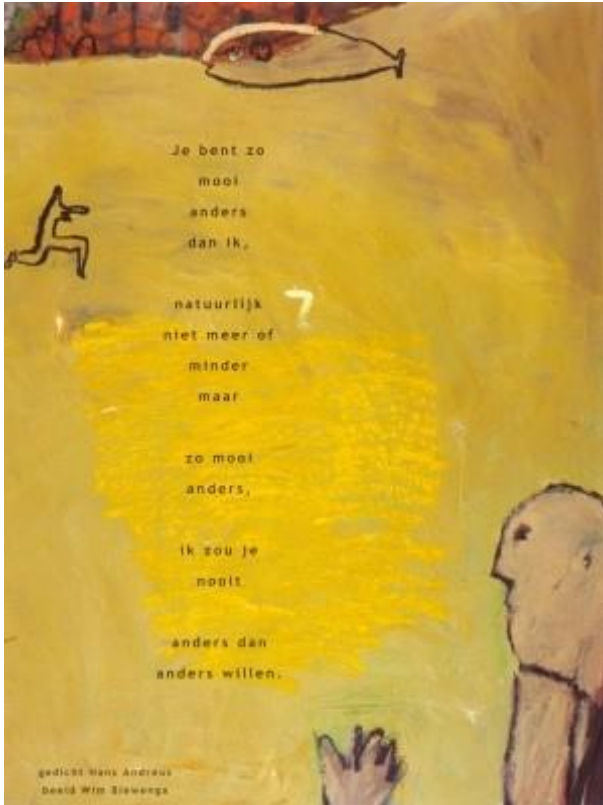

OOG VOOR IEDEREEN

Een onderzoek naar de behoefte van jongeren met een
Autisme Spectrum Stoornis in de GKV de Fontein

Hogeschool: Viaa Gereformeerde Hogeschool

Datum: 06-06-2016

Afstudeerjaar: 2015/2016

Onderzoeksbegeleider: Nina Kruis- Reiling

Tweede beoordelaar: Monica Stouten - Hanekamp

Margreet Bareman 1210490

Bardine Datema 1010335

Rob Kamp 1110315

Sanne Postema 1210096

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Theoretische inleiding.....	7
1.3 Probleemomschrijving: doelstelling, vraagstelling, deelvragen.....	15
1.4 Begripsafbakening.....	16
2. Methode.....	17
2.1 Onderzoeksgroep	17
2.2 Meetinstrumenten.....	18
2.3 Onderzoeksprocedures	19
2.4 Analysemethoden	21
3. Resultaten	24
3.1 Deelvraag 1	24
3.2 Deelvraag 2	27
3.3. Deelvraag 3	32
4 Conclusies, aanbevelingen en discussie	34
4.1 Inleiding.....	34
4.2 Conclusies.....	34
4.3 Aanbevelingen.....	38
4.4 Discussie	40
Literatuurlijst	42
Bijlage 1 - Persoonlijke correspondentie.....	44
Bijlage 2: Interview jongeren	51
Bijlage 3: Groepsgesprek.....	74
Bijlage 4: vragenlijst en enquête samenwerkende kerken	80
Bijlage 5: Uitwerking vragenlijst samenwerkende kerken	86
Bijlage 6: Informed consent interview jongeren.....	89
Bijlage 7: Informed consent groepsgesprek mentoren.....	90
Bijlage 8: Labels	91
Bijlage 9: Uitwerking groepsgesprek.....	92

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek 'Oog voor iedereen'. Het onderzoek is gehouden in de Gereformeerd vrijgemaakte gemeente De Fontein in Stadshagen, Zwolle. Dit onderzoeksverslag is geschreven naar aanleiding van onze studie Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Hogeschool Viaa te Zwolle.

Vanuit de Viaa werden ons verschillende onderzoeksonderwerpen aangeboden. Het onderwerp autisme en kerk sprong er voor ons uit. Via een docent en gemeentelid van De Fontein zijn wij in contact gebracht met onze opdrachtgever, werkgroep Kerk Op Maat (KOM).

Dit onderzoek sprak ons aan omdat er naar ons idee weinig specifieke aandacht is voor jongeren met ASS in de kerk. Onze persoonlijke interesse voor het onderwerp heeft te maken met onze opleiding maar ook met onze kerkelijke achtergrond. Wij hebben vanuit onze eigen kerkelijke gemeenten ervaren dat er weinig tot geen activiteiten worden georganiseerd voor jongeren met ASS. Vanuit onze opleiding is het interessant om meer ervaring op te doen over de omgang voor jongeren met ASS en wat zij voor wensen en behoeften hebben. We hebben de aangeboden theorie kunnen gebruiken om inzicht te krijgen in het knelpunt. We hebben hierbij in gedachte gehouden dat een mens meer is dan zijn stoornis en zijn met een open houding dit project ingegaan. Als onderzoeksgroep hebben we onze kennis over ASS vergroot en als gemeenteleden van verschillende kerken nemen we de resultaten mee naar onze kerkelijke gemeentes om zo mogelijk ideeën aan te bieden over ASS in de kerk.

Het belang voor werkgroep KOM heeft Petra Cataneanu, lid van deze werkgroep, zelf verwoord:

'Het belang van ons als werkgroep is, dat we er samen achter komen (door middel van het onderzoek) wat belangrijk is in het gemeente zijn om er te zijn voor deze jongeren. Wat hebben zij nodig om hier te ervaren dat ze deel van onze gemeente zijn. En het opbouwen van een relatie met God/de geloofsontwikkeling. Wat hebben de jongeren nodig om hierin te kunnen groeien?' (Hoving en Cataneanu, persoonlijke mededeling, 14 december 2015).

We willen iedereen bedanken die ons heeft geholpen en ondersteund bij het onderzoeken en het verwerken van de resultaten. Onze speciale dank gaat uit naar onze onderzoeksbegeleider Nina Kruis-Reiling, Petra Cataneanu en Alleke Hoving die ons ondersteund hebben vanuit werkgroep KOM. Daar naast gaat onze dank uit naar alle jongeren, ouders van de jongeren, de mentoren en de samenwerkende kerken die bereid waren om deel te nemen aan het onderzoek.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Margreet Bareman, Bardine Datema, Rob Kamp en Sanne Postema

Zwolle, 6 juni 2016

Samenvatting

In dit onderzoek is gepoogd een antwoord te krijgen op de vraag hoe kerkelijke gemeente De Fontein gehoor kan geven aan de behoeften van jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS met betrekking tot het gemeentelieven. Werkgroep KOM hoopt met dit onderzoek inzicht te krijgen in de behoeften van jongeren met ASS als lid van de gemeente.

Het onderzoek Oog voor iedereen, geeft antwoord op de centrale vraag: *'Hoe kan De Fontein gehoor geven aan de behoeften van jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS met betrekking tot het gemeentelieven?'*

In het onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende *methoden*. Een enquête die door acht ouders is ingevuld, een interview met vijf jongeren met ASS en een groepsgesprek met vier van de mentoren van deze jongeren. Daarnaast is er een vragenlijst verstuurd naar de vier kerkelijke gemeenten waarmee De Fontein samenwerkt.

De voornaamste *conclusies* die uit het onderzoek kunnen worden getrokken zijn dat jongeren met ASS behoefte hebben aan betrokkenheid en aansluiting in de gemeente. Opvallend is dat ouders en mentoren andere behoeften aangeven dan jongeren. Jongeren met ASS willen zo veel mogelijk mee doen aan de reguliere activiteiten en niet als anders worden gezien.

Het is interessant dat jongeren met ASS gezien willen worden met hun kwaliteiten en dat er niet te veel nadruk wordt gelegd op hun stoornis. De Fontein kan gehoor geven aan de behoefte van jongeren met ASS door kleine aanpassingen in een kerkdienst of een georganiseerde activiteit.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

1.1.1 Korte typering gemeente De Fontein en Werkgroep KOM

Kerkgemeenschap De Fontein is een Gereformeerd (vrijgemaakte) gemeenschap in Zwolle-west. De kerkelijke gemeente behoort tot de christelijke stroming. Op de website van de Fontein wordt aangegeven dat zij in Jezus Christus iemand hebben leren kennen die aan hun leven zin geeft. De kerkelijke gemeente gelooft dat Hij de Zoon van God is, die naar de aarde kwam om mensen perspectief te geven. Een uitzicht op een leven waarin mensen tot hun recht komen. De Fontein schrijft dat zij graag een kerk zijn die de Bijbel steeds opnieuw op de tijd betreft. Niet op het verleden, maar juist op vandaag en morgen (De Fontein Zwolle, 2015).

Het kerkgebouw van gemeente De Fontein is een plek voor ontmoeting voor bewoners in de wijk. Elke donderdagmorgen is er inloopochtend in de soosruimte van De Fontein. Hier kunnen mensen terecht voor een kopje koffie en een praatje. Naast de kerkdiensten op de zondagen worden er doordeweeks bijeenkomsten georganiseerd in de zogeheten miniwijken. Naast deze activiteiten zijn er mentorgroepen en catechisatie bijeenkomsten voor de jongeren in de kerk. Voor de kinderen in de kerk worden er verschillende activiteiten georganiseerd. De gemeente bestaat uit zeer verschillende mensen: gezinnen, alleen gaanden, ouderen en studenten. In de Fontein is het belangrijk dat iedereen zich gezien voelt en kan deelnemen met zijn/haar talenten.

Binnen De Fontein is de werkgroep Kerk Op Maat (KOM) gestart. Dit is de opdrachtgever van dit onderzoek. Werkgroep KOM is nu zeven jaar een commissie in De Fontein. De werkgroep zet zich in voor volwassenen, jongeren en kinderen met beperkingen binnen de kerkelijke gemeente. De werkgroep heeft als doelstelling dat iedereen met zijn eigen talenten en beperkingen een plek binnen de kerkelijke gemeente De Fontein heeft en ervaart (Brochure werkgroep KOM, 2015). Werkgroep KOM gaat in op wensen en behoeften die voortkomen uit de doelgroep en/of de kerkelijke omgeving. Zij richt zich op maatwerk en probeert op deze manier ieder individu te zien in zijn/haar behoefte. Werkgroep KOM brengt in kaart hoe groot en divers de doelgroep is. Zij inventariseren welke talenten er binnen de doelgroep zijn en/of helpen met het inzetten van deze talenten in de gemeente. Hiernaast bieden zij een luisterend oor en organiseren verschillende activiteiten voor de doelgroep, de ouders en de partners.

1.1.2 Aanduiding knelpunt

ASS is een complexe stoornis. Vaak hebben mensen met ASS moeite met sociale interactie. Er is geen sociaal-emotionele wederkerigheid. Hiermee wordt bedoeld dat er vaak 'tegen' en niet 'met' de ander gepraat wordt (Schaap-Jonker, 2011). Andere kenmerken van ASS zijn opvallende interesses, behoefte aan structuur en voorspelbaarheid, moeite met het denken in de context en generaliseren (Begeer et al. 2013; Schaap-Jonker, 2011). Werkgroep KOM geeft aan dat zij signalen krijgen van ouders met jongeren die ASS hebben. Uit deze signalen komt naar voren dat deze jongeren moeite hebben om mee te komen met de verschillende activiteiten binnen de kerk. Alleke Hoving en Petra Cataneanu geven aan dat ouders zien dat hun kind met ASS rond de puberleeftijd minder aansluiting vindt in de kerk en uiteindelijk betrokkenheid verliest (Hoving & Cataneanu, persoonlijke mededeling, 11 november 2015).

Net zoals de andere gemeenteleden zijn jongeren met ASS een onderdeel van de gemeente, echter hebben zij door hun stoornis extra aandacht nodig. Volgens Wisselink (2013) beleven christenen met ASS hun geloof anders: *“Hoe we kunnen helpen en ondersteunen in de geloofsontwikkeling is natuurlijk afhankelijk van leeftijdsfase, verstandelijke vermogens en sociaal emotionele ontwikkeling. Waar dit bij anderen redelijk*

gelijk oploopt, is dat niet het geval bij iemand met autisme. Zijn sociaal-emotionele ontwikkeling verloopt anders en loopt achter. En hij zal preken en Bijbelverhalen anders beleven dan anderen." (Wisselink, 2013).

De Werkgroep hoopt met dit onderzoek inzicht te krijgen in de wens/behoefte van jongeren met ASS tussen twaalf en achttien jaar binnen de kerkdienst en als lid van de gemeente (Hoving en Cataneanu, persoonlijke mededeling, 11 november 2015). Hoe kan de gemeente een bijdrage leveren om jongeren met ASS een plek binnen de gemeente te geven en te laten ervaren? Een kerkdienst of een verenigingsavond kan erg vermoeiend of lastig zijn voor iemand met ASS. Er gebeurt veel, er zijn onverwachte momenten en in contact zijn met leeftijdgenoten kan een opgave zijn. Hoe kan een jongere met ASS mee doen met activiteiten, rekening houdend met specifieke behoeften?

1.1.3 Geschiedenis van het knelpunt

Ontstaan werkgroep KOM

Werkgroep KOM is opgericht omdat ouders in De Fontein met kinderen met een beperking speciale aandacht en zorg misten voor mensen met een beperking binnen de gemeente. Lid van de werkgroep, Petra Cataneanu, is in overleg gegaan met Koepel Zorg. Koepel Zorg is een werkgroep in de Opstandingskerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Zwolle-Noord). Als werkgroep zetten zij zich in voor mensen met een beperking in deze gemeente. Van deze werkgroep hebben zij een beeld gekregen van de manier waarop zij een dergelijke werkgroep in De Fontein konden vormgeven. Als ouders van kinderen met een beperking hebben zij hierna, in overleg met de kerkenraad, werkgroep KOM gevormd. Al vanaf het begin is werkgroep KOM met de kerkenraad van de Fontein in gesprek geweest. Ze zijn een officiële commissie die gedragen wordt door de kerkenraad. Twee keer per jaar hebben zij een overleg met een contactpersoon uit de kerkenraad, over de ontwikkelingen binnen de werkgroep (Cataneanu, persoonlijke communicatie, 14 december 2015).

Ontdekking knelpunt

Zoals eerder aangegeven, kreeg de werkgroep signalen van ouders binnen. Hierin kwam naar voren dat hun kind met ASS moeilijk aansluiting kan vinden binnen de kerkdienst en de gemeente. Voor werkgroep KOM gaven deze signalen aanleiding om activiteiten te organiseren gericht op de behoefte van gemeenteleden van ASS. Inmiddels wordt er één keer in de vier weken een Bijbelklas gegeven die speciaal gericht is op kinderen met ASS in de basisschoolleeftijd. In deze Bijbelklas wordt er gewerkt met pictogrammen en een duidelijke structuur. Hiernaast organiseert werkgroep KOM voor ouders met kinderen met ASS gespreksavonden en informele avonden om ervaringen uit te wisselen. Binnen de kerkdiensten zelf wordt er, buiten een werkblad met pictogrammen, geen speciale aandacht gegeven aan kinderen en jongeren met ASS. Voor kinderen met een beperking is er een feestclub georganiseerd, dit is een club voor kinderen met alle voorkomende beperkingen. De feestclub wordt georganiseerd rond de christelijke feestdagen. De kinderen krijgen met Kerst het bijpassende verhaal mee, hetzelfde geldt voor Pasen en Pinksteren. De feestclub wordt gehouden voor de kinderen die niet naar het christelijk onderwijs gaan.

Naast de activiteiten die al bestaan, zijn er tot nu toe geen activiteiten georganiseerd voor jongeren met ASS in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar. Er wordt nog geen speciale aandacht geschonken aan deze jongeren om in hun behoefte tegemoet te komen. Echter, krijgt de werkgroep signalen van ouders van deze jongeren, dat de jongeren het lastig vinden om een plek te hebben binnen de gemeente.

Werkgroep KOM geeft aandacht aan dit signaal door contact te hebben met de ouders van deze jongeren, voordat zij in een mentorgroep geplaatst worden. Dit doet zij om de aandachtspunten in de begeleiding helder te krijgen. Een mentorgroep is een groep van zes tot acht jongeren in de leeftijd van twaalf tot zestien jaar. Onder leiding van twee mentoren komen zij één keer in de twee weken bij elkaar om Bijbelstudie te doen en elkaar te leren kennen. De werkgroep vraagt of zij iets kunnen betekenen in bijvoorbeeld de

samenstelling van de mentorgroep. Ze bevragen de ouders over wat zij denken dat deze jongere nodig heeft. Verder vragen de werkgroep aan de ouders of er specifieke aandachtspunten zijn wat betreft de jongere met ASS (Cataneanu, persoonlijke mededeling, 14 december 2015).

Werkgroep KOM heeft hiernaast een poging gedaan om zicht te krijgen op de behoeften van (onder andere) jongeren met ASS in de gemeente. In het verleden heeft de werkgroep een enquête gemaakt en deze gemeente breed laten invullen. Dit was een enquête waarin gevraagd werd naar onder andere de behoeften van gemeenteleden met een beperking. Een voorbeeldvraag is: 'Heb je behoefte aan een individuele mentor?' De werkgroep heeft deze enquête verspreid binnen de gemeente maar ook bij de jeugdgroepen. Echter, de werkgroep merkte op dat het invullen van zo'n enquête lastig is voor jongeren met ASS. Door de minimale respons van de jongeren met ASS op de enquête, heeft de enquête onvoldoende inzicht in de behoeften van jongeren met ASS opgeleverd. Wat de werkgroep wel heeft ontdekt, is dat de jongeren met ASS gewoon zo lang mogelijk mee willen doen en niet anders dan anderen willen zijn. Deze informatie hebben ze niet alleen uit de wel ingevulde enquêtes verkregen, maar ook uit gesprekken met deze jongeren en omdat een aantal van de leden van de werkgroep zelf een kind hebben met ASS (Cataneanu, persoonlijke mededeling, 14 december 2015).

1.2 Theoretische inleiding

1.2.1 Inleiding

Om het knelpunt in zijn geheel te bekijken, wordt er gekeken naar de factoren op de verschillende niveaus die een rol kunnen spelen bij het ontstaan, beïnvloeden of in standhouden van het knelpunt. Naast de cliëntfactoren, zullen de kerk en de plaatselijke gemeente een rol spelen in het knelpunt. Om te kunnen bepalen waar de oorzaak van het knelpunt ligt en om een aanbeveling te kunnen schrijven is het nodig om alle factoren in kaart te brengen. Er is omtrent ASS in de kerkelijke gemeente niet veel onderzoek gedaan. Om deze reden is er hiernaast gezocht naar literatuur specifiek over ASS.

Op microniveau wordt er in dit hoofdstuk aandacht geschonken aan onder andere de specifieke kenmerken van jongeren met ASS. Voor dit niveau is er literatuur geraadpleegd met betrekking op de ontwikkeling van jongeren en de communicatie met een jongere met ASS.

Op mesoniveau wordt er gekeken naar de kerkelijke instelling en de gebruikte methoden. Wordt er door de mentorgroepen bepaalde methoden gebruikt? Wordt er specifieke kennis gevraagd van mentoren omtrent de omgang met jongeren met ASS? Hiernaast wordt er bekeken hoe de structuur van de kerkelijke gemeente De Fontein in elkaar zit en op welke manier zij samenwerken met andere kerken of instanties. Als laatste is er op dit niveau aandacht voor de mensvisie van de kerkleden in De Fontein en werkgroep KOM. Door middel van literatuurstudie, interviews met de kerkelijk opbouwwerker, de diaconie en andere betrokkenen worden de invloeden van dit niveau op het knelpunt in kaart gebracht. Om het knelpunt en de invloeden vanuit mesoniveau in de juiste context te zien wordt er gekeken naar het macroniveau. Op macroniveau wordt er gekeken naar de Nederlandse samenleving. Door middel van literatuurstudie zal er aandacht zijn voor trends in de samenleving en veranderingen in de hulpverlening binnen de gemeente Zwolle.

1.2.2 Clientfactoren

De Fontein is een jonge gemeente. Een groot gedeelte van de gemeente bestaat uit jongeren en kinderen onder de achttien jaar. Vanaf hun twaalfde tot zestiende jaar worden de jongeren ingedeeld in mentorgroepen. In deze leeftijdsfase maken jongeren de stap van de basisschoolleeftijd naar de adolescentie (Rögels, 2011). Erikson (1977) onderscheidt acht levensfasen met in iedere fase een levenstaak. Voor dit onderzoek is vooral de levenstaak in de adolescentie relevant. Jongeren tussen de twaalf en achttien jaar hebben te maken met de levenstaak "Identiteit versus Identiteitsverwarring". In deze fase gaat het individu op zoek naar een eigen identiteit.

De adolescentie is onder te verdelen in drie fasen: de vroege adolescentie, midden adolescentie en de late adolescentie (Stortelder & Ploegmakers-Burg, 2008). De jongeren in de Fonteinkerk met ASS zitten in dezelfde levensfase als andere jongeren in de kerk. In de midden adolescentie staat het contact met leeftijdsgenoten en het vormen van identiteit centraal (Stortelder & Ploegmakers-Burg, 2008). Dit is voor iedere tiener hetzelfde, maar jongeren met ASS hebben moeite met het aangaan en onderhouden van contacten. Dit is echter voor elk individu verschillend, niet iedere jongere met ASS zal hier evenveel moeite mee hebben (Begeer, Wierda & Venderbosch, 2013). Het aangaan en onderhouden van sociale contacten heeft te maken met de mate waarin de psychosociale vaardigheden zijn ontwikkeld. De psychosociale vaardigheden kunnen opgedeeld worden in twee lagen: een interpersoonlijke laag en een intrapersonlijke laag (Van der Ploeg & Scholte, 2013). Deze twee lagen zijn onder te verdelen in vier aspecten: de relationele vaardigheden en de affectieve vaardigheden, deze behoren tot het interpersoonlijke vaardigheden, en zelfsturing en zelfbewustzijn, deze behoren tot de intra-persoonlijke vaardigheden (Van der Ploeg & Scholte, 2013). Deze vier aspecten bepalen mede het sociaal functioneren van een individu. Wanneer er problemen ontstaan in de relationele vaardigheden kan dit leiden tot problemen van zowel

geïnternaliseerde als geïnternaliseerde aard. Dit kan uiteindelijk leiden tot een sociaal isolement (Fine, Trentacosta, Izard, Mostov & Campbell, 2004).

In het rapport van Begeer et al. (2013) wordt een overzicht gegeven van de verschillen tussen en de overeenkomsten van individuen. Er zijn drie kenmerken aan te tonen voor de problemen die jongeren met ASS hebben in het sociale domein: ze zijn minder sociaal georiënteerd (Dawson, Meltzoff, Osterling & Rinaldi, 1998), ze vertonen minder 'joint attention' ofwel het initiatief in het aangaan van sociale interacties (Dawson et al. 1998; Mundy, Sigman, Ungerer & Sherman, 1986) en ze hebben weinig tot geen aandacht voor andermans problemen (Sigman, Kasari, Kwon & Yirmiya, 1992). Deze kenmerken kunnen leiden tot problemen op relationeel gebied en in het uiterste geval leiden tot een sociaal isolement.

Werkgroep KOM heeft de conclusie getrokken dat er jongeren zijn tussen de twaalf en de achttien jaar met ASS die het moeilijk vinden om aansluiting te blijven vinden bij leeftijdsgenoten en betrokken te blijven bij de kerkelijke gemeente (Hoving en Cataneanu, persoonlijke mededeling, 11 november 2015). In het brein van een adolescent gebeurt ontzettend veel. Jongeren maken contact met anderen om zichzelf te leren kennen. Ze maken een ontwikkeling door in hun seksualiteit en leven toe naar het losmaken van hun ouders (Stortelder & Ploegmakers-Burg, 2008). Als tiener verleent je identiteit aan je vrienden, hierin is het belangrijk om niet anders te zijn. Iemand met ASS kan zich moeilijk inleven in de ander en kan opvallende interesses hebben die niet aansluiten bij de groep. Hierdoor is het lastig om aansluiting te houden met leeftijdsgenoten.

Op grond van deze inzichten is het mogelijk dat het ontwikkelen van de eigen identiteit bij jongeren leidt tot eigengereidheid. Door de moeite die jongeren met ASS hebben in de aansluiting met leeftijdsgenoten wordt de isolatie mogelijk versterkt. Dit zou mede kunnen komen door de onwetendheid over ASS bij leeftijdsgenoten. Het lijkt daarom zinvol om te kijken naar de kennis over ASS bij leeftijdsgenoten en mentoren van jongeren met ASS. Op grond van de inzichten die er tot nu toe zijn, is het belangrijk om ieder persoon met ASS in dit onderzoek als individu te benaderen. Dit zal gebeuren door iedere jongere apart te interviewen.

1.2.3 Activiteiten en methode

Activiteiten De Fontein

Er worden in De Fontein verschillende activiteiten aangeboden voor jongeren. Allereerst zijn de jongeren welkom bij al de gemeente brede activiteiten die er worden georganiseerd. Dit zijn in eerste instantie elke zondag twee erediensten. Naast deze activiteiten, waar de gehele gemeente welkom is, worden er ook andere activiteiten aangeboden voor verschillende subgroepen in de kerk. Er zijn voor de jongeren van twaalf tot zestien jaar mentorgroepen en er wordt een soos georganiseerd om elkaar te ontmoeten. Op de website van De Fontein staat dat er voor de zestien plus ook meerdere activiteiten worden georganiseerd als; catechisatie, soos, Sonrise, Youth Alpha, Connected en FonteinZijn (De Fontein Zwolle, 2015). Uit deze informatie blijkt dat er verschillende activiteiten worden georganiseerd voor de jongeren, ook voor de jongeren met ASS. Dit zijn voornamelijk sociale activiteiten. Jongeren met ASS hebben moeite met sociale interactie. De vraag is of deze jongeren bij deze activiteiten aansluiting kunnen vinden. Toch is het van belang dat jongeren met ASS deelnemen aan deze activiteiten. Door hieraan deel te nemen, krijgen zij de mogelijkheid om hun gedrag, sociale vaardigheden en communicatievaardigheden te ontwikkelen (Attwood, 2000, geciteerd in Burny, Hurtekant, Warreyn en Roeyers, 2010). Uit onderzoek blijkt dat het gevoel van aanvaarding door leeftijdsgenoten bijdraagt tot het sociaal en psychisch welbevinden van deze jongeren (Anderson, Sabatelli en Kosutic, 2007, geciteerd in Burny et al., 2010). Hetzelfde geldt voor een activiteit als mentoraat. Werkgroep KOM heeft signalen van ouders gekregen waarin naar voren kwam dat mentoraat niet altijd als prettig wordt ervaren door jongeren met ASS. Het is van belang dat de

mentorgroep aansluit bij deze jongeren, omdat zij juist hier de mogelijkheid krijgen om hun sociale vaardigheden te ontwikkelen.

Werkwijze Mentoraat

Mentoren melden zich vrijwillig aan om mentor te worden van een groep jongeren. Er worden twee mentoren aan elkaar gekoppeld die samen verantwoordelijk zijn voor een mentorgroep. Voorafgaand aan de werkzaamheden als nieuwe mentor wordt er in de kerk een zegen gevraagd over het werk van deze mentor. Er wordt momenteel gepraat en nagedacht over een motivatiegesprek met de desbetreffende mentor. Dit is op dit moment nog niet het geval (Veldink, persoonlijke mededeling 4 januari 2016). Er wordt van een mentor geen specifieke kennis gevraagd over stoornissen en de omgang van stoornissen. Een aantal van de huidige mentoren zijn werkzaam binnen het onderwijs of in de jeugdzorg. Deze mentoren hebben ervaring en kennis wat betreft jongeren met een beperking. Er zijn ook mentoren die helemaal geen ervaring hebben met verschillende doelgroepen en hierdoor dus geen kennis hebben over ASS (Veldink, Persoonlijke mededeling, 4 januari 2016).

Er zijn drie coaches die de mentoren begeleiden. Er is voor het onderzoek contact opgenomen met Gerdien Veldink, de coach die de mentoren van de jongste mentorgroepen coacht. Deze coach heeft zelf SPH gestudeerd en is werkzaam binnen het werkveld. Hierdoor heeft ze kennis van verschillende doelgroepen. Er kan door de mentoren beroep gedaan worden op deze kennis. Sommige mentoren geven aan dat zij dit prettig vinden maar er zijn ook mentoren die aangeven dat zij juist blanco willen zijn in de begeleiding van een jongere met een beperking/ASS. Dit omdat zij de jongere bij voorbaat geen uitzonderingspositie in de begeleiding willen geven. Dit is opvallend, want in de literatuur wordt gesproken over de andere benadering die iemand met ASS nodig heeft ten overstaan van jongeren zonder ASS. Voorbeelden van beperkingen die een mentor tegen kan komen binnen zijn mentoraat: de jongere lijkt niet te (kunnen) luisteren, lijkt niet in de gaten te hebben wanneer hij aan de beurt is om te praten, vindt het erg lastig écht in te gaan op wat de ander zegt, gaat geen sociale contacten aan, reageert niet of verkeerd op initiatieven van leeftijdsgenoten en kan gevoelens en/of interesses niet delen (Agterberg-Rouwhorst, 2015). Dit zijn reële voorbeelden die kunnen voorkomen binnen de mentoraatgroep. Dan is het de vraag hoe hiermee om te gaan als mentor of dat de mentor zich bewust is waar dit gedrag vandaan komt. Het is interessant als mentoren aangeven van tevoren niet ingelicht te willen worden over de beperking van een kind zegt Veldink, want wat vind je als kerk belangrijk hierin en wat is het standpunt hierover? Het verschilt hierin ook wat ouders vinden of willen. Sommige ouders willen van tevoren een gesprek met de mentor over hun kind en de omgang van hun kind en sommige ouders willen dit juist niet omdat ze niet willen dat hun kind anders wordt behandeld (Veldink, persoonlijke mededeling, 4 januari 2016).

Sociale interactie in mentoraat

Mensen met ASS nemen taal vaak letterlijk. Doordat iemand met ASS taal letterlijk neemt kan hij deze niet aanpassen aan de situatie en kan het zijn dat hij andermans woorden niet begrijpt (De Bruin, 2007). Door deze letterlijkheid belemmert het de persoon om betekenis te geven aan wat er gezegd wordt. Wanneer er bijvoorbeeld met beeldspraak gesproken wordt zal dit voor iemand met ASS lastig zijn. Dit heeft grote gevolgen voor de communicatie die er zal zijn binnen een mentoraat (Noens & Van IJzendoorn, 2007). Zij schrijven dat verbanden binnen of tussen de verschillende communicatiedimensies (vorm, inhoud, functie, sociaal aspect, stijl) (Verpoorten, 1996, geciteerd in Noens & Van IJzendoorn, 2007) niet, of te letterlijk en fragmentarisch worden waargenomen, waardoor zij de essentie vaak niet begrijpen. Verschillende Bijbelverhalen en christelijke uitdrukkingen zijn hierdoor onbegrijpelijk voor mensen met autisme. Binnen mentoraat wordt er op inhoudsniveau en betrekkningsniveau gecommuniceerd. Op inhoudsniveau vanuit de Bijbel wordt er gesproken over gebeurtenissen in de Bijbel die menselijkerwijs niet kunnen gebeuren (vb. bruiloft in Kana, Joh. 2:1-11). Op betrekkningsniveau wordt er over gevoelskwesaties gesproken. Dit vinden jongeren met ASS moeilijk. Zij hebben hier geen of te weinig woorden voor en weten

niet hoe zij zich moeten uiten. Delfos (2008) schrijft dat het empathisch vermogen van iemand met autisme zeer beperkt is. Een van de belangrijkste gevolgen hiervan is de moeite die deze kinderen hebben om vriendschappen te sluiten. Dit zal opgemerkt worden binnen mentoraat, waar het sociale contact tussen de jongeren ook centraal staat.

Benadering van jongeren met ASS in mentoraat

De Bruin (2007) stelt dat visuele ondersteuning erg belangrijk is. Kinderen met ASS kunnen zich meestal niet verder ontwikkelen zonder visuele ondersteuning. Ze hebben hier houvast aan wanneer het in hun hoofd een warboel is, wat zich meestal uit in gewenst gedrag. Tevens geeft De Bruin aan dat het goed is dat je de benadering naar mensen met ASS aanpast. Hieruit blijkt dat jongeren met ASS binnen mentoraat wel degelijk een andere benadering nodig hebben dan leeftijdsgenoten zonder ASS. Het is gezien de beperkingen rondom inhoudsniveau en betrekkingsniveau onmogelijk om de jongere op dezelfde manier te begeleiden en te willen begrijpen als iemand zonder ASS. Een mentor moet hier bewust van zijn wil hij de jongere met ASS op een juiste manier aandacht geven. Tegelijk geeft De Bruin aan dat het een feit blijft dat mensen met autisme ook 'het leven' in moeten. Zij geeft aan dat het voor een autist ook goed is om 'normaal' behandeld te worden. Dit zou pleitten voor de mening van mentoren die geen voorinformatie willen over de jongere met autisme. Om de mentoren begeleiding te bieden voor deze alternatieve benadering zijn er vaststaande begeleidingsmomenten waar mentoren hun vragen kunnen stellen over de begeleiding van hun groep. Mentoren kunnen tussendoor beroep doen op begeleiding en ondersteuning van de coach. Op deze manier worden mentoren ondersteunt bij geven van gepaste aandacht aan de jongeren die dit nodig hebben.

Gebruik van methoden in mentoraat

Elke mentorgroep werkt met de '*Follow up!*' methode. Dit is een boekje met vaststaande thema's die de mentoren als houvast kan gebruiken. *Follow Up!* is een catechesemethode die jongeren aanspreekt en aan het denken zet. Dat komt door de vormgeving, die eigentijds is en heel gevarieerd, maar ook door prikkelende opdrachten. *Follow Up!* is bijzonder omdat de toon niet afstandelijk en belerend is, maar direct aansluit bij de leefwereld van de jongeren zelf (*Follow-up!*, 2015).

Werkgroep KOM heeft een informatiemap samengesteld over verschillende doelgroepen en stoornissen. Deze informatiemap is opgesteld om mentoren handvaten te bieden en hen zo kunnen helpen om met de jongeren te werken. In deze informatiemap worden de kenmerken en omgangsvormen behandeld. Naast deze aangeboden theorie (*Follow-up!* en informatiemap) is er geen bepaalde methodiek die er wordt toegepast binnen de benadering en begeleiding van de mentorgroep. Een mentor is vrij in zijn benadering van de jongere, mits hij zich wel aan de vaststaande thema's van *Follow-up!* houdt.

1.2.4 Kenmerken werkgroep en jeugdwerkers

Werkgroep KOM

De werkgroep bestaat uit zeven vrouwen die lid zijn van De Fontein. De leden van de werkgroep hebben allen een andere achtergrond als het gaat om opleiding, niveau of reden van motivatie. Een deel van hen is als professional werkzaam met mensen met een beperking of autisme. Het andere deel van de werkgroep is ouder van een kind (of kinderen) met een beperking. Er zijn twee vrouwen die zowel in het werkveld met mensen met een beperking werken, als dat het in hun gezin voorkomt. Alleke Hoving werkt direct met mensen met ASS. Zij is werkzaam bij stichting het Middelpunt. Voorheen was er een lid van de werkgroep die zelf een beperking had. Deze vrouw is gestopt, omdat zij ging werken en dit samen te veel voor haar werd. Wat de werkgroep bindt is de welwillendheid om zich in te zetten voor een kwetsbare doelgroep in de gemeente De Fontein (Cateneanu, persoonlijke mededeling, 14 december 2015).

Mentoren en coaches

De mentoren van de jongeren doen dit werk vrijwillig. Lian Klappe, kerkelijk opbouwwerker in De Fontein, geeft aan dat er wat betreft ASS of andere stoornissen geen specifieke kennis gevraagd wordt voor het leiden van een mentorgroep (Klappe, persoonlijke mededeling, 17 december 2015). Vanuit de werkgroep KOM is er echter wel een werkboek samengesteld met vuistregels voor jeugdleiders; 'Hoe om te gaan met ADHD en autisme' die aangereikt wordt aan de mentoren.

De mentoren hebben verschillende beroepen en vooropleidingen. Het feit dat er geen specifieke kennis over verschillende stoornissen wordt gevraagd om een mentorgroep te leiden, kan van invloed zijn op het knelpunt. Aan dit punt zal aandacht worden besteed in het onderzoek, omdat de manier waarop een mentor omgaat met een jongere met ASS van invloed kan zijn op het aansluiten bij de jongere zelf. Wanneer een mentor niet goed weet wat deze jongere aan specifieke behoeften heeft, zou dit ervoor kunnen zorgen dat de jongere zich minder thuis voelt in mentoraat. Tijdens het onderzoek zal duidelijk worden of dit daadwerkelijk van invloed is.

Kerkelijk opbouwwerker

Lian Klappe heeft als kerkelijk opbouwwerker een rol gespeeld in het opzetten en opstarten van het mentoraat. Op dit moment zet zij zich in voor andere projecten in De Fontein, voor het mentoraat doet zij op dit moment alleen de toerusting. Lian wordt door kerkleden ook wel jeugdwerker genoemd omdat zij onder de jeugd vooral zichtbaar naar voren komt (Klappe, persoonlijke mededeling, 4 januari 2016).

Hoewel de samenstelling van de werkgroep KOM en de werkzaamheden van Lian Klappe belangrijk zijn voor het totaalbeeld waarin het knelpunt zich bevindt, zal er in het onderzoek verder geen aandacht aan worden besteed.

1.2.5 Organisatie en structuur gemeente De Fontein

Organisatie

De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt zijn een landelijk kerkverband. Deze bestaan uit plaatselijke kerken. Binnen dit kerkverband bestaan verschillende bestuurslagen. Alle kerken komen één keer in de drie jaar bijeen in een landelijke vergadering. Dit wordt de Generale synode genoemd. Op deze vergadering worden onderwerpen besproken die alle kerken aangaan. De genomen besluiten worden dan door de kerken overgenomen. Een regionale vergadering wordt een classis genoemd. In een classis zitten een aantal kerkelijke gemeentes bij elkaar die zaken bespreken waar de gemeente zelf niet uitkomt. Een kerkelijke gemeente wordt geleid door de ouderlingen en de dominee(s). Dit wordt de kerkenraad genoemd. De kerkenraad heeft de uiteindelijke verantwoordelijkheid over de gang van zaken in de gemeente (GKv, bestuur en organisatie, 2015).

Structuur gemeente

De Fontein valt onder de classis Zwolle. In tien jaar tijd is de gemeente gegroeid van 400 naar 1800 leden. Dit heeft ervoor gezorgd dat er een andere structuur voor de gemeente nodig was. Er is een nieuwe structuur bedacht welke uiteindelijk in september 2014 is ingevoerd. Deze structuur richt zich op drie niveaus, namelijk het micro-, meso- en macroniveau. De kerkelijke gemeente De Fontein is onderverdeeld in miniwijken. Deze bestaan uit ongeveer tien tot vijftien adressen (microniveau). De gemeente is ingedeeld in meerdere secties. Elke sectie bestaat uit ongeveer vijf miniwijken. De secties zijn ervoor bedoeld om elkaar te leren kennen en om een gemeentegeroel met elkaar te creëren (mesoniveau). De kerkdiensten zijn voor iedereen bedoeld. Daarnaast wordt er gewerkt aan speciale aandachtsgebieden. Voorbeelden hiervan zijn op dit moment de erediensten en het jeugdwerk (macroniveau) (Van der Kamp, 2015). Binnen de aandachtsgebieden is er ruimte voor verschillende werkgroepen. Hieronder valt ook werkgroep KOM.

Structuur kerkdienst

De kerkdiensten van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Nederland zijn vrijer in de invulling van hun kerkdiensten. Als er een doopdienst of een avondmaaldienst is verloopt deze anders dan een gewone kerkdienst. Dit kan lastig zijn voor de jongeren met ASS. Het kan verwarring, onzekerheid en angst opleveren. Schaap-Jonker en Schothorst- Van Roekel (2011) constateren dat een vaste structuur erg belangrijk is. Bijzondere diensten, zoals een doopdienst of een avondmaaldienst, kunnen daardoor moeilijk zijn. Voor mensen met ASS is het belangrijk om te weten waar ze aan toe zijn in de kerk. Ze vragen daarom om een preek in een duidelijke, concrete taal en willen graag dat de boodschap duidelijk wordt uitgelegd en verbonden wordt met het alledaagse leven. Abstracte begrippen en symbolisch taalgebruik zijn moeilijk.

Budget

Binnen de werkgroep KOM is er geen sprake van een vast budget. Als er geld nodig is kan er een aanvraag worden gedaan bij de diaconie. Zij beslissen dan of er geld voor wordt vrijgemaakt. Het nadeel van deze werkwijze is dat er geen structureel geld is voor mensen met een beperking of stoornis (Prins, persoonlijke mededeling, 7 januari 2016). Dit kan invloed op het knelpunt omdat er misschien wel behoefte is aan begeleiding door iemand met kennis van ASS. Voor de mentoren en coaches is er wel structureel geld beschikbaar. Dit valt niet onder de diaconie. Van dit geld worden er cursussen voor de mentoren betaald. Dit kan een positieve invloed hebben op het knelpunt.

1.2.6 Samenwerking

De Fontein

De Fontein werkt samen met andere kerkelijke gemeenten in Zwolle. Samen met de Plantagekerk, de Koningskerk (beiden Gereformeerde Kerk vrijgemaakt) en de Verrijzeniskerk & Noorderkerk (Christelijk Gereformeerde Kerk) organiseren zij gezamenlijke middagdiensten in de verschillende kerken. Eén keer in de maand worden er op zondagmiddag drie verschillende kerkdiensten aangeboden in de verschillende kerken, bijvoorbeeld een vesperdienst, een lofprijzingsdienst en een leerdienst (De Fontein Zwolle, 2015). Gemeenteleden kunnen dan zelf kiezen welke kerkdienst zij willen bijwonen. In De Fontein zijn er die middag gasten uit de andere gemeentes aanwezig. De kerkdienst heeft een andere structuur en invulling dan gewoonlijk. Wanneer er een gezamenlijke dienst is, heeft deze een andere invulling dan de reguliere diensten en komen er veel mensen uit andere gemeenten. Voor gemeenteleden met ASS zijn deze veranderingen onaangenaam. Hierbij gaat het niet om de inhoud van de verandering, maar om de innerlijke behoefte om alles bij het oude te behouden (Delfos, 2008). Van Schothorst- van Roekel & Schaap-Jonker (2009) schrijven dat mensen met autisme aangeven dat stressoren bij een kerkdienst o.a. onvoldoende structuur in de kerkdienst of een gewijzigde liturgie zijn. Dit levert voor hen spanning op. Dit kan mogelijk ook gelden in de gezamenlijke, maar ook in de reguliere diensten van De Fontein. Gezien deze informatie is het van belang dat de inhoud van de kerkdiensten enige aandacht zal hebben in het onderzoek.

Werkgroep KOM

Werkgroep KOM is een groep gemeenteleden die de werkzaamheden vrijwillig oppakken binnen de gemeente De Fontein. Bij vrijwilligersorganisaties is het van belang dat er beroep gedaan kan worden op ervaren professionals uit het werkveld. Het is belangrijk dat er ervaring met het werkveld onder de vrijwilligers aanwezig is, dit is een voorwaarde dat een vrijwillige organisatie goed loopt. Voor de vrijwilligers zonder professionele achtergrond is het van belang dat ze in het contact serieus genomen worden door de professionals (Tonkens, Verplanke, Duyvendak & Van Bochove, 2014). Werkgroep KOM heeft verschillende contacten met professionals uit het werkveld. De werkgroep staat in verbinding met een aantal hulpverleningsinstanties. Alleke Hoving, lid van werkgroep KOM, is werkzaam bij stichting Het Middelpunt. Het Middelpunt kan helpen als er bij iemand sprake is van een (licht) verstandelijke beperking of psychiatrische problematiek. Het Middelpunt werkt met en voor gezinnen, kinderen en (jong) volwassenen. Doordat Alleke werkzaam is bij Het Middelpunt, staat Werkgroep KOM met deze organisatie

in verbinding. Daarnaast heeft de werkgroep korte lijntjes met christelijke hulpverleningsinstanties zoals Cruciaal (voorheen Stichting de Driehoek) en met Eleos.

Tijdens het interview met Alleke Hoving kwam naar voren dat zij met hulpverleningsinstanties zoals Eleos in verbinding staan, doordat zij weten welke mensen uit de gemeente bij Eleos werken. Wanneer de werkgroep een vraag krijgt, kunnen zij zo nodig met deze kerkleden in gesprek om informatie te krijgen. Dit geldt ook voor andere organisaties. De werkgroep adviseert wel eens bij welke instantie iemand terecht zou kunnen of zij geven een informatiefolder mee (Hoving, persoonlijke mededeling, 4 januari 2016).

Naast de verbinding met deze instanties, heeft werkgroep KOM samenwerking met andere kerkelijke gemeentes in Zwolle. KOM werkt samen met een werkgroep uit de Opstandingskerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Zwolle-Noord). De werkgroep uit de Opstandingskerk zet zich, net zoals werkgroep KOM, in voor mensen met een beperking in de eigen gemeente. Ieder jaar wordt er een bijeenkomst georganiseerd. Doel van deze bijeenkomst is om als werkgroepen van elkaar te leren en gebruik te maken van elkaars expertise en ervaringen (Cataneanu, persoonlijke mededeling, 14 december 2015).

Het contact tussen de werkgroepen kan een positieve rol spelen bij het knelpunt waar dit onderzoek zich op richt. Doordat de werkgroepen samenwerken, kunnen zij elkaar kennis bijbrengen over het onderwerp 'volwassenen, jongeren en kinderen met ASS in de gemeente'. Zij kunnen gebruik maken van elkaars expertise en ervaringen. Werkgroep KOM heeft hiernaast contact met twee gezinnen uit de Plantagekerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Zwolle-centrum). Dit zijn gezinnen die een kind hebben met een verstandelijke beperking. Deze gezinnen worden uitgenodigd voor de bijzondere diensten in De Fontein en voor de feestclub (Cataneanu, persoonlijke mededeling, 4 december 2015).

Hoewel deze factor de moeite waard is om te benoemen, heeft deze verder geen directe invloed op het knelpunt waar dit onderzoek zich op richt. Deze factor heeft niet direct met het ontstaan of de instandhouding van het knelpunt te maken. Om deze reden zal deze factor geen of minimale aandacht krijgen in het onderzoek.

1.2.7 Mensvisie

De gemeenteleden van De Fontein hebben een christelijke levensovertuiging. Als christenen geloven zij dat God hen aan elkaar heeft gegeven om elkaar met hun individuele kwaliteiten te dienen en te versterken. In de Bijbel wordt aan christenen de opdracht gegeven: *"Wees allen eensgezind, leef met elkaar mee, heb elkaar lief als broeders en zusters, wees barmhartig en bereid de minste te zijn"* (1 Petrus 3:8, NBG 2005).

Missie De Fontein

Vanuit de oproep die Jezus doet om eensgezind en barmhartig te zijn, wil De Fontein zich voor andere gemeenteleden inzetten. Ook voor gemeenteleden met ASS of andere beperkingen. De huidige missie van De Fontein luidt: *"De Fontein is een gemeenschap van leerlingen van Jezus Christus. Geïnspireerd door Gods liefde in Christus delen wij in de gemeente ons geloof, brengen wij onze jeugd bij Jezus en willen wij van betekenis zijn voor onze leefomgeving"* (Van der Kamp, 2015). In deze missie wordt de jeugd van de gemeente heel concreet benoemd. Er staat dat de gemeente, geïnspireerd door Gods liefde in Jezus Christus, de jeugd bij Jezus wil brengen. Door deze uitspraak laten zij zien dat De Fontein haar jeugd een belangrijke doelgroep in de gemeente vindt. De gemeenteleden vinden het belangrijk dat de jongeren bij Jezus worden gebracht en een goede plek in de kerk hebben. Onder deze jeugd vallen ook de jongeren met ASS. De missie van De Fontein kan een positieve invloed hebben op het bieden van een goede plek aan jongeren met ASS in de gemeente. De gemeente ziet het als een taak om de jeugd bij de kerk te betrekken. Zij voelen zich hiervoor verantwoordelijk. De gemeente heeft de bereidheid om zich in te zetten om jongeren met ASS bij de kerkelijke gemeente te blijven betrekken.

Doelstelling werkgroep KOM

In de doelstelling van werkgroep KOM staat dat gemeenteleden met een beperking soms extra aandacht en/of specifieke zorg en hulp nodig hebben. *“Werkgroep Kerk Op Maat heeft als doel dat iedereen met zijn eigen talenten en beperkingen een plek binnen de kerkelijke gemeente De Fontein heeft en ervaart. (.....) Een kind, jongere of volwassene met een beperking heeft soms extra specifieke zorg en/of aandacht nodig, evenals hun gezinsleden. Hierin hebben we als gemeenteleden ook een taak. De werkgroep KOM wil en kan daarbij ondersteunen, op maat”* (Brochure werkgroep KOM, 2015). In deze doelstelling komt de visie op het bieden van hulp, zorg en aandacht duidelijk naar voren. In de doelstelling staat dat werkgroep KOM wil dat iedereen met zijn talenten en beperkingen in de gemeente een plek binnen De Fontein heeft en ervaart. Zij zien het zorgen voor een kind, jongere of volwassene met een beperking als een taak voor gemeenteleden. Opvallend in de doelstelling is dat zij ook de gezinsleden van het gemeentelid met de beperking noemen. Deze gezinsleden verdienen ook extra aandacht. Werkgroep KOM wil niet alleen zorg en aandacht geven aan het gemeentelid met een beperking, ook de directe gezinsleden verdienen volgens hen aandacht. In het onderzoek zal om deze reden ook aandacht worden besteed aan de ouders van de jongeren met ASS.

1.2.8 Trends in de samenleving

Onze samenleving wordt getypeerd door de beleving. De eerste wetenschapper die spreekt over een belevingssamenleving is de Duitse socioloog Gerhard Schulze. Door groei van technische mogelijkheden, vrije tijd en een grotere levensstandaard hoeft de maatschappij zich geen zorgen meer te maken over levensonderhoud. Hierdoor is er ruimte ontstaan voor de vraag hoe mensen hun leven willen ervaren en betekenis willen geven (Schulze, 1992, geciteerd in Van der Stoep, 2007). In de belevingscultuur, zoals Van der Stoep de beleving in de samenleving typeert, is de vraag van ervaring en betekenis voor iedereen. Het is mogelijk dat het lijkt dat het aantal jongeren met ASS toeneemt doordat het voor hen lastiger is om stand te houden in deze belevingscultuur. Hiernaast is er ook steeds meer kennis en onderzoek gedaan naar ASS en is er meer erkenning voor individuele verschillen.

Tegenwoordig kun je een persoonlijke geloofsbeleving ontwikkelen en mag je het christendom combineren met Boeddhisme en een vleugje Hindoeïsme. Doordat er ruimte is gekomen voor eigen beleving en ervaring is er een trend zichtbaar die 'shoppen' genoemd wordt (Van der Stoep, 2007). Tegenwoordig zijn mensen een stuk minder loyaal aan één gemeente en worden er vaak verschillende kerken bezocht. Deze keuzevrijheid roept bij de kerk de vraag op hoe men een gemeente aantrekkelijk maakt/houdt.

De belevingscultuur, die ook in de kerk een steeds grotere rol speelt kan invloed hebben op mensen met ASS. In kerkelijke gemeenten staan gevoelens en emoties veel meer centraal dan vroeger het geval was. Mensen met ASS hebben net als iedereen gevoelens en uiten deze ook. Zij uiten hun emoties echter niet op de universele wijze. Mensen met ASS vertonen een zeer specifieke en individuele manier in het uiten van gevoelens. Alleen wanneer iemand de persoon zeer goed kent, is het mogelijk om te achterhalen wat hij of zij voelt (Vermeulen, 2005). Jongeren met ASS zouden om deze reden minder aansluiting kunnen voelen in de gemeente. Omdat zij op een andere manier uiting geven aan hun gevoelens en emoties kan dit zorgen voor onbegrip.

Zoals eerder wordt genoemd, organiseert De Fontein in samenwerking met twee andere gemeenten (GKv en CGK) verschillende soorten gezamenlijke kerkdiensten. Hierin is de belevingscultuur ook weer terug te zien. De drie gemeenten geven hiermee ruimte aan de individuele beleving van de gemeenteleden. De invulling van deze kerkdiensten wijken in grote mate af van de reguliere kerkdiensten. Het doorbreken van vaste gewoontes of een patroon aan gebeurtenissen kan bij een persoon met ASS angst oproepen. Het zorgt ervoor dat de veranderde situatie onvoorspelbaar en onbegrijpelijk wordt. Het vasthouden aan de gewoonte is een belangrijke strategie om de angst die altijd op de loer ligt onder controle te houden (Delfos,

2008). Duidelijk mag worden dat de belevingscultuur een trend is die invloed kan hebben op de mate waarop jongeren met ASS in de gemeente kunnen participeren.

Een tweede trend die zichtbaar is in de samenleving is de informatisering. De informatisering is "het op steeds groter schaal toepassen van moderne gegevensverwerkende apparatuur en de daaruit resulterende informatie" (Van Dale, 2015). Deze trend is ook in de kerkelijke gemeenten merkbaar. Door middel van de beamer in de kerk is het mogelijk om een groter scala aan liederen te zingen omdat iedereen de tekst van de beamer kan lezen. Ook heeft de beamer ervoor gezorgd dat er video's en afbeeldingen gebruikt kunnen worden om de preek te ondersteunen. Enerzijds kan de visuele ondersteuning helpend zijn voor mensen met ASS om informatie over te brengen. Anderzijds kan de combinatie van beleving en een grote hoeveelheid aan mogelijkheden qua digitale ondersteuning ervoor zorgen dat een duidelijke structuur verdwijnt of meer moeite kost om te organiseren.

Doordat de structuur minder duidelijk is kan iemand met ASS zich minder veilig voelen in De Fontein. Er ligt meer nadruk op de beleving in de kerk en het is belangrijk dat men elkaar ruimte geeft voor gevoel. Iemand met ASS heeft vaak moeite met het inleven in de ander en kan hierdoor aansluiting missen (Stortelder & Ploegmakers-Burg, 2008). Hoewel deze trend belangrijk is voor het totaalbeeld van het knelpunt zal hier verder geen aandacht aan worden besteed in het onderzoek.

1.3 Probleemomschrijving: doelstelling, vraagstelling, deelvragen

1.3.1 Probleemomschrijving en doelstelling

Probleemomschrijving

Binnen De Fontein heeft werkgroep KOM het signaal ontvangen dat jongeren met ASS moeilijk aansluiting vinden binnen de kerkelijke gemeente. Werkgroep KOM geeft aan de wensen en behoefte van deze groep jongeren niet duidelijk te hebben. Werkgroep KOM vindt het belangrijk om deze groep gemeenteleden thuis te laten voelen in de kerk en te voorkomen dat zij de kerk zullen verlaten omdat er geen aandacht is voor hen.

Doelstelling

De werkgroep KOM hoopt met dit onderzoek inzicht te krijgen in de wens/behoefte van jongeren met ASS binnen de kerkdienst en als lid van de gemeente. Hoe kan de gemeente een bijdrage leveren om jongeren met ASS meer aansluiting te geven door passende activiteiten te organiseren in de gemeente?

1.3.2 Centrale vraagstelling

Hoe kan de kerkelijke gemeente De Fontein gehoor geven aan de behoeften van jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS met betrekking tot het gemeenteleven?

1.3.3 Deelvragen

Deelvraag 1: *Wat zijn de oorzaken waardoor jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS beperkt zijn in hun participatie in het gemeenteleven van De Fontein?*

Voor jongeren met ASS is het lastig om te participeren, zo ook in een kerkelijke gemeente. Het is onduidelijk wat de oorzaken van deze moeiten zijn binnen de kerk. Het antwoord op deze deelvraag zal verkregen worden door middel van interviews met de jongeren tussen twaalf en achttien jaar met ASS. Daarnaast zullen er enquêtes afgenomen worden bij de ouders van deze jongeren en de mentoren die een of meerdere jongeren uit de doelgroep in de mentor groep hebben. Door ouders en mentoren mee te nemen in het onderzoek wordt er vanuit verschillende invalshoeken naar de behoefte gekeken. Door het kijken vanuit deze verschillende invalshoeken wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot.

Deelvraag 2: *Welke behoeften hebben jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS ten aanzien van de participatie in het gemeenteleven van De Fontein?*

Doordat er nu meer duidelijk is over de oorzaken van de moeilijke participatie van jongeren met ASS in de kerk is er meer duidelijk over het ontstaan van het knelpunt. Om de praktische vertaalslag te kunnen maken wordt onderzocht wat de behoeften zijn van deze jongeren. Hier zal het gaan om kerkelijke invulling en sociale en begeleidingsbehoeften binnen de kerk. Door dezelfde jongeren te interviewen, de ouders en mentoren te bevragen middels een enquête worden de behoeften in kaart gebracht. De persoonlijke ervaringen van de respondenten geven weer wat de participatie van jongeren met ASS in de kerk kan vergroten.

Deelvraag 3: *Welke gelijksoortige ervaringen en activiteiten vanuit andere kerkelijke gemeenten bieden handvatten voor De Fontein om gehoor te geven aan deze behoeften?*

Nu het ontstaan van het knelpunt en de behoeften van de jongeren in kaart zijn gebracht, wordt er door middel van gelijksoortige ervaringen vanuit andere kerkelijke gemeenten antwoord gegeven op de mogelijkheden voor De Fontein om in deze behoeften tegemoet te komen. Omdat dit thema nu zeer actueel is, is er de verwachting dat er goede handvatten te ontdekken zijn voor De Fontein. De uitkomsten van dit onderzoek worden gekoppeld aan bevindingen en reeds bestaande activiteiten uit andere kerkelijke gemeenten. Zo wordt inzichtelijk gemaakt hoe gemeente De Fontein zich kan inrichten om een plek te bieden aan de jongeren met ASS. Het antwoord op deze vraag wordt gezocht met behulp van een vragenlijst met open vragen.

1.4 Begripsafbakening

Jongeren met ASS: Onder dit begrip verstaan wij alle jongeren in de kerk met een stoornis uit het autismespectrum in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar.

Kerkelijke gemeente: Onder dit begrip verstaan wij een vereniging of gemeenschap van gelovigen. In dit geval is dit de gemeente De Fontein te Zwolle- West.

Kerkdienst: Onder dit begrip verstaan wij een bijeenkomst van gelovigen in een kerk waarin ze God willen ontmoeten doormiddel van zang, gebed en verkondiging.

Gemeenteleven: Onder gemeenteleven verstaan wij de erediensten, de gemeente brede activiteiten, het jeugdwerk, miniwijken en de onderlinge contacten tussen gemeenteleden.

Participatie: Actieve deelname aan het gemeenteleven in De Fontein.

Mentorgroep: Onder dit begrip verstaan wij een groep van zes tot acht jongeren (twaalf tot zestien jaar) die één keer in de twee weken samenkomt om Bijbelstudie te doen en elkaar te leren kennen.

Mentor: De mentor geeft leiding aan de hierboven genoemde mentorgroepen. De mentor blijft leiding geven aan dezelfde groep jongeren voor vier jaar lang.

Coach: De coach geeft leiding en ondersteuning aan de hierboven genoemde mentoren.

Gehoor geven: Hieronder verstaan wij het luisteren naar elkaar en gevolg geven aan de vraag.

Behoeften: Geheel van wensen die men vervult zou willen zien.

Wensen: Willen dat iets gebeurt, of dat je iets krijgt.

2. Methode

2.1 Onderzoeksgroep

2.1.1 Jongeren met ASS

De populatie van deze onderzoekseenheid bestaat uit dertien jongeren met ASS tussen twaalf en achttien jaar. Na afmeldingen bestond de populatie uit negen jongeren met ASS die mee wilden werken aan het onderzoek. Omdat de populatie niet groot was, was het niet relevant om een steekproef te doen. De grootte maakte het noodzakelijk om met iedere jongere persoonlijk in gesprek te gaan. Deze jongeren zijn voor dit onderzoek geselecteerd op basis van hun beperking.

2.1.2 Ouders van jongeren met ASS

De populatie van deze onderzoekseenheid bestond uit achttien ouders met één of meerdere kinderen met ASS tussen twaalf en achttien jaar. Een voorwaarde was dat deze ouders lid zijn van de gemeente De Fontein. Er zijn twintig ouders benaderd voor deelname aan het onderzoek. Gezien de grootte van deze onderzoekseenheid is er geen streekproef uitgevoerd. De groep ouders was dermate klein dat iedere ouder te benaderen was voor een enquête.

2.1.3 Mentoren die jongeren met ASS begeleiden

De populatie van deze onderzoekseenheid bestond uit negentien mentoren. Dit waren alleen de mentoren die een jongere met ASS in hun mentorgroep hebben. Er is gekozen om alleen deze mentoren te benaderen omdat zij informatie hebben over de jongeren met ASS. Om deze informatie uit te vragen is een groepsgesprek gehouden met vier mentoren.

2.1.4 Samenwerkende kerken

Er zijn 47 kerkelijke gemeenten in Zwolle. Er is gekozen om een aantal Gereformeerd vrijgemaakte kerken en de Christelijke Gereformeerde kerk van Zwolle te benaderen omdat het gezien de tijd niet mogelijk was om alle kerkelijke gemeenten in Zwolle te bevragen. Naast De Fontein zijn er vier andere Gereformeerd vrijgemaakte kerken in Zwolle. Met drie van deze kerken is er contact gezocht. Daarnaast is er contact gelegd met de Christelijk Gereformeerde kerk. Er is voor deze kerken gekozen omdat De Fontein al een samenwerking heeft met deze kerken bijvoorbeeld door middel van diensten die samen georganiseerd worden.

2.1.5 Respons

Dat er minder respondenten zijn dan verwacht zegt het volgende over de data. Meer dan de helft van de populatie is geïnterviewd, dit zijn vijf jongeren. Ook zijn er maar zeven enquêtes ingevuld en hebben er vier mentoren mee gedaan aan het groepsgesprek. De lagere respons heeft invloed op de generaliseerbaarheid van de resultaten. De populatie is klein, dus het is lastig om te veronderstellen dat bepaalde uitspraken van respondenten voor de gehele groep jongeren met ASS geldt. Er kunnen echter nog steeds aanbevelingen gedaan worden. Meer dan de helft van de populatie is geïnterviewd, waardoor er nog steeds voldoende informatie is om uitspraken te doen.

2.2 Meetinstrumenten

2.2.1 Jongeren: Semigestructureerd interview

De groep jongeren met ASS was een kleine groep waarvoor kwalitatief onderzoek het meest geschikt was. Kwalitatief onderzoek is gericht op het verkrijgen van informatie over wát er leeft onder een bepaalde doelgroep en waaróm. Het was gezien het tijdsbad van het onderzoek mogelijk om deze gehele doelgroep te spreken. Zo kan er een totaalbeeld gevormd worden van de beleving van de jongeren. Dit vergroot de betrouwbaarheid en representativiteit van het onderzoek. Deze vorm van onderzoek geeft diepgaande informatie door in te gaan op achterliggende motivaties, meningen, wensen en behoeften van de doelgroep. Dit sloot het beste aan op de vraagstelling van dit onderzoek. Er is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Elke vraag had twee vastgestelde formuleringen omdat er vooraf niet bekend was wat het niveau van de jongeren was. Bij de formulering van het interview is tussen haakjes neergezet op welke wijze de vraag kon worden verduidelijkt. De verwachting was dat niet elke jongere met ASS in staat is om uitgebreid antwoord te geven op een open vraag. Hierin was het mogelijk voor de interviewers om de vraag specifiek te maken waardoor het wel mogelijk werd voor de jongere om een antwoord te geven. Op deze manier werd uitgevraagd welke mogelijke oorzaken er zijn waardoor deze jongeren beperkt worden in hun participatie in de gemeente De Fontein. En zo werden de wensen en behoeften van deze jongeren inzichtelijk gemaakt. Middels een informed consent is er toestemming aan de jongere en aan in ieder geval één van de ouders gevraagd om medewerking aan het onderzoek.

2.2.2 Ouders: Enquête

De ouders van de jongeren met ASS in De Fontein zijn bevraagd door middel van surveyonderzoek. Informatie is verzameld door het versturen van een online enquête. Door middel van deze kwantitatieve methode konden alle ouders gemakkelijk bereikt worden. De enquête kon snel worden gestart en de ouders konden op een zelfgekozen moment en op zijn/haar eigen tempo de vragenlijst beantwoorden. Er is een herinneringsmail verstuurd. Een nadeel was wel dat onduidelijkheden bij respondenten of bij de onderzoeksleden niet konden worden weggenomen door middel van vragenstellen (Right marktonderzoek, z.d.). Daarom was het van belang om de vragen zo te formuleren dat het duidelijk was wat er met de vraag bedoeld werd. Door een begeleidende brief toe te voegen waarin uitleg gegeven werd hoe men de enquête diende in te vullen, werd het foutpercentage zo klein mogelijk gehouden. Daarnaast is er bij verschillende vragen de mogelijkheid geweest voor toelichting en beweegredenen. Op deze manier kon er antwoord gegeven worden op de vraag welke oorzaken de ouders waarnemen in de belemmeringen van de participatie en de behoeften van de jongeren hierin. Door controlevariabelen toe te voegen is de betrouwbaarheid verhoogd. Wanneer een enquête zonder aanleiding naar een groep mensen wordt gestuurd zal het risico op weinig respondenten groot zijn. De enquête is door weinig respondenten ingevuld. De indruk is dat er genoeg aandacht is besteed aan de ouders om de enquête in te vullen. Een mogelijke oorzaak is dat de ouders het vergeten zijn omdat zij meerdere e-mails per dag lezen.

2.2.3 Mentoren: Groepsgesprek

Het onderzoek vraagt voornamelijk naar de ervaring, beleving en visie van de mentoren. Een enquête zou niet voldoende informatie geven over de achterliggende overtuigingen van de mentoren. Vanwege tijd en bezetting was het niet mogelijk om iedere mentor persoonlijk te interviewen. Omdat de mentoren een gezamenlijke taak hebben en waarschijnlijk weinig tot geen schroom zouden hebben in het beantwoorden van de vragen, was de verwachting dat mentoren vrijuit vragen konden beantwoorden. De hypothese was dat antwoorden van de verschillende mentoren raakvlakken zouden hebben en dus goed te verwerken waren in een algemene mening van de mentoren. Eventuele afwijkende antwoorden zijn apart genoteerd om een volledig beeld weer te geven. Het doel van dit gesprek was inzicht krijgen in de ervaringen van mentoren die jongeren met ASS begeleiden. Er werden open vragen gesteld waarbij ruimte was voor reactie en doorvragen. De reacties van de mentoren werden opgenomen via audio. Hiervoor is toestemming

verkregen middels een informed consent, getekend door de mentoren. Ook is hiermee toestemming gevraagd om de uitkomsten van het groepsgesprek te verwerken in het verslag.

2.2.4 Samenwerkende kerken: vragenlijst

Om antwoord te krijgen op deelvraag drie is er voor een vragenlijst gekozen. Er is contact gezocht met de verschillende samenwerkende kerken om een gemeentelid met kennis over het onderwerp te vinden. Er is gekozen voor het opsturen van de vragen omdat de respondenten op deze manier langer de tijd hadden om na te denken over de antwoorden. De vragen zijn open gesteld en om een volledig antwoord te geven is het voor de respondent prettig dat hij of zij daar de tijd voor kon nemen. Ook staan de uitspraken van de respondenten direct zwart op wit, hierdoor kan er minder informatie verloren gaan door verkeerde interpretatie. De vragen waren voor iedere respondent hetzelfde waardoor de resultaten onderling met elkaar kunnen worden vergeleken. In de e-mail is ook gevraagd om toestemming voor het verwerken van de antwoorden in het verslag.

2.3 Onderzoeksprocedures

2.3.1 Interview jongeren

Om de respons te verhogen is ervoor gekozen om de jongeren eerst via de ouders te benaderen. De ouders konden de jongeren zodoende voorbereiden op het feit dat ze voor dit onderzoek benaderd zouden worden. Werkgroep KOM heeft een e-mail naar de ouders gestuurd met een aankondiging voor het onderzoek. In de bijlage was een foto van de onderzoeksgroep bijgevoegd om zichzelf voor te stellen en daarbij een uitleg over het doel van het onderzoek. Naar aanleiding van deze mail konden ouders en jongeren het aangeven als ze niet deel wilden nemen aan het onderzoek. Achteraf gezien zou er toch voor een aanmelding worden gekozen in plaats van een afmelding. De respondenten hadden zich nog nergens aan verbonden dus een afmelding is achteraf gezien niet netjes tegenover de respondenten. Achteraf bleek dat er nog jongeren waren die niet wilden deelnemen maar dit niet hadden aangegeven. Twee leden van de onderzoeksgroep hebben na afloop van een kerkdienst in De Fontein in de hal gestaan om eventuele vragen vanuit de gemeente te beantwoorden. Tijdens dit moment heeft één jongere laten weten dat hij bereid was mee te werken met het onderzoek.

Wanneer er naar aanleiding van de e-mail geen afmelding tot deelname was, werd de jongere telefonisch benaderd om een afspraak te maken voor het interview. Twee jongeren gaven aan dat zij toch niet in gesprek wilden. De reden hiervoor was voor beide dat ze niet speciaal of anders wilden zijn. Hiernaast is de respons minder hoog dan verwacht doordat er tijdens het bellen van de jongeren duidelijk werd dat er twee jongeren ten onrechte op de lijst stonden. Werkgroep KOM was in de veronderstelling dat deze jongeren wel ASS hadden, maar dit bleek niet het geval. Met de meeste afspraken kon er door middel van direct contact een afspraak gemaakt worden. Met afspraken omtrent terug bellen liep het niet altijd goed. Hierdoor kon één van de interviews niet doorgaan. De deelnemende jongeren konden zelf kiezen op welke plek het interview gehouden werd. Hiernaast is er gevraagd over de jongere het prettig vond als er iemand ter ondersteuning aanwezig zou zijn.

Bij de afnames van de interviews heeft ieder onderzoekslid zich gehouden aan de formulering van de interviewvragen zoals deze van tevoren zijn opgesteld. Per vraag is er de keuze gemaakt om de eerste vraag te stellen of het alternatief. Na het eerste interview werd duidelijk dat de keuze van de onderzoeksgroep voor het woord 'mentorgroep' verkeerd was. De jongeren kennen dit begrip niet, zij noemen dit 'mentoraat'. Hierdoor werd mentorgroep geïnterpreteerd als de groep jongeren die mentoraat krijgt. Dit is na het eerste interview aangepast.

Na evaluatie van de afname van de interviews is door de onderzoeksgroep geconstateerd dat de respondenten over het algemeen geen moeite hadden met bepaalde vragen of onderwerpen. Tijdens de

evaluatie van de interviews werd echter wel gezien dat de twee vraagformuleringen van vraag dertien niet helemaal hetzelfde antwoord vragen. De eerste vraagformulering was: 'Ga je naast de kerkdiensten en mentoraat naar andere georganiseerde activiteiten in De Fontein? Zo ja, welke?' En de alternatieve vraag luidt: 'Doe je wel eens andere dingen met de kerk? Of met mensen in de kerk?' Deze eerste vraag richtte zich op de georganiseerde, bestaande activiteiten in de kerk, terwijl het alternatief vroeg naar alle dingen die de jongere in de kerk of met mensen in de kerk deed. Er is één keer gebruik gemaakt van het alternatief. De georganiseerde activiteiten konden wel met elkaar vergeleken worden. Het alternatief van deze vraag is wel in de resultaten verwerkt.

2.3.2 Enquête ouders

Om de ouders te bereiken is er een e-mail verzonden waarin een begeleidende brief en de enquête is verstuurd. In de begeleidende brief stond vermeld hoe de enquête gelezen dient te worden en hoe men deze dient in te vullen. Er was afgesproken dat wanneer het aantal respondenten na twee weken onder de zestig procent zou zijn, er opnieuw contact gezocht werd met de ouders die nog geen reactie hadden verstuurd. Dit is ook gebeurd, omdat rekening gehouden moest worden met de tijdsaders waarin het onderzoek plaatsvond. Er is één e-mail ontvangen van ouders met de mededeling dat zij de enquête samen hebben ingevuld in plaats van individueel. Gezamenlijk ingevulde enquêtes zijn als één respondent meegerekend.

De enquête is middels een online enquêteprogramma gemaakt. De ouders hadden de mogelijkheid om in de e-mail op de link te klikken die naar de enquête leidde. De resultaten van de enquêtevragen werd door het online programma, Thesistools, verwerkt en in Excel weergegeven voor de onderzoeksgroep. Er is gedeeltelijke non-respons voorgekomen bij de enquête. Deze item-non-respons werd veroorzaakt doordat er één respondent is die één vraag niet beantwoord heeft, vermoedelijk is deze overgeslagen. Een andere respondent is bij vraag acht gestopt met het invullen van de enquête. De reden voor dit stoppen is onbekend. Na de sluitingsdatum van de enquête is door de onderzoeksgroep geconstateerd dat de respons van de enquête hoger had kunnen zijn wanneer de enquête in plaats van online, bij de respondent thuis was ingevuld. Het interview met de jongeren en de enquête aan de ouders had gecombineerd kunnen worden. Wanneer de enquête thuis was ingevuld had de onderzoeksgroep er op toe kunnen zien dat beide ouders de enquête in zouden vullen. Daarnaast was er dan de mogelijkheid geweest om de ouders naderhand nogmaals te bezoeken om de enquête op te halen die nog niet direct ingevuld waren bij het eerste bezoek. Gezien de grote variatie van de respondenten had deze optie gepast in de tijdsplanning van het onderzoek. Als er was gekozen voor deze benadering was de respons wellicht hoger geweest.

2.3.3 Groepsgesprek mentoren

Er zijn in totaal vijftien mentoren via de e-mail uitgenodigd om bij het groepsgesprek aanwezig te zijn. Van de vier optionele avonden om het groepsgesprek te houden is de avond uitgekozen waarop de meeste mentoren die zich hadden aangemeld, aanwezig konden zijn. Omdat niet alle mentoren een reactie gaven via de mail, is er een herinneringsmail gestuurd met nogmaals het verzoek om aan te geven welke avond de mentoren aanwezig konden zijn. De mail waarin de definitieve uitnodiging stond met daarin de datum voor het gesprek is de eerste keer niet goed verzonden. Hierdoor waren er twee mentoren die te laat de definitieve avond doorkregen en niet meer aanwezig konden zijn. Daarnaast was er een andere respondent die niets had aangegeven toch aanwezig. Uiteindelijk waren er vier mentoren die deelnamen aan het gesprek. Ondanks de lage opkomst is er besloten het gesprek wel door te laten gaan omdat alle vier de jaargroepen vertegenwoordigd waren.

De twee interviewers zijn bewust tegenover elkaar gaan zitten zodat er gemakkelijk contact was met elkaar. Een van de interviewers had de vragen bij de hand en nam daar de leiding in. De andere interviewer vroeg door en was alert of de vragen beantwoord werden. De ervaring van de onderzoekers was dat dit lastig

bleek te zijn omdat de mentoren niet alleen jongeren met ASS begeleiden, maar ook ervaringen met andere groepsleden deelden. Hierdoor was het van belang om in de gaten te houden of de antwoorden die gegeven werden gelden voor alle jongeren of specifiek voor jongeren met ASS. Doordat alle mentoren dezelfde rol hebben maar hier andere invulling aan geven kwam er een discussie op gang of kennis of plezier centraal moet staan binnen mentoraat. Deze discussie is als begrijpelijk geïmpliceerd en niet meegenomen in het onderzoek. Na geringe tijd is verzocht om terug te gaan naar de gestelde vraag en deze discussie een andere keer mogelijk te vervolgen.

2.3.4 Vragenlijst samenwerkende kerken

Het contact dat er gelegd is met samenwerkende kerken had als doel de beantwoording van deelvraag drie. Er is al een samenwerkingsrelatie tussen deze kerken en De Fontein. Deze relatie kon gebruikt worden om bevindingen en initiatieven te delen omtrent de verschillende manieren waarop de kerken met ASS omgaan. Vanuit de ervaringen vanuit deze gemeentes konden ideeën of aanbevelingen aangedragen worden voor De Fontein. Ieder onderzoek lid heeft contact gelegd met één gemeente. Er is telefonisch of per e-mail gevraagd naar de persoon of werkgroep in de kerk die kennis heeft van de ontwikkelingen voor mensen met ASS in deze gemeente. Hierna is er een bestand naar de betreffende persoon gestuurd met de vragen. Het gemeentelid/de gemeenteleden hebben ruim de mogelijkheid gekregen om de antwoorden met elkaar te bespreken. Bij iedere gemeente is toestemming gegeven voor het beantwoorden van de vragen via de e-mail. Het gemeentelid dat zich in de gemeente inzet voor mensen en jongeren met een beperking is in eerste instantie benaderd. Wanneer er antwoorden ontbraken is er waar mogelijk door de onderzoeksgroep telefonisch contact gezocht om deze vragen alsnog beantwoord te krijgen.

2.4 Analysemethoden

2.4.1 Kwalitatieve instrumenten

Nadat de data is verzameld door middel van de verschillende onderzoeksinstrumenten is er ordening toegepast op deze verkregen informatie. Er is gekozen om de resultaten van het interview, het groepsgesprek, de open vragen van de enquête en de uitkomsten van de vragenlijst voor de samenwerkende kerken gezamenlijk te analyseren. Van de interviews en het groepsgesprek zijn transcripties gemaakt. De transcripties van de interviews, het groepsgesprek en de vragenlijst zijn apart gestructureerd in een tabel. Dit om de uitkomsten van deze instrumenten overzichtelijk in kaart te kunnen brengen. Daarna is alle kwalitatieve informatie samengevoegd in één tabel (zie bijlage 4). Eerst was er gekozen om deze instrumenten apart te analyseren maar hierdoor ontstond er geen duidelijk overzicht van de resultaten. Daarom zijn de aparte analyses van de instrumenten gebruikt om een gezamenlijke analyse te maken.

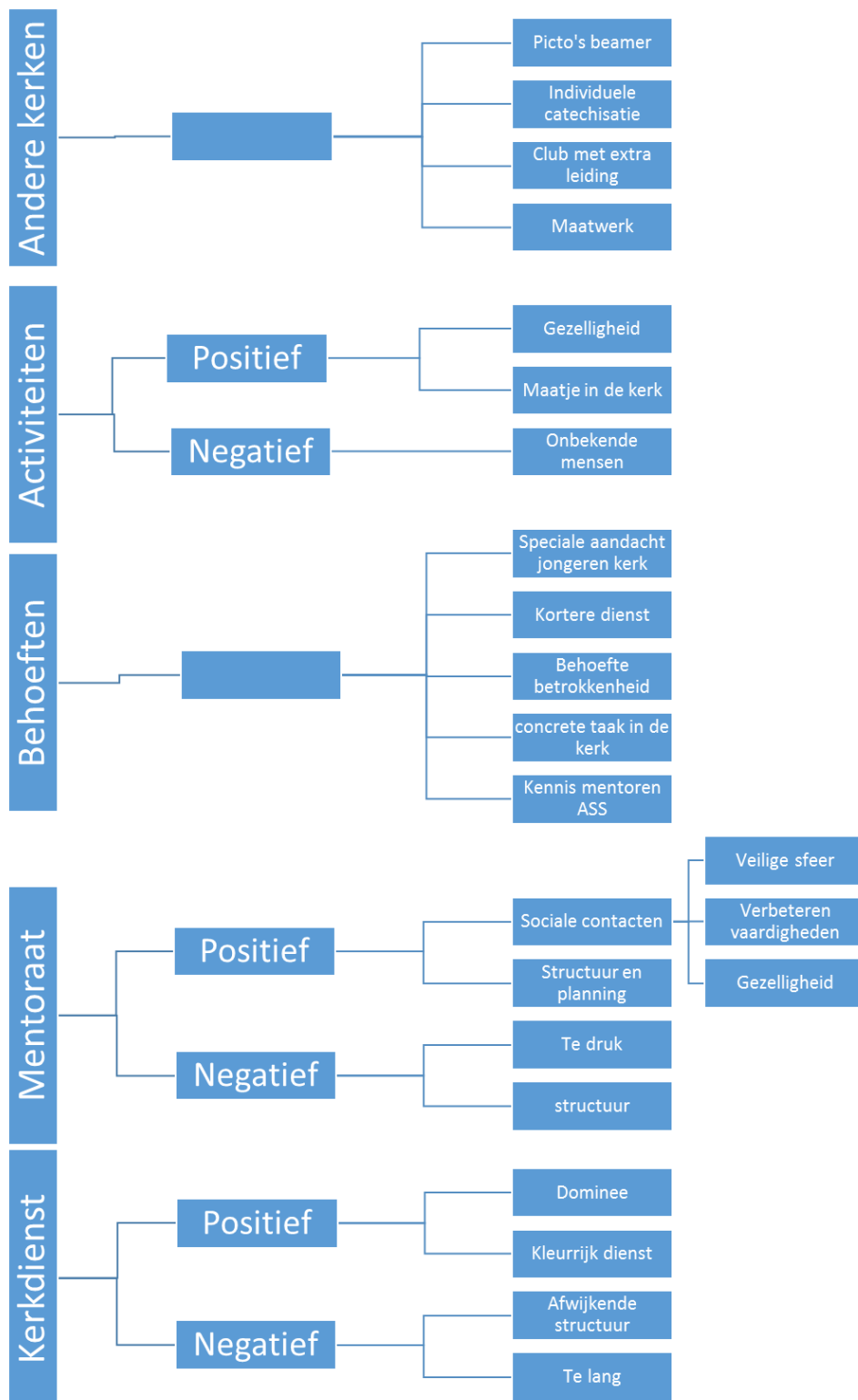
Naar aanleiding van de resultaten zijn er categorieën opgesteld. De antwoorden van de respondenten zijn in deze categorieën onderverdeeld. In het onderzoek is de participatie in de kerk onderverdeeld in de verschillende elementen/onderdelen die samen de kerk vormen. De kerkdiensten, mentoraat en overige activiteiten zijn categorieën voor het labelen. Daarnaast is er voor de beantwoording van deelvraag drie data verzameld bij andere kerken. Deze resultaten zijn niet onder te brengen in de drie categorieën die hierboven omschreven zijn. Er is voor gekozen om een aparte categorie te maken voor de andere kerken. Dit omdat deze kerken geen informatie geven over De Fontein, maar een aanvulling zijn richting de aanbevelingen. De laatste categorie 'behoefte' is gekozen omdat dit van belang is voor het beantwoorden van de centrale vraagstelling. Er is niet gekozen voor een categorie oorzaken hoewel dit wel terugkomt in de centrale vraagstelling. De reden hiervoor is dat er in de instrumenten niet specifiek naar is gevraagd. Het onderzoek kon er niet van te voren vanuit gaan dat de jongeren met ASS beperkte participatie in de gemeente De Fontein hebben. De oorzaken zijn wel onderzocht door te vragen naar de

negatieve aspecten van de onderdelen die samen de kerk vormen. Daarom zijn deze oorzaken ondergebracht in de categorieën kerkdienst, mentoraat en overige activiteiten. Hiernaast zijn er coderingen geformuleerd. De coderingen zijn gekozen op basis van de antwoorden die gegeven zijn door de respondenten. Wanneer een onderwerp vaak naar voren kwam, is er gekozen om deze als codering in de tabel op te nemen. Een voorbeeld hiervan is de dominee. Er zijn verschillende uitspraken over de dominee gedaan, deze zijn overzichtelijk in de tabel weergegeven naast de codering dominee. Het proces van coderen is gebeurd aan de hand van de stappen die zijn beschreven het boek 'Wat is onderzoek' (Verhoeven, 2007).

Vanuit dit overzicht is een boomdiagram opgesteld. Er wordt in deze boomdiagram van links naar rechts gewerkt. Van algemeen naar specifiek. Doordat er nogmaals een analyse is gedaan van de verkregen informatie is de betrouwbaarheid van de resultaten bevorderd. In het boomdiagram wordt weergegeven wat de belangrijkste uitkomsten zijn (Figuur 1).

2.4.2 Kwantitatieve instrumenten

De gesloten vragen van de enquête werden door het online surveyprogramma automatisch in een overzicht weergegeven. De resultaten konden tekstueel en procentueel worden weergegeven in het online programma. Aan de hand hiervan zijn per vraag tabellen en grafieken gemaakt. Voordeel van het weergeven van resultaten in tabellen en grafieken is dat direct duidelijk is hoe de verhoudingen liggen. Duidelijk wordt welke elementen uit bijvoorbeeld de reguliere kerkdiensten door het grootste percentage als positief worden ervaren en welke minder vaak of niet worden benoemd.

Figuur 1 Boomdiagram

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven aan de hand van de drie deelvragen. Elke deelvraag zal apart behandeld worden in een paragraaf. In elke paragraaf zal onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende instrumenten; het interview, de enquête, het groepsgesprek en de vragenlijst bij deelvraag drie.

3.1 Deelvraag 1

‘Wat zijn de oorzaken waardoor jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS beperkt zijn in hun participatie in het gemeentelven van De Fontein?’

3.1.2 Interview jongeren

De leeftijd van de groep jongeren die is geïnterviewd ligt tussen de dertien en zestien jaar. Ruim de helft van de jongeren zit op het Greijdanus college in Zwolle. De twee andere jongeren volgen speciaal onderwijs, namelijk Talentstad en Ambelt Oosterenk.

Kerkdiensten

Vier van de vijf jongeren geeft aan één keer per week een kerkdienst te bezoeken in De Fontein. Eén jongere geeft aan één keer in de twee weken een dienst te bezoeken in De Fontein. In het interview is onderscheid gemaakt tussen de normale en speciale kerkdiensten. Twee jongeren geven hun ontevredenheid aan over de lengte van de normale diensten. Twee andere jongeren geven aan dat ze speciale aandacht voor de kinderen en jongeren missen in de normale diensten. Op de vraag wat er als negatief ervaren wordt in de speciale diensten wordt door drie jongeren aangegeven dat de lengte van de dienst onprettig is. Daarnaast geven twee jongeren aan dat de verandering in de structuur als onprettig ervaren wordt. Eén jongere geeft aan dat de drukte tijdens de dienst onprettig is.

Mentoraat

Op de vraag hoe vaak de jongere zijn of haar mentoraat bezoekt geven alle jongeren aan elke week zijn of haar mentoraatgroep te bezoeken. Twee jongeren geven aan dat ze de drukte niet positief vinden. Binnen het uur van mentoraat wordt soms door de gezelligheid afgeweken van het onderwerp wat behandeld wordt. Eén jongere geeft aan dit lastig te vinden. Nagenoeg elke jongere geeft aan geen contact te hebben met een groepsgeenoot van mentoraat buiten school en de mentoravonden.

Overige activiteiten De Fontein

Op de vraag of de jongeren naast de kerkdiensten en mentoraat naar andere georganiseerde activiteiten in De Fontein gaan, zeggen twee jongeren naar het jeugdkamp te gaan dat jaarlijks wordt georganiseerd. Door twee jongeren wordt Sunrise bezocht, een evangelisatieproject van Athletes in Action. Eén van deze jongeren bezoekt hiernaast af en toe de soos van De Fontein. De andere jongere heeft hiernaast een maatje in de kerk. Dit is op eigen initiatief ontstaan. Met dit gemeentelid doet hij af en toe iets waar hij rustig van wordt. Eén jongere doet mee aan activiteiten die worden georganiseerd door de mini-wijk waar hij/zij deel van is.

Als reden waarom de jongeren wel of niet naar deze activiteiten gaan, geeft één jongere hiervoor als reden dat deze door een ouder gestimuleerd is om naar het jeugdkamp te gaan. Deze jongere neemt deel aan activiteiten met de mini-wijk omdat dit gezellig en leuk is. Eén jongere geeft aan dat hij van andere activiteiten nooit heeft gehoord, of er niet mee in contact is gekomen. De jongere die de soos en Sunrise bezoekt, zegt meestal geen zin te hebben om naar de soos te gaan en op die avond thuis te willen blijven.

“Naar Sonrise ga ik wel omdat ik het leuk vind. Ik vind het leuk om te sporten en dat het een christelijk groepje is.”

Eén van de jongeren gaat niet naar overige activiteiten in De Fontein. Reden hiervoor is dat de jongere weet dat er activiteiten zijn, maar geen behoefte aan deelname en niet veel contact met gemeenteleden heeft.

3.1.2 Enquête ouders

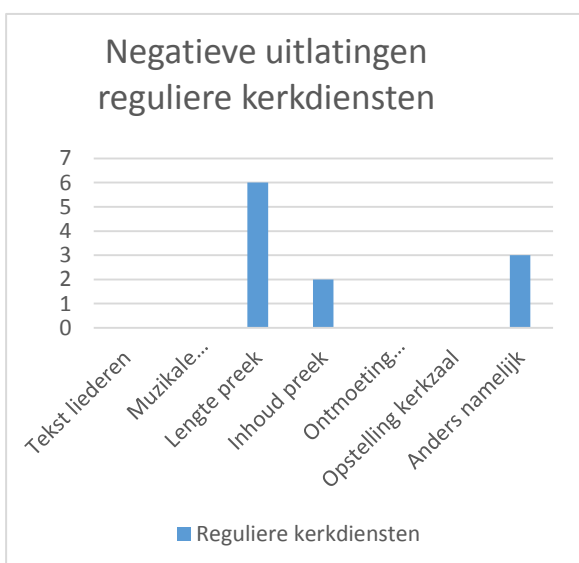
Er is gevraagd hoe oud de zoon of dochter is waar de enquête over is ingevuld. De leeftijden variëren van twaalf tot vijftien jaar (tabel 1). Dit klopt ook met de jongeren die zijn geïnterviewd.

Tabel 1 Leeftijd kind respondent, n=7

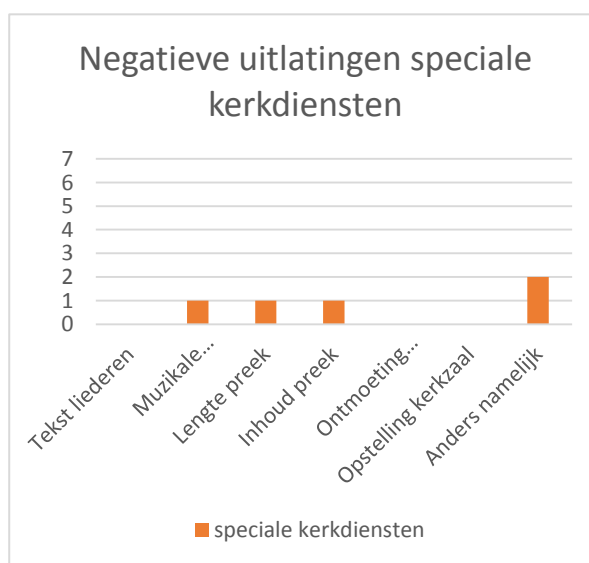
Leeftijd jongere	Aantal in getallen	Aantal in procenten
Twaalf	1	14.3 %
Dertien	3	42.9 %
Veertien	1	14.3 %
Vijftien	2	28.5 %
Zestien	0	0 %
Zeventien	0	0 %
Achttien	0	0 %
Totaal	7	100 %

Kerkdiensten

Ruim de helft van de jongeren gaat één keer per week naar de kerk, de overige jongeren gaan één keer in de twee weken naar de kerkdiensten in de Fontein. Dit komt overeen met de antwoorden die de jongeren hebben gegeven. Het lijkt er op dat de vervolgvragen over de kerkdiensten in De Fontein dan ook als waardevol beoordeeld kunnen worden omdat de jongeren de kerk regelmatig bezoeken en een voldoende beeld hebben van de invulling van deze diensten. Opvallend is dat driekwart van de ouders aangeeft dat hun kind niet geheel vrijwillig de kerkdiensten bezoekt. Er is onderscheid gemaakt tussen reguliere en speciale kerkdiensten. Daarbij werden twee vragen gesteld. Als eerste of het kind zich positief uitlaat over de verschillende kerkdiensten en als tweede of het kind zich negatief uitlaat over de verschillende kerkdiensten. In figuur twee en figuur drie zijn de resultaten weergegeven over de negatieve uitlatingen.

Figuur 2 n=7

Figuur 3 n=4

Ruim de helft van de ouders geeft aan dat hun kind zich negatief uitlaat over de lengte van de preek in de reguliere kerkdiensten. Dit kan zijn omdat de preek qua tijdsduur daadwerkelijk langer duurt, maar kan ook verklaard worden doordat de jongere aangeeft de preek in de speciale diensten beter te begrijpen. Ouders geven aan dat hun kinderen zich negatief uitlaten over de verschillende vormen in deze diensten, de lengte van de diensten en de drukte in de kerk. Variatie in de lengte is ook een punt waar de kinderen zich negatief over uitlaten. Eén ouder geeft aan dat zijn/haar kind alles over zich heen laat komen en zich niet negatief uitlaat tegenover zijn/haar ouders.

Er kan gezegd worden dat volgens de ouders jongeren aan beide diensten nadelen ervaren. Opvallend is dat de jongeren aangeven dat zij de speciale diensten over het algemeen wel als positief ervaren. Er kan gezegd worden dat een groot deel van de jongeren zich negatief uitlaten over de begrijpelijkheid en de lengte van de preek. Dit zijn oorzaken voor de jongeren met ASS die participatie binnen De Fontein kunnen belemmeren.

Mentoraat

Ouders konden lastig aangeven wat hun kind niet prettig vond in mentoraat. Dit kan zijn omdat jongeren hier minder over delen met ouders. Uit de antwoorden van de ouders blijkt dat alle jongeren vaak tot altijd naar mentoraat gaan. Deze resultaten (tabel 2) geven aan in hoeverre de jongeren zich positief uitlaten over mentoraat.

Tabel 2 Positieve uitlatingen van de jongeren over mentoraat, n=6

Positieve uitlatingen	Aantal in getallen	Aantal in procenten
Vaak	4	67 %
Meestal	1	16 %
Soms	1	16 %
Nooit	0	0 %
Totaal	6	100 %

Opvallend is dat één van de ouders aangeeft dat hun kind zich soms eenzaam voelt omdat hij/zij geen aansluiting vindt bij de groep. Hierin is het niet bekend of dit de woorden van de jongere zijn of van de ouder zelf. Wel is dit interessant omdat uit het groepsgesprek naar voren komt dat de mentoren als doel hebben dat iedereen erbij hoort en dit ook zo voelt.

3.1.3 Groepsgesprek mentoren

In het groepsgesprek zijn drie thema's aan de orde geweest. De invulling van mentoraat, de kennis van de mentoren over ASS en de aansluiting/participatie van jongeren binnen mentoraat. Er wordt vier jaar mentoraat aangeboden voor de jongeren van twaalf tot zestien jaar. Van elk jaar was er een mentor aanwezig bij het gesprek. Over de kennis van de mentoren over ASS, gaven zij aan dat ze wel basiskennis hebben maar dat het ook moeilijk blijft om te bedenken wat er in het hoofd van iemand met autisme gebeurt. Er wordt door de mentoren aangegeven dat je nooit voldoende informatie hebt over ASS om deze jongeren helemaal te begrijpen. Daar werd door één mentor aan toegevoegd dat het moeilijk is om rekening te houden met de verschillen tussen gewone kinderen en kinderen met ASS en of daar wel veel aandacht voor moet zijn.

“(…) Moet je ook wel alles weten om die kinderen (met ASS) te begrijpen? De gewone kinderen zijn natuurlijk ook niet 'gewoon'. Iedereen heeft eigenlijk een gebruiksaanwijzing.”

Wanneer je als mentor geen of weinig kennis over ASS hebt, is er de mogelijkheid om dit aan te kaarten. Dan zal er aandacht voor zijn door bijvoorbeeld een coach. Er worden toerustingsavonden georganiseerd voor de mentoren. Er werd aangegeven dat zij het wel zagen zitten om een toerustingsavond te houden over ASS. In ieder geval is het nu mogelijk om te overleggen met andere mentoren die ook een jongere met ASS in de groep hebben. Niet elke jongere vindt in mentoraat even goed aansluiting met de rest van de groep. Een aantal mentoren gaven aan dat er open wordt gesproken over de beperking van de jongere in de groep. Deze jongeren worden volgens de mentoren wel geaccepteerd door de groep.

3.1.4 Samenvatting belangrijke uitkomsten

Kerkdiensten

Opvallend is dat alle jongeren aangeven dat de kerkdienst voor hen te lang duurt. Hiernaast valt op dat ruim de meerderheid van de jongeren uitspreekt dat zij het lastig vindt wanneer er in een kerkdienst afgeweken wordt van de bekende structuur. Dit sluit aan bij de verwachting ten aanzien van een vaste structuur die in de theoretische inleiding werd gesteld: Schaap- Jonker en Schothorst-Van Roekel (2011) constateren dat een vaste structuur erg belangrijk is. Bijzondere diensten, zoals een doopdienst of een avondmaalsdienst, kunnen daardoor moeilijk zijn. Alle jongeren geven aan dat het lastig is wanneer er onverwacht van de structuur wordt afgeweken. Hier hebben de jongeren zowel in de reguliere als de speciale kerkdiensten moeite mee.

Mentoraat

Een aantal jongeren geven aan dat zij het lastig vinden wanneer er van de structuur wordt afgeweken. Wat verder te zien is, is dat een aantal jongeren aangeven dat zij de mentoraatgroep als te druk ervaren. Een voorbeeld hierbij is dat iedereen door elkaar heen gaat praten en er dan afgeweken wordt van het onderwerp.

Overige activiteiten De Fontein

Als reden om niet aan bepaalde activiteiten mee te doen, wordt door de meerderheid van de jongeren aangegeven dat er te veel onbekende mensen zijn. Opvallend is dat één jongere uitspreekt nooit van andere activiteiten gehoord te hebben dan van het jeugdkamp of er niet mee in contact is gekomen.

3.2 Deelvraag 2

‘Welke behoeften hebben jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS ten aanzien van de participatie in het gemeenteleven van De Fontein?’

3.2.1 interview jongeren

Kerkdiensten

Er is in het interview aan de jongeren gevraagd wat hun behoeftes zijn wat betreft de reguliere kerkdiensten. Hierbij werd aangegeven dat ze het belangrijk vinden dat de dominee makkelijk vertelt, humor en actuele voorbeelden gebruikt. Twee andere jongeren geven aan dat ze een duidelijke structuur in de normale kerkdiensten als prettig ervaren.

Op de vraag wat als prettig ervaren wordt in de speciale kerkdiensten geven drie jongeren aan positief te zijn over de ‘Samen Kleurrijk’ diensten in De Fontein. Deze kerkdiensten worden speciaal voorbereid voor mensen voor wie de ‘gewone’ diensten vaak te moeilijk of te lang zijn. Elke dienst heeft een vaste structuur met terugkerende onderdelen. Er is een korte preek met een duidelijke en concrete boodschap. Het taalgebruik is aangepast en er wordt gebruik gemaakt van visuele ondersteuning door uitbeeldingen en pictogrammen. Deze diensten worden twee keer per jaar georganiseerd. Drie jongeren geven hierin aan dat het prettig is dat de diensten begrijpelijk zijn.

” Een kinderlijkere preek is denk ik niet alleen prettiger voor de jongeren, maar ook voor de ouderen. ”

Naast de vragen over de ervaringen in de huidige diensten is er gevraagd naar de behoefte voor eventuele verandering in de kerkdienst. Op de vraag wat de jongeren anders willen zien in de kerkdiensten geven twee jongeren aan dat ze kortere diensten zouden willen. Daarnaast geeft één van de jongeren aan behoefte te hebben aan vaste structuur en een ander geeft aan dat hij de preek begrijpelijker zou willen.

Mentoraat

Drie jongeren geven aan dat ze een leuke en betrouwbare mentorgroep hebben. Er wordt aangegeven dat er een veilige sfeer is waarin alles verteld kan. Eén respondent geeft aan dat zij de structuur prettig vindt. Er wordt bij haar in de groep van tevoren aangegeven en uitgelegd wat de planning is, dit is voor haar prettig. De meerderheid van de jongere geeft aan niets te willen veranderen binnen mentoraat. Eén jongere geeft aan meer activiteiten met de mentorgroepen te willen, ongeveer één keer per twee maand. Een andere respondent zou een kwartier eerder willen beginnen, hierdoor is hij een kwartier eerder thuis, wat hij prettig zegt te vinden.

Overige opmerkingen interview

Als laatste is er gevraagd of er nog andere dingen zijn die zij mogelijk zouden willen veranderen. Twee jongeren geven aan niets anders te willen zien in De Fontein. De meerderheid van de jongeren geven aan wel iets anders te willen zien. Meerdere jongeren zeggen behoefte te hebben aan meer duidelijkheid en structuur in de kerkdienst.

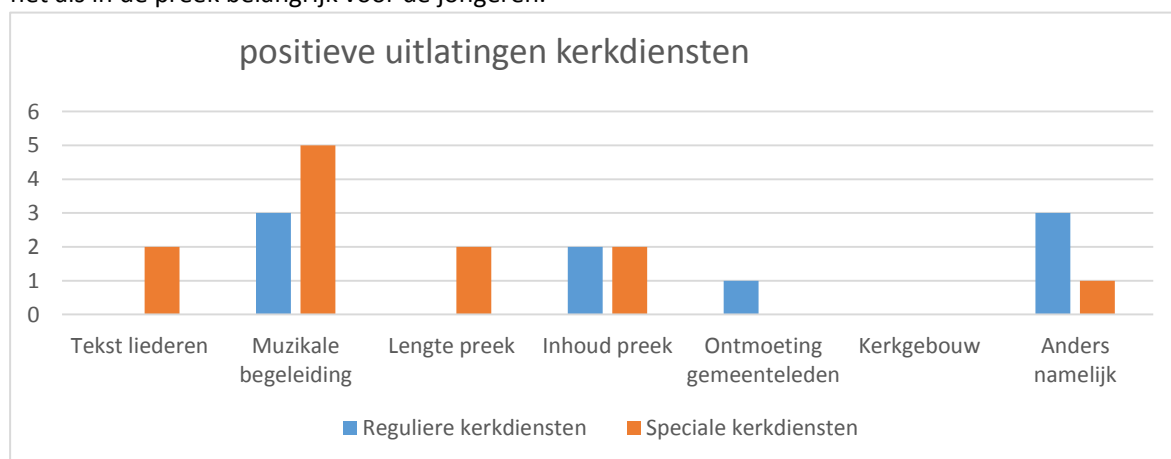
“Ik zou wel willen dat de dominee weer 'amen' zegt aan het einde van de preek. Dat doen ze nu soms niet. Dat vind ik lastig.”

De laatste jongere zou een speciale dag voor jongeren willen in de kerk met sporten, eten en gamen. Hiernaast noemt deze jongere dat er een dag voor de ouderen en de jongeren samen georganiseerd kan worden.

3.2.2 Enquête ouders

Kerkdiensten

Bij de speciale kerkdiensten laten de kinderen zich tegenover ouders vooral positief uit over de muzikale begeleiding. Opvallend is het verschil in de positieve uitlatingen over de tekst van de liederen. Ouders geven aan dat opwekking begrijpelijker is en daardoor meer aanslaat bij hun kinderen. Hierin is de begrijpelijkheid net als in de preek belangrijk voor de jongeren.

Figuur 4 n=7

Toch is dit onverwachts omdat er in opwekking veel gebruik wordt gemaakt van beeldspraak. Daarentegen wordt er in opwekking gebruik gemaakt van moderne taal waar de jongeren dagelijks mee te maken krijgen. Vanuit het theoretisch kader bleek dat de beeldspraak een belemmering kon zijn in het begrijpen van de tekst. Toch blijkt dit niet zo te zijn. Dit kan komen omdat er ook in de Psalmen gebruik wordt gemaakt van beeldspraak. Daarnaast geven de ouders aan dat hun kinderen zich positief uitlaten over de preek, hierbij gaat het vooral om de begrijpelijkheid en de lengte.

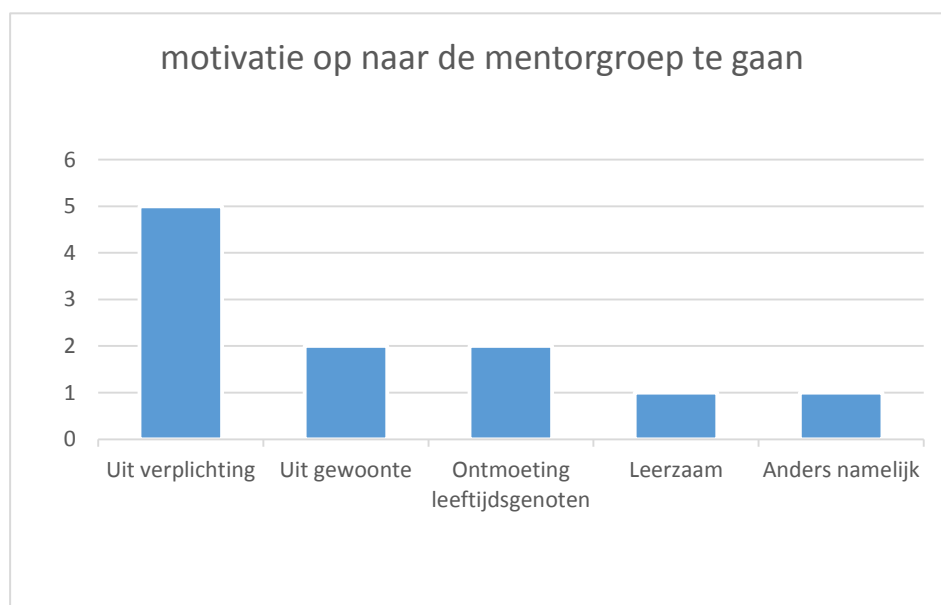
Niet alleen in de preek, maar ook in de liederen lijkt behoefte aan begrijpelijkheid aanwezig te zijn. Vanuit de theoretisch inleiding bleek dat structuur erg belangrijk zou zijn voor jongeren met ASS (Schaap-Jonker, Schothorst- Van Roekel 2011). Dit wordt bevestigd door een klein aantal van de ouders. Dit kan betekenen dat de jongeren zich hier niet over uitlaten, maar dit wordt, gezien de literatuur, opvallend geacht door de onderzoeksgroep.

Mentoraat

Uit de antwoorden komt naar voren dat hun kind positief is omdat hij niet negatief is of niet klaagt als hij/zij naar mentoraat moet. Hierin komen geen concrete voorbeelden naar voren.

De ouders is gevraagd naar wat volgens hen de motivatie van hun kinderen is om naar mentoraat te gaan. De meeste ouders geven aan dat de jongeren uit verplichting gaan. Ook gewoonte en de ontmoeting met leeftijdsgenoten worden beide twee keer genoemd. Deze resultaten zijn opvallend omdat ouders aangegeven dat hun kind positief is over mentoraat en ouders geven nu aan dat hun kind vooral uit verplichting naar mentoraat toe gaat. Dit kan betekenen dat ouders denken dat hun kind positief is omdat het zonder klagen heen gaat, maar het kan ook betekenen dat het kind de verplichting voelt en dus geen reden ziet om iets te delen omdat hij/zij toch wel naar mentoraat moet.

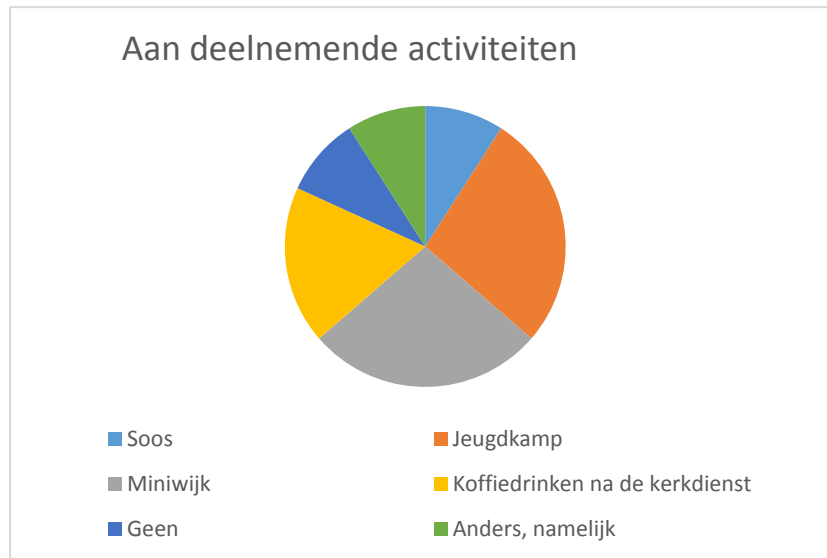
Om te weten te komen hoe de jongeren het echt vinden zal de vergelijking met de interviews gemaakt worden. De antwoorden van de ouders over mentoraat lijken op zichzelf tegenstrijdig.

Figuur 5 n=6

Overige activiteiten De Fontein

Onder de participatie wordt in dit onderzoek niet alleen de kerkgang en mentoraat bedoeld, maar ook de activiteiten waar de jongeren aan deelnemen. Dit kunnen georganiseerde activiteiten zijn, maar ook spontane activiteiten. Ouders geven de volgende bestaande activiteiten aan als activiteiten waar hun kind aan deelneemt (figuur 5). Twee activiteiten waar meer dan de helft van de jongeren aan deelnemen zijn activiteiten in de miniwijk en Jeugdkamp.

Figuur 6 n=6

Daarnaast is aan de ouders gevraagd wat volgens hun de behoeften zijn van de jongeren als het gaat om activiteiten (tabel 3). De meerderheid van de ouders geeft aan dat er geen behoefte bij hen bekend is voor een activiteit. Dit betekent naar waarschijnlijkheid dat deze jongeren geen behoeften hebben aan een eventueel nieuwe activiteit. In het theoretisch kader wordt duidelijk dat mensen met ASS minder behoefte hebben aan sociaal samenkomen. Dit kan betekenen dat de jongeren met ASS aan jeugdkamp en miniwijk deelnemen uit gewoonte of verplichting. Toch is opvallend dat de geïnterviewde jongeren en de ouders aangeven dat de jongeren deelnemen aan Sonrise. Een van de ouders geeft aan dat dit komt door de combinatie van sport en aandacht. Ook een buddysysteem wordt genoemd door één van de ouders. Dit zou een aanbeveling kunnen zijn voor de jongeren die wel houden van iets ondernemen, maar het al snel te druk vinden.

Tabel 3 Positieve uitlatingen van de jongeren over mentoraat, n=6

Positieve uitlatingen	Aantal in getallen	Aantal in procenten
Ja, een nieuwe activiteit	1	17 %
Ja, een bestaande activiteit	2	33 %
Nee, geen behoefte bekend	3	50 %
Totaal	6	100 %

3.2.3 Groepsgesprek mentoren

Binnen het groepsgesprek is er aandacht geweest voor de behoeftes van de jongeren met ASS. Wat volgens alle mentoren belangrijk is, is om de jongere met ASS geen speciale behandeling te geven. Daarnaast is betrokkenheid en aangeven dat de jongere met ASS erbij hoort belangrijk. Soms gaat dat redelijk vanzelf, soms moet dat wat duidelijker aangegeven worden aan de rest van de groep. Daarnaast helpt het om een

voorbeeld te geven. Door zelf te laten zien hoe je als mentor met de ander omgaat. Deze jongeren kunnen daar veel leren in het sociale contact met anderen. Maar ook de andere jongeren kunnen daarvan leren, zij moeten ook leren om met leeftijdsgenootjes om te gaan die bijvoorbeeld ASS hebben.

Op de vraag wat deze jongeren volgens de mentoren nodig hebben binnen mentoraat wordt geantwoord dat erkenning geven het allerbelangrijkste is. Ook is kennis van de mentoren over ASS van belang. Dit hoeft volgens hen niet veel te zijn maar het is wel goed om beter te begrijpen waar bepaald gedrag vandaan komt en hoe je als mentor kan ondersteunen. Een globale vaste structuur is volgens de mentoren ook van belang. Eén mentor geeft nog aan dat het betrekken van de ouders bij mentoraat misschien goed kan zijn. Als laatste is het gevoel van de jongere dat hij onderdeel van de groep is ook erg van belang.

“Het is belangrijk om de sterke kant van de jongere op te sporen. Niet alleen de zwakke kanten te zien van de stoornis. De jongeren met ASS moeten begrepen worden. Als wij hen proberen te begrijpen, dan kunnen ze uiteindelijk in de kerk en in de maatschappij begrepen worden.”

3.2.4 Samenvatting belangrijke uitkomsten

Kerkdiensten

Er is een aantal keer naar voren gekomen dat er meer speciale aandacht aan de jongeren in de kerk zou moeten worden gegeven. Hiernaast sprong er uit dat de meeste jongeren wat betreft de speciale kerkdiensten erg positief zijn over de Samen Kleurrijkdienst, hier gaan zij graag naar toe omdat ze prettig en begrijpelijk zijn. Het tweede wat te zien is, is dat de meerderheid van de jongeren zou willen dat de kerkdienst wat korter duurt en dat er niet van de vaste structuur wordt afgeweken.

Mentoraat

In het groepsgesprek waren alle mentoren het er mee eens dat deelname aan mentoraat voor de jongeren met ASS bijdraagt aan het verbeteren/aanleren van sociale vaardigheden. Een uitkomst die er ook uitspringt, is dat meer dan de helft van de jongeren aangeeft het prettig te vinden wanneer er structuur is in de mentoravonden.

Opvallend is de behoefte aan betrokkenheid. Alle jongeren die zijn geïnterviewd spraken uit dat zij het fijn vonden wanneer zij aansluiting bij de mentorgroep hebben en de andere jongeren hen serieus nemen. Een veilige sfeer en een betrouwbare, vaste groep draagt hier volgens de jongeren aan bij. In het groepsgesprek kwam het woord betrokkenheid ook als kernwoord uit de vraag wat de jongeren met ASS in een groep als de mentorgroep nodig hebben. Alle mentoren gaven aan dat betrokkenheid op de jongere erg belangrijk is.

Overige activiteiten De Fontein

De activiteiten waar de meeste jongeren aan mee doen betreffen: Het jeugdkamp, Sonrise, soos en de activiteiten in de miniwijk. De grootste reden om deel te nemen is gezelligheid.

Een interessante uitkomst is dat één jongere een maatje in de kerk heeft waar hij positief over is. Een andere ouder gaf in de enquête aan dat hun kind behoefte heeft aan een maatje in de kerk. Een behoefte die vanuit het groepsgesprek met de mentoren naar voren kwam, is dat de meerderheid van de mentoren aangaf dat het goed zou zijn wanneer jongeren met ASS een concrete taak zouden krijgen in de kerk. Voorbeelden hierbij zijn dat ze gevraagd kunnen worden om mee te draaien in het beamer-team, het geluidsteam of helpen met de koster. Kort gezegd, de jongere op een plek inzetten die aansluit op de talenten/interesse van de jongere.

3.3. Deelvraag 3

‘Welke gelijksoortige ervaringen en activiteiten vanuit andere kerkelijke gemeenten bieden handvatten voor De Fontein om gehoor te geven aan deze behoeften?’

3.3.1 Vragenlijst samenwerkende kerken

Activiteiten

De kerken die samenwerken met De Fontein hebben allemaal aandacht voor mensen met ASS. In de Koningskerk en de Plantagekerk wordt momenteel maatwerk geleverd. Dit betekent dat er wel gekeken wordt naar aanpassingen, maar dan op individueel niveau en op aanvraag. De Koningskerk, Opstandingskerk en de CGK bieden alle drie individuele catechisatie aan. De Opstandingskerk en de CGK bieden naast de individuele catechisatie beide een club aan waar aanpassingen gedaan worden en specifieke aandacht gegeven wordt aan jongeren met ASS. Jongensclub eXtra van de CGK is een kleine club met extra leiding en een programma met een vaste structuur. De club is, net als kinderwerk eXtra, prikkelarm en gestructureerd. De CGK geeft aan dat er erg positief gereageerd wordt op de activiteiten die er worden aangeboden. Ouders voelen zich gesteund doordat er aandacht voor hun kinderen is.

“De betreffende kinderen vinden op deze manier hun eigen plekje en contacten binnen de gemeente. Sommige van hen kwamen al een tijdje niet meer in de kerk en doen nu weer mee.” (CGK)

In de CGK wordt er bij bijzondere kinderdiensten een pictoblad uitgereikt aan zowel kinderen als aan volwassenen. Dit wordt verzorgd door het Steunpunt Kind & Gedrag. Daarnaast is de liturgie van de kerkdiensten vooraf via het intranet (het interne – voor leden bedoelde - gedeelte van de website) één of enkele dagen vooraf in te zien. Dit is niet specifiek bedoeld voor mensen met ASS, maar geeft wel de mogelijkheid om tevoren enige voorspelbaarheid/houvast te geven.

Aanpassingen

De Koningskerk heeft momenteel twee benoembare aanpassing voor mensen met ASS in de kerk. Zij werken met pictogrammen op de beamer om aan te geven wat er na een bepaald onderdeel volgt (tijdens het Bijbelgedeelte staat er bijvoorbeeld een pictogram dat er daarna een lied wordt gezongen). De koningskerk biedt ook individuele catechisatie aan.

De Opstandingskerk en de CGK geven aan op verschillende manieren aandacht te besteden aan deze groep jongeren. De Opstandingskerk geeft aan dat deze aandacht wel minimaal is. Er wordt in deze kerk aangepaste catechisatie of vereniging gegeven aan jongeren met ASS. In de CGK wordt bovenal gekeken in hoeverre kinderen en jongeren – waar nodig met (kleine) aanpassingen – zo lang mogelijk kunnen blijven meedraaien in het reguliere kinder- en jongerenwerk. Waar nodig wordt hierbij vanuit het kinderwerk eXtra en het Steunpunt Kind & Gedrag meegedacht en informatie meegegeven. Het meest belangrijke voor welke vorm van aanbod dan ook is de voorspelbaarheid, de kleinschaligheid en daarmee de vertrouwdsheid die je in dergelijke groepen weet te creëren. Vaak is met kleine aanpassingen in het programma en/of kennis bij de leiding het prima mogelijk voor kinderen/jongeren met ASS om in de reguliere groepen mee te draaien. Twee van de vier kerken zien dat er aanpassingen nodig zijn op verschillende onderdelen in de kerk met het oog op jongeren met ASS. De CGK ziet kleine aanpassingen en aandachtspunten wat betreft catechisatie.

3.3.2 Samenvatting belangrijkste uitkomsten

Vanuit de enquêtes met vier samenwerkende kerken worden een aantal activiteiten genoemd die in meerdere kerken zijn doorgevoerd. Opvallend is dat in twee kerken gewerkt wordt met picto's op de beamer. Deze maken de dienst voorspelbaar en verhelderen de structuur. Hiernaast kwam naar voren dat er in twee kerken aan jongeren met ASS individuele catechisatie wordt geboden. Wanneer een jongere hier behoefte aan heeft, kan dit worden gerealiseerd. Daarnaast zijn er in twee kerken een (Bijbel)club met extra leiding, waardoor er meer individuele aandacht aan de jongeren en kinderen wordt gegeven. Tot slot was opvallend dat twee gemeenten aangaven vanuit maatwerk te werken, om de jongeren zo goed als mogelijk aansluiting te bieden in de reguliere activiteiten. Dit kan vaak al worden gerealiseerd door het doen van kleine aanpassingen.

4 Conclusies, aanbevelingen en discussie

4.1 Inleiding

Tot nu toe zijn er in De Fontein geen activiteiten georganiseerd voor jongeren met ASS in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar. Er wordt nog geen speciale aandacht geschonken aan deze jongeren om in hun behoefte tegemoet te komen. Echter, krijgt de werkgroep signalen van ouders van deze jongeren, dat de jongeren het lastig vinden om een plek te hebben binnen de gemeente. Werkgroep KOM hoopt met dit onderzoek inzicht te krijgen in de wens/behoefte van jongeren met ASS binnen de kerkdienst en als lid van de gemeente.

De centrale vraagstelling in dit onderzoek luidt: ***'Hoe kan De Fontein gehoor geven aan de behoeften van jongeren van twaalf tot achttien jaar met ASS met betrekking tot het gemeenteleven?'***

Het onderzoek is als volgt opgebouwd. Allereerst is er gekeken wat het knelpunt is en wat hiervan de geschiedenis is, van hieruit is de vraagstelling van het onderzoek geformuleerd. Vervolgens is er een theoretisch kader aangebracht als fundament voor het verdere onderzoek. Door middel van het beschrijven van een probleemstelling en de begripsafbakening is er een onderzoekontwerp samengesteld. Door enquêtes voor de ouders, de interviews met de jongeren, het groeps gesprek met de mentoren en de vragen aan de samenwerkende kerken zijn er resultaten verkregen. Door middel van het verwerken van deze resultaten zijn conclusies beschreven en zijn er aanbevelingen gedaan aan werkgroep KOM.

4.2 Conclusies

4.2.1 Deelvraag 1 - Oorzaken van de beperkte participatie van jongeren met ASS in De Fontein.

Uit de resultaten blijkt dat de kerkgang van de jongeren met ASS die geïnterviewd zijn regelmatig is. De ouders en de jongeren zelf geven aan dat deze kerkgang uit plichtsbesef voortkomt. De regelmatige kerkgang van de jongeren met ASS kan mogelijk worden verklaard door het feit dat de kerkgang een vanzelfsprekendheid is die veiligheid biedt. Het vasthouden aan de gewoonte is een belangrijke strategie om de angst die altijd op de loer ligt onder controle te houden (Delfos, 2008). Vanuit de resultaten kan geconcludeerd worden dat begrijpelijkheid voor de jongeren belangrijk is. Begripelijkheid van de preek en begrijpelijkheid van de liederen vallen hieronder. Oorzaken waardoor jongeren de kerkdiensten minder positief ervaren is een afwijkende structuur, tijdsduur van de dienst en onbegripelijkheid van de preek en liederen. Opvallend is dat een afwijkende structuur niet voor alle jongeren als belemmering wordt gezien, terwijl dit van te voren wel de verwachting was. Het zou kunnen zijn dat deze jongeren hier wel moeite mee hebben maar dat dit geen oorzaak voor beperkte participatie vormt.

De negatieve opmerkingen van de jongeren over het afwijken van de structuur komen ook naar voren bij het onderdeel binnen mentoraat. Vanuit de theoretische kennis en de uitkomsten van het onderzoek kan uitspraak gedaan worden omtrent het belang van een vaste structuur voor jongeren met ASS tussen de twaalf en achttien jaar in De Fontein. Een afwijkende structuur kan mogelijk een oorzaak zijn voor een negatieve kijk van de jongeren op de kerkgang en mentoraat. Binnen mentoraat zijn er ook een aantal jongeren die het afwijken van de structuur niet als belemmering zien, maar dit mogelijk wel lastig vinden.

De jongeren met ASS zijn negatief over de lengte van de kerkdiensten. De preek en de gehele kerkdienst duurt hen soms te lang. De verwachting is dat alle jongeren in de gemeente deze mening over de lengte van de kerkdiensten delen. Er kan echter een verschil zijn in welke mate de jongeren het vervelend vinden. Voor jongeren zonder ASS kan het vervelend zijn, voor jongeren met ASS kan het meer een belemmering zijn. De verwachting vooraf was dat de invulling van de kerkdienst een oorzaak kan zijn voor beperkte

participatie, hier kan de lengte van de dienst ook onder vallen. Deze uitkomst komt dan ook overeen met de verwachting die vooraf werd gesteld.

Jongeren geven aan buiten mentoraat minimaal contact te hebben met andere jongeren uit hun mentorgroep. Naast het contact binnen mentoraat blijkt dat er minimaal contact is met andere gemeenteleden. Uit het groepsgesprek met de mentoren is naar voren gekomen dat het 'erbij horen' belangrijk is voor de jongeren met ASS. Niet anders gezien worden dan anderen. Het minimale contact met andere gemeenteleden komt overeen met de verwachting dat jongeren met ASS moeite hebben met het aangaan en onderhouden van sociale contacten. Hieruit kan worden geconcludeerd dat jongeren met ASS zich minder betrokken voelen bij de gemeente doordat er niet tot nauwelijks contact is met andere gemeenteleden. Doordat er minder contact is, zal er mogelijk minder tevredenheid over de kerk zijn en dit kan gevolgen hebben voor de participatie van deze jongeren. In de theoretische inleiding is aangegeven dat jongeren met ASS minder sociaal georiënteerd zijn (Dawson, Meltzoff, Osterling & Rinaldi, 1998). Wellicht is contact met één of twee gemeenteleden meer, voldoende om de betrokkenheid met de gemeente te vergroten.

4.2.2 Deelvraag 2 - Behoeften van jongeren met ASS omtrent de participatie in De Fontein

De behoeften van de jongeren komen overeen met de oorzaken voor verminderde participatie. Zowel de structuur als de lengte van de kerkdienst zijn een oorzaak voor verminderde participatie en tegelijk een behoefte. Dit komt zowel naar voren in de interviews als in de enquête. Deze behoeften sluiten aan bij wat er in de theoretische inleiding wordt gesteld. Schaap-Jonker en Schothorst-Van Roekel (2011) constateren dat een vaste structuur erg belangrijk is. Voorspelbaarheid is vaak belangrijk voor mensen, en dus ook jongeren met ASS. De overtuiging is dat de jongeren het prettiger vinden om naar de kerkdiensten te gaan wanneer er duidelijk is hoe een kerkdienst verloopt. Dan gaat het dus niet zozeer om structuur maar meer om de voorspelbaarheid. Dit betekent dat de jongeren weten wat ze te wachten staat.

Wat ook naar voren komt is dat de jongeren de preken niet altijd goed begrijpen. Dus als de behoefte aan een makkelijkere preek wordt voorzien, dan zal dit de participatie van de jongeren in De Fontein mogelijk bevorderen. Echter is het niet realistisch om voor deze selecte groep grote aanpassingen te doen in preekvoorziening omdat andere gemeenteleden mogelijk andere behoefte hebben, bijvoorbeeld juist wat meer diepgang in de preek. Om in al deze behoeften te voorzien is onmogelijk, daarom is afwisseling van preken met verschillende niveaus van belang. Dit gebeurt op dit moment al door de speciale kerkdiensten. Vanuit de theoretische inleiding komt ook naar voren dat mensen met ASS moeite kunnen hebben met een preek vanwege beeldspraak en abstracte begrippen (Schaap-Jonker, Van Schothorst- Van Roekel, 2011). Een uitleg van deze begrippen kan het makkelijker maken voor jongeren met ASS om de preek te begrijpen. Een preek kan op deze manier wel diepgang hebben, maar begrijpelijker zijn voor jongeren met ASS.

De behoefte van de jongeren met ASS aan sociale contacten werd vooral door de ouders en de mentoren genoemd. Daarbij werd vaak als reden aangegeven dat de jongeren met ASS door deelname aan sociale activiteiten hun sociale vaardigheden kunnen ontwikkelen. Omdat deze behoefte door de jongeren niet wordt genoemd is dit mogelijk een onbewuste behoefte. Of dit een onbewuste behoefte is, is echter niet met zekerheid te zeggen. De mogelijkheid bestaat dat de ouders en mentoren denken dat de jongeren behoefte hebben aan sociaal contact en het ontwikkelen van hun sociale vaardigheden. Omdat dit niet door de jongeren zelf is bevestigd, kan er niet worden gezegd dat een daadwerkelijke behoefte is. Een mogelijke oorzaak waardoor de ouders en mentoren deze uitspraak wel deden en de jongeren niet, kan zijn dat de jongeren zich niet bezig houden met de vraag of zij behoefte hebben aan sociale contacten en waarom. Ook in de theorie wordt dit punt genoemd. Door het deelnemen aan activiteiten krijgen jongeren met ASS de mogelijkheid om hun gedrag, sociale vaardigheden en communicatievaardigheden te ontwikkelen (Attwood, 2000, geciteerd in Burny, Hurtekant, Warreyn en Roeyers, 2010). Het is mogelijk geen behoefte

van de jongeren zelf maar het ontwikkelen van sociale vaardigheden vermindert mogelijk de moeite met het aangaan van sociale contacten in het algemeen.

Hiernaast wordt door de mentoren betrokkenheid genoemd als behoefte van jongeren met ASS. Zij geven aan dat een jongere een betere plek heeft binnen een mentorgroep wanneer zij als mentor betrokken zijn bij de jongere. Wanneer de jongeren met ASS zich betrokken voelen met bijvoorbeeld een mentorgroep, zal dit de participatie van de jongeren met ASS in de kerk mogelijk vergroten. Naast de betrokkenheid in de mentorgroep kan het hebben van een concrete, structurele taak in de kerk de betrokkenheid vergroten en zal dit ook de participatie in De Fontein vergroten. Hierdoor kunnen zij onderdeel van een taakgroep of team worden en leren zij meer mensen kennen in de kerk. Werkgroep KOM had de verwachting dat jongeren met ASS moeite hebben met contact aangaan met andere jongeren binnen de mentorgroep. De verwachting was dat leeftijdsgenoten ook moeite zouden hebben om de jongeren met ASS te begrijpen. Deze verwachting lijkt te kloppen met de resultaten gezien er buiten mentoraat om minimaal contact bestaat met de leden uit de mentorgroep of met andere gemeenteleden.

4.2.3 Deelvraag 3 - Handvatten vanuit andere kerken voor De Fontein

Het algemene beeld over ASS in andere kerken is dat de samenwerkende kerken in Zwolle allemaal aandacht hebben voor gemeenteleden met ASS. Twee van de vier kerken organiseren geen collectieve activiteiten voor deze doelgroep. Zoals in de theoretische inleiding naar voren komt is het van belang om mensen met ASS als individu te zien, met allemaal individuele behoeften (Begeer, Wierda & Venderbosch, 2013). De twee kerken die vanuit maatwerk aanpassingen doen hebben dit mogelijk als uitgangspunt.

De andere twee kerken hebben meer collectieve aandacht voor ASS in de kerk. Er wordt zichtbaar dat de aandacht vooral uit gaat naar kinderen met ASS. Dit is ook het geval in De Fontein. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er over het algemeen meer aandacht is voor het organiseren van activiteiten voor kinderen in de kerk. Er is in drie van de vier kerken de mogelijkheid om individueel catechisatie te volgen. Vanuit de resultaten van de interviews met de jongeren en het groepsgesprek met de mentoren komt echter naar voren dat jongeren met ASS het liefste meedoen met de rest van de jongeren en niet bijvoorbeeld apart mentoraat volgen. Daarnaast gaven twee jongeren aan niet anders willen zijn dan anderen, wat de reden was dat ze niet wilden meewerken aan het onderzoek. Daarom lijkt het logisch om mee te gaan in de visie van de CGK om kleine aanpassingen door te voeren zodat jongeren met ASS zo veel mogelijk mee kunnen draaien in de reguliere activiteiten. De CGK heeft de visie om vraaggericht te werken en maatwerk te leveren binnen de al bestaande activiteiten.

In de verschillende samenwerkende kerken zijn een aantal kleine aanpassingen doorgevoerd die niet in De Fontein te zien zijn. Dit zijn aanpassingen zoals pictogrammen op de beamer en werken met kleinschalige groepen en het creëren van een veilige vertrouwde sfeer in deze groepen. Er wordt in De Fontein nog niet gewerkt met pictogrammen op de beamer in iedere kerkdienst. In de resultaten van de interviews met de jongeren, de enquête en het groepsgesprek komt naar voren dat de jongeren behoefte hebben aan voorspelbaarheid en een vaste structuur. Aanpassingen als pictogrammen op de beamer kunnen een bijdrage leveren aan het vergroten van de voorspelbaarheid en de structuur van een kerkdienst.

Andere kerken kijken naar de kwaliteiten van de jongeren met ASS en proberen hen een taak te geven binnen de gemeente. De mentoren hebben aangegeven dat het kan helpen om iemand met ASS aan te spreken op zijn/haar kwaliteiten en niet alleen op de beperking. Door de jongere een taak te geven leert de jongere de gemeenteleden kennen die deze taak ook uitvoeren. Vanuit de verwachting van de onderzoeksgroep en de ervaringen uit de CGK kan worden aangenomen dat jongeren zich door een structurele taak te krijgen meer verbonden voelen met De Fontein.

Het is verrassend dat er bij de CGK al zo veel nagedacht is over ASS in de kerk. Van te voren was er de verwachting dat de samenwerkende kerken hier ook nog mee in de startblokken stonden. Echter is er in de CGK al redelijk veel bedacht om de jongeren met ASS bij de gemeente te betrekken.

4.2.4 Eindconclusies

De voornaamste conclusies die uit het onderzoek kunnen worden getrokken zijn dat jongeren met ASS behoefte hebben aan betrokkenheid en aansluiting in de gemeente. Jongeren met ASS willen zo veel mogelijk meedoen aan de reguliere activiteiten en niet als anders worden gezien. Er kan geconcludeerd worden dat de jongeren mogelijk behoefte hebben aan kleine aanpassingen in bijvoorbeeld een kerkdienst of een georganiseerde activiteit. Het is van belang dat de jongeren met ASS gezien worden met hun kwaliteiten en dat er niet te veel nadruk wordt gelegd op hun stoornis. De Fontein kan hier gehoor aan geven door hierin initiatief te nemen om bijvoorbeeld contact te leggen met de jongeren met ASS of ze te betrekken in bepaalde activiteiten. In de resultaten is gebleken dat betrokkenheid van de mentorgroep een belangrijke reden is voor de jongeren om naar mentoraat te gaan. Als een jongere betrokken wordt bij de mentorgroep heeft hij of zij mogelijk minder het gevoel dat hij of zij anders is dan anderen.

Wat nog meer naar voren komt is dat jongeren met ASS behoefte hebben aan structuur en voorspelbaarheid binnen de kerkdiensten en mentoraat. Elementen in de reguliere en speciale kerkdiensten waar de jongeren tegen aan lopen, zoals een afwijkende structuur en een lange kerkdienst, kunnen voor jongeren met ASS redenen zijn om minder te participeren. Om dit te voorkomen zouden kleine aanpassingen ervoor kunnen zorgen dat er meer structuur en duidelijkheid is. Hierdoor zullen de jongeren de kerkdiensten en mentoraat mogelijk positiever ervaren.

Tot slot is er een inventarisatie gedaan bij de kerken waarmee De Fontein samenwerkt, om in beeld te krijgen wat zij voor mensen en jongeren met ASS organiseren. Maatwerk bieden lijkt gezien de behoefte van de jongeren aan betrokkenheid en niet anders willen zijn het belangrijkste handvat om hieraan gehoor te geven. Naast maatwerk zouden kleine aanpassingen in de reguliere activiteiten zorgen voor ondersteuning aan de jongeren met ASS. Vanuit deze informatie kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan.

4.3 Aanbevelingen

Concrete taak

Om de jongeren een plek in de gemeente te geven zodat zij zich thuis voelen, is de aanbeveling om de jongeren met ASS een concrete, structurele taak in de kerk te geven. Een taak die aansluit op de talenten en de interesses van de jongere. De mentoren gaven in het groepsgesprek aan dat jongeren sneller afhaken wanneer zij aan een eenmalige activiteit deelnemen. Dit lijkt bevestigd te worden in de resultaten uit de interviews met de jongeren. Daaruit blijkt namelijk dat jongeren deelnemen uit plichtsgevoel en/of gewoonte. Wanneer de jongeren met ASS structureel in team of activiteit kunnen worden ingezet, zullen zij zich meer betrokken voelen in de gemeente. Vanuit de theorie kan gezegd worden dat de jongeren het naar waarschijnlijkheid lastig vinden om uit zichzelf gemeenteleden te benaderen om contact te maken over een taak die zij kunnen doen in de kerk. In de theorie komt naar voren dat jongeren met ASS minder sociaal georiënteerd zijn (Dawson, Meltzoff, Osterling & Rinaldi, 1998), ze vertonen minder 'joint attention' ofwel het initiatief in het aangaan van sociale interacties (Dawson et al. 1998; Mundy, Sigman, Ungerer & Sherman, 1986) en ze hebben weinig tot geen aandacht voor andermans problemen (Sigman, Kasari, Kwon & Yirmiya, 1992). Er wordt daarom aanbevolen om als gemeente de jongeren te benaderen en vanuit hun interesse samen te kijken naar een passende taak in de kerk. Dit contact kan gezocht worden door werkgroep KOM, maar zou ook via de mentoren kunnen.

Maatje in de kerk

Om de jongeren met ASS meer te betrekken bij de gemeente en meer aansluiting te laten ervaren met andere gemeenteleden wordt er aanbevolen om te werken met een 'maatje in de kerk'. Dit maatje kan voor een deel fungeren als een sociaal vangnet waar de jongere op terug kan vallen en activiteiten mee kan ondernemen. Naast dit sociale contact met het maatje kan hij of zij de jongere met ASS bekend maken en eventueel meenemen naar activiteiten die er worden georganiseerd in De Fontein. De aanbeveling is dat dit maatje ervaring heeft met ASS. Dit kan werk gerelateerd zijn of het kan zijn dat het maatje zelf ook ASS heeft. De jongere die aangaf een maatje te hebben in de kerk ervaaarde dit als positief. De ervaring leert dat een maatje in veel gevallen kan zorgen voor een binding aan de kerk en een positieve werking kan hebben op de participatie. Er wordt gebruik gemaakt van het woord 'maatje' maar er kan gekozen worden voor een ander woord.

Structuur en voorspelbaarheid/duidelijkheid

Uit de resultaten is gebleken dat er in de kerkdiensten behoefte is aan structuur, voorspelbaarheid en duidelijkheid. Andere kerken tonen pictogrammen op de beamer. De pictogrammen zorgen voor voorspelbaarheid in de kerkdienst. De Fontein heeft wel pictogrammen op een kinderblad, maar dit kan voor deze jongeren als beschamend worden ervaren. Er wordt daarom aanbevolen om de pictogrammen ook op de beamer te tonen. Hierin is het belangrijk om niet af te wijken van de beamer, omdat dit weer verwarring kan opleveren. Een andere aanbeveling is om in de speciale diensten toch een vaste structuur aan te brengen. Hierin kan gedacht worden aan een vaste vorm van afronding van de kerkdienst.

Samenwerking met andere gemeenten

De laatste aanbeveling naar De Fontein toe is om over het onderwerp ASS in de kerk meer samen te werken met andere kerkelijke gemeenten. Vanuit de antwoorden op de vragen van de samenwerkende kerken kwamen allerlei activiteiten en aanpassingen naar voren. Door samen na te denken over de manier waarop goed kan worden omgegaan met ASS in de kerk kunnen er nieuwe ideeën ontstaan voor activiteiten en aanpassingen. Het ligt voor de hand om ideeën uit te wisselen over dit onderwerp met kerken waar De Fontein op dit moment al mee samenwerkt. Er wordt aanbevolen om contact te zoeken hierover met deze kerken, vooral in de CGK omdat hier al veel nagedacht is over ASS in de kerk. Met de Opstandingskerk is er op dit punt al samenwerking vanuit De Fontein. De aanbeveling is om dit contact dan ook te intensiveren.

Verder onderzoek

Tot slot wordt er aanbevolen om verder onderzoek over de behoeften en wensen van alle jongeren in De Fontein te verrichten. Door dit onderzoek is in beeld gebracht wat de behoeften van jongeren met ASS zijn met betrekking tot het gemeenteleven in De Fontein. Naar werkgroep KOM zijn aanbevelingen gedaan met betrekking tot de manier waarop de kerkelijke gemeente gehoor kan geven aan de behoeften van deze jongeren. Uit het onderzoek komt de vraag naar voren of de aanbevelingen kenmerkend zijn voor jongeren met ASS of gelden voor jongeren in het algemeen. In een volgend onderzoek kan worden onderzocht wat de behoeften zijn van alle jongeren in De Fontein. Deze resultaten kunnen naast de resultaten uit dit onderzoek worden gelegd en kan er door het vergelijken van de conclusies uitspraak gedaan worden of er verschil is in de behoeften van jongeren met ASS en jongeren zonder ASS. Dat onderzoek zal op eerste hand minder relevant zijn voor werkgroep KOM, maar geeft uiteindelijk wel duidelijkheid of de aanbevelingen die in dit onderzoek gedaan worden, aanbevelingen zijn waar werkgroep KOM iets mee kan of dat het aanbevelingen zijn die voor iedere jongere gelden en meer toegeschreven kunnen worden aan jeugdwerk. Dit onderzoek zou eventueel uitgevoerd kunnen worden in een volgend afstudeeronderzoek.

4.4 Discussie

Na het onderzoek en de verzameling van de resultaten zijn er een paar punten waar we over kunnen nadenken. Bij de verwerking van de resultaten kwamen er een aantal punten naar boven die ter discussie kunnen worden gesteld.

Waarom kijken naar een diagnose?

Uit de resultaten komen verschillende behoeften van de jongeren met ASS in De Fontein naar voren. Als onderzoeksgroep vragen wij ons af of de behoeften die uit het onderzoek naar voren komen echt specifieke behoeften zijn voor jongeren met ASS. Of zouden dezelfde conclusies getrokken kunnen worden als er onderzoek wordt gedaan naar de behoeften van alle jongeren in De Fontein? Als onderzoeksgroep verwachten we namelijk dat jongeren zonder ASS ook aan zullen geven dat ze bijvoorbeeld een kortere preek en kerkdienst willen. De vraag die hierdoor naar voren komt is of het wel klopt dat jongeren met ASS vaker afhaken. Haken deze jongeren in verhouding meer af dan jongeren in het algemeen?

Daarnaast kwam in het onderzoek naar voren dat de jongeren met ASS niet speciaal willen zijn en speciale aandacht willen krijgen. De vraag die bij ons naar boven komt is, waarom allerlei aanpassingen doen wanneer zij niet speciaal willen zijn? Is het wellicht passender om niet allerlei aanpassingen of activiteiten voor de hele groep aan te bieden, maar te werken vanuit maatwerk en jongeren zo te benaderen? Onze kijk op de mens sluit hierop aan. Wij zijn van mening dat de mens als individu moet worden gezien omdat iedere zijn unieke eigenschappen heeft. Hartevelt (1993) schrijft hierover dat in ieder mens iets kostbaars is dat in niemand anders is. Daarom moet iedereen gewaardeerd worden naar de kwaliteiten die de persoon bezit. Dit sluit aan bij onze visie wat betreft jongeren met ASS. Zij hebben veel kwaliteiten en mogelijkheden die misschien wat minder aan de oppervlakte liggen, maar die wel degelijk aanwezig zijn. De titel van dit onderzoek is 'Oog voor iedereen'. Dit omdat wij het belangrijk vinden dat iedereen gezien wordt met zijn of haar kwaliteiten en mogelijkheden. Werkgroep KOM beschrijft deze visie door middel van een bijbeltekst waarin beschreven wordt hoe belangrijk het is dat iedereen in de gemeente unieke eigenschappen heeft die elkaar onderling versterken (1 Korintiërs 12).

Uitbereiding groep respondenten

Mocht er wel meer specifieke aandacht besteed willen worden aan jongeren met ASS door middel van onderzoek, zouden wij ervoor kiezen om de respondentengroep aan te passen. Terugkijkend op het onderzoek zijn er geen jongeren gesproken tussen de zestien en achttien jaar. Dit kan gebeurd zijn omdat er geen jongeren tussen de zestien en achttien jaar met ASS in De Fontein zitten, of in deze leeftijdscategorie zitten de respondenten die geweigerd hebben aan dit onderzoek deel te nemen. Als onderzoeksgroep denken we dat het mogelijk beter was geweest om de leeftijdsgrens naar 21 te verschuiven. De verwachting van werkgroep KOM was wel dat jongeren boven de achttien niet mee willen werken aan een onderzoek omtrent de kerk. Deze verwachting is niet zeker, dus het is mogelijk om dit toch te proberen. Dan was de groep mogelijk groter geweest en omtrent mentoraat en de kerk konden er wellicht stilliger conclusies getrokken worden en betere aanbevelingen gegeven worden. Ook wanneer de jongeren gesproken worden die wat ouder zijn, kan het voor hen makkelijker zijn om aan te geven wat ze gemist hebben als ze terugkijken naar hun tijd voornamelijk binnen mentoraat.

Weinig vooronderzoek

Er is voor het theoretisch kader van dit onderzoek verdieping van het onderwerp gezocht door bestaande literatuur te zoeken. Zo konden wij helder krijgen wat ASS en het knelpunt rondom het onderwerp ASS in de kerk in zijn geheel inhoudt. Er is echter gebleken dat er omtrent het onderwerp ASS in de kerk nagenoeg geen onderzoek is gedaan. Alleen godsdienstpsychologe Hanneke Schaap-Jonker heeft onderzoek gedaan rondom dit onderwerp. Dat er weinig vooronderzoek is gedaan kan een voordeel zijn omdat wij op deze manier objectief de uitvoering van het onderzoek in gingen, maar het is ook een nadeel omdat wij hierdoor voorafgaand aan de uitvoering minder kennis hadden omtrent het knelpunt. Wij hebben veel informatie gehaald uit het onderzoek van Schaap-Jonker. Meerdere onderzoeken zouden meer grond hebben gegeven voor ons onderzoek.

Literatuurlijst

- Agterberg-Rouwhorst, S. (2015). *Autisme anders bekijken*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant
- Begeer, S., Wierda, M., Venderbosch, S. (2013). *Allemaal Autisme Allemaal anders*. Geraadpleegd op 8 februari 2016 van http://www.autisme.nl/media/55246/NVA_Onderzoeksrapport_2013_LR.pdf
- Bruin, de, C. (2004). *Geef me de 5*. Doetinchem: Graviant educatieve uitgaven.
- Bochove, van, M. Tonkens, E. & Verplanke, L. (2014). *Kunnen we dat niet aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn*. Geraadpleegd op 12 februari van <http://dare.uva.nl/document/2/150733>
- Burny, E., Hurtekant, J., Warreyn, P. & Roeyers, H. (2010). *Autisme en vrije tijd: Hoe toegankelijk zijn de Vlaamse jeugdverenigingen?* Geraadpleegd op 8 februari 2016 van http://www.sig-net.be/uploads/artikels_signaal/signaal_71_2010_autisme_en_vrije_tijd.pdf
- Cataneanu, P., Hoving, A. e.a. (2015) *Brochure Werkgroep KOM*.
- Dawson, G., Meltzoff, A., Osterling, J., & Rinaldi, J. (1998). *Neuropsychological correlates of early symptoms of autism*. Child Development, 1998
- De Dikke van Dale. Geraadpleegd op 14 november 2016 van www.VanDale.nl
- De Fontein Zwolle, GKV te Zwolle-west. *'Samen kerk zijn'*. Geraadpleegd op 14 december 2015 van <http://www.defonteinzwolle.nl/>
- Delfos, M. F. (2008). *Een vreemde wereld. Over autisme, het syndroom van Asperger en PDD-NOS*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Erikson, H. (1977) *Het kind en de samenleving*. Het Spectrum: Utrecht/Antwerpen
- Fine, S. E., Trentacosta, C. J., IZard, C. E. M., Mostov, A. J., & Campbell, J. L. (2004). *Anger perception bias, caregivers use of physical discipline and aggression in children of risk*. Social Development, (2004)
- Follow Up, *alles voor catechese en jongerenwerk*. Geraadpleegd op 5 januari 2016 van http://www.follow-up.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=28
- GKV, *bestuur en organisatie*. Geraadpleegd op 18 december 2015 van <http://www.gkv.nl/organisatie/bestuur-en-organisatie/>
- Kamp, van der, P. (2015). *Een structuur die past*. Geraadpleegd op 14 december 2015 van <http://www.praktijkcentrum.org/een-structuur-die-past/>
- Mundy, P., Sigman, M., Ungerer, J., & Sherman, T. (1986). *Defining the social deficits of autism: The contribution of non-verbal communication measures*. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 1986
- Nieuwe Bijbel Vertaling. *1 Petrus 3:8*. Uitgeverij NBG, Heerenveen, 2005
- Noens, I. Van IJzendoorn, R. (2007) *Autisme in orthopedagogisch perspectief*. Boom Academic

Ploeg, J. D. van der, & Scholte, E. M. (2013). *Vragenlijst psychosociale vaardigheden (VPV) Handleiding*. Houten: Bohn Staleu van Loghum

Right marktonderzoek (z.d.). *Voor- en nadelen van online onderzoek*. Geraadpleegd op 24-03-2016 van <http://www.rightmarktonderzoek.nl/online-onderzoek/voor-en-nadelen-van-online-onderzoek>

Rögels, N. (2011). *Levensloopsychologie*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers

Schaap-Jonker, H. & Schothorst- van Roekel, J. (2011). *Veilig bij God. Over autisme, geloof en kerk*. Uitgeverij Groen: Heerenveen

Schothorst, van- Roekel van, J. en Schaap-Jonker, J. (2009) *Onderzoek Autismen, godsbeeld en geloofsbeleving. Deel 2: Richtlijn voor begeleiding*. Geraadpleegd op 12 februari 2016 van <http://dare.uva.nl/document/2/150733>

Scribbr (08-09-2015). *Soorten interviews*. Geraadpleegd op 24-03-2016 van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-interviews/>

Stoep, van der, J.(2007). *Alles wat je hart begeert*. Amsterdam: Buijten en Schipperheijn B.V., Drukkerij

Stortelder, F, Ploegmakers- Burg, M. *De adolescentie als reorganisatiefase*. Tijdschrift voor psychotherapie, 2008

Verhoeven, N. (2007). *Wat is onderzoek; Praktijkboek methoden en technieken voor hoger onderwijs*. Amsterdam: Boom onderwijs.

Vermeulen, P. (2005). *Een gesloten boek, autisme en emoties*. Leuven/Voorburg: Acco

Wisselink, L. (2013). *Autisme en geloof; de plaats van autisten in de gemeente van Christus*. Geraadpleegd op 4 december 2015 van <http://www.praktijkcentrum.org/wp-content/uploads/2013/10/autisme-en-geloof.pdf>

Bijlage 1 - Persoonlijke correspondentie

Gesprek 1, Alleke Hoving en Petra Cataneanu, leden van werkgroep KOM

Datum: 5 november 2015

Wat doet de werkgroep K.O.M in de gemeente van de Fontein?

'Het doel van werkgroep KOM is, dat er voor iedereen is er een plek binnen de gemeente waar ze zich thuishoren. Werkgroep KOM pakt niet alles zelf op, maar kan wel de lijntjes leggen. Er is contact met andere gemeentes. De werkgroep bestaat momenteel uit zeven leden. Ouders spelen een grote rol, hier richten wij ons als werkgroep ook op. KOM probeert te zeggen tegen hen, er is aandacht voor jouw kind. Er is niet altijd een oplossing, maar we gaan wel op zoek. Meestal vinden ouders het prettig, want ze voelen zich gezien.'

Wat is er tot nu toe georganiseerd voor de gemeenteleden met een beperking?

'Er is een speciale bijbelklas voor alle leeftijden. Bijbelklas op maat. Dit is één keer in de maand tijdens de ochtendkerkdienst. Ze werken hier met pictogrammen en een duidelijke structuur. Ze blijven hier tot half 11, dus het programma kan altijd afgewerkt worden, ook als de kerkdienst al is afgelopen. Iedereen heeft hier een eigen stoel met foto. De stiften moeten het doen. Eigen bakje, met eigen stiften. De rest van de kerkdiensten blijft het kind in de kerkdienst i.p.v. naar de reguliere kindernevendienst.

Er is hiernaast een feestclub, rond feestdagen speciale club voor kinderen met allerlei beperkingen. Ze krijgen het kerstverhaal mee, dit geldt ook voor Pasen en Pinksteren. Soms zitten ze niet op christelijke scholen. Eén keer in het jaar een gespreksavond. Per jaar ander onderwerp, depressie, ADHD etc.

Twee keer in het jaar is er een georganiseerde avond voor moeders of vaders over hun kind met een beperking. Ook is er een workshop voor moeders (komende keer high tea) Hierbij kunnen ze wat met elkaar delen op een informele manier. Dit wordt beter bezocht dan gemeente avond, door het informele karakter. Vaak hebben ouders ook een kleiner netwerk, ze zijn meer aan huis gebonden en het werkt niet altijd om te praten met ouders zonder kinderen met beperking.

Wat zouden jullie willen dat ons onderzoek oplevert voor de werkgroep?

'Wij krijgen signalen van ouders met jongeren die ASS hebben. Uit deze signalen komt naar voren dat deze kinderen moeite hebben om mee te komen met de verschillende activiteiten binnen de kerk. Ouders zien dat hun kind met ASS rond de puberleeftijd minder aansluiting vindt in de kerk en uiteindelijk betrokkenheid verliest. Vooral gericht op de wat oudere groep, van twaalf tot zestien jaar die bij de mentoraatgroep afhaakt. Maar in doelgroep keuze zijn jullie vrij natuurlijk.'

Petra: 'de wens is dat ze zo normaal mogelijk mee willen draaien, maar eigenlijk niet goed kunnen. Hoe stuur je dit bij? Wat zou je bijvoorbeeld meer op de achtergrond kunnen doen Er is een werkblad, maar wordt door de wat oudere jongeren niet echt gebruikt.

Wij gaan onderzoek doen naar wat er nodig is voor gemeenteleden met een beperking. Wat zou u willen dat wij concreet gaan onderzoeken?

'Een mentorgroep bestaat uit zes tot acht jongeren met een vaste mentor voor vier jaar. Dit is een mooi systeem, maar het is wel veel praten en gesprek, dan zie je dat jongeren met ASS toch afhaken. Ze komen niet meer. We kunnen niet kijken vanuit aanbod, maar vanuit waar jongeren en ouders tegenaan lopen.

Hierin kunnen wij kerkdiensten en bijbelgroepen in eerste instantie wel open houden. Informatiebronnen kunnen de jongeren zijn, ouders, mentoren etc.

Wij hopen met dit onderzoek inzicht te krijgen in de wens/behoefte van jongeren met ASS als lid van de gemeente. Hoe kan de gemeente een bijdrage leveren om jongeren met ASS een plek binnen de gemeente te geven en te laten ervaren? Wat hebben zij nodig om hier te ervaren dat ze deel van onze gemeente zijn.'

Wat denken jullie dat een mogelijk reden is waarom de jongeren zich niet prettig voelen in een mentorgroep?

'Ik denk dat ze sneller het contact kwijt zijn. Zij maken zelf moeilijk contact en voor anderen is het ook moeilijk om contact te zoeken voor jongeren. Een kerkdienst of een verenigingsavond kan erg vermoeiend of lastig zijn voor iemand met ASS. Er gebeurt veel, er zijn onverwachte momenten en in contact zijn met leeftijdgenoten kan een opgave zijn. Hoe kan een jongere met ASS mee doen met de reguliere activiteiten, rekening houdend met specifieke behoeften

Gesprek 2, Petra Cataneanu, lid van werkgroep KOM

Datum: 14 december 2015

Hoe lang bestaat werkgroep KOM?

'Werkgroep KOM bestaat nu bijna zeven jaar. In principe zijn alle leeftijden welkom, maar zij richten zich op de leeftijd twaalf tot zestien jaar.

Kun je vertellen op welk moment werkgroep KOM is ontstaan? Wat was de noodzaak dat de werkgroep werd opgericht?

Ik heb zelf een dochter met een beperking. Toen wij als gezin nieuw waren in gemeente de Fontein, vond ik niemand die dit herkende. Dit miste ik. Ik ben in contact gegaan met Koepel zorg, dat is een werkgroep die werkzaam is binnen de Opstandingskerk. Ik heb met hen overlegd op welke manier wij een dergelijke werkgroep in De Fontein konden vormgeven. Vanuit hier is werkgroep KOM ontstaan. Als ouders van kinderen met een beperking hebben wij werkgroep KOM gevormd.

Al vanaf het begin zijn wij als werkgroep met de kerkenraad in gesprek geweest. We zijn n een officiële commissie die gedragen wordt door de kerkenraad. (Dus draagkracht door de kerkenraad)Twee keer per jaar hebben wij een overleg met onze contactpersoon uit de kerkenraad, een pastoraal diaconaal werker (PDW'er). Maar de noodzaak om werkgroep KOM op te richten was dus vooral de vraag vanuit ons al ouders, wij misten de noodzakelijke aandacht en zorg voor mensen met een beperking in de gemeente.

Is er budget voor werkgroep KOM?

Ja, dit budget komt vanuit de diaconie. Ieder jaar dient de werkgroep een begroting bij de diaconie in. Wanneer de begroting is goedgekeurd, dan declareert de werkgroep wat zij aan onkosten maken.

Hoe zit de werkgroep KOM in elkaar? Allemaal ervaringsdeskundigen op het gebied van autisme?

De werkgroep bestaat voor een deel uit professionals die werkzaam zijn met mensen met een beperking of autisme. Het andere deel van de werkgroep zijn ouders die een kind (of kinderen) hebben met een beperking. Er zijn twee vrouwen die zowel in het werkveld met mensen met een beperking werken, als dat het in hun gezin voorkomt. Alleke Hoving werkt van de werkgroep direct met mensen met een ASS. Zij is werkzaam bij het Middelpunt. Voorheen was er iemand lid van de werkgroep zie zelf een beperking had. Zij is gestopt, omdat zij ging werken.

Heeft de Fontein contact met andere gemeentes/kerken?

'Wat betreft werkgroep KOM: Ieder jaar heeft werkgroep KOM een bijeenkomst met de werkgroep uit de Opstandingskerk. Dit is ook een werkgroep die zich inzet voor mensen met een beperking in de gemeente. Doel van deze bijeenkomst is om als werkgroepen van elkaar te leren en gebruik te maken van elkaars expertise en ervaringen. Bij elke activiteit die wij doen, wegen wij af of wij dit breder moeten trekken of niet. (Naar meerdere kerken tegelijk). Mij ervaring is dat het voor mensen met een beperking vaak veiliger voelt wanneer de activiteit in de eigen gemeente plaats vindt.

De werkgroep heeft hiernaast contact met twee gezinnen uit de Plantagekerk. Dit zijn gezinnen die een kind hebben met een verstandelijke beperking. Deze twee gezinnen worden uitgenodigd voor de bijzondere diensten in De Fontein, en voor de feestclub. Op deze manier kunnen zij alvast wat contact leggen met de andere kinderen met wie zij misschien samen in een klas/mentorgroep komen.'

Wat hebben jullie als werkgroep tot nu toe ondernomen om jongeren met ASS bij de gemeente te betrekken? (evt.: wat heeft de gemeente zelf hier al in gedaan)

'Als mentorgroep hebben wij tot nu toe geen speciale activiteiten georganiseerd voor de jongeren van twaalf tot en met achttien jaar. Wat wij als werkgroep vooral doen, is dat we contact hebben met de ouders van deze jongeren, voordat zij in een mentorgroep geplaatst worden. We vragen of wij als werkgroep iets kunnen betekenen in bijvoorbeeld de samenstelling van de mentorgroep. (wat denken de ouders dat deze jongere nodig heeft) Ook vragen ze of er specifieke aandachtspunten zijn wat betreft de jongere met ASS. We zijn dus meer op de ouders gericht i.p.v. op de jongeren. We organiseren dan ook meer voor de ouders. Maar, wij staan hier zeker voor open. Het is ons alleen nog niet duidelijk genoeg of er specifieke behoeften van deze jongeren zijn, en waar deze liggen.

In het verleden hebben we als werkgroep een enquête gemaakt en laten invullen. Dit was een enquête waarin gevraagd werd naar o.a. de behoeften van gemeenteleden met een beperking. Een voorbeeld vraag is: 'Heb je behoefte aan een individuele mentor?' We hebben deze enquête verspreid binnen de gemeente maar ook bij de jeugdgroepen. We hebben echter gemerkt dat het invullen van zo'n enquête lastig is voor jongeren met ASS. Het is heel kwetsbaar, het wordt lastig gevonden om dit in te vullen. Wat wij hebben ontdekt, is dat de jongeren met ASS gewoon zo lang mogelijk mee willen doen en niet anders dan anderen willen zijn. Qua response van de jongeren met ASS heeft de enquête dus weinig opgeleverd, van ouders kregen we wel enquêtes terug. Om kort te gaan zijn er dus nog geen specifieke activiteiten voor de jongeren met ASS georganiseerd. Aanbevelingen hiervoor mag zeker!'

Kun je resultaat benoemen van de activiteiten die tot nu toe voor mensen met autisme worden georganiseerd?

Voor de jongeren met ASS zijn er geen activiteiten georganiseerd, dus resultaten kunnen ook niet worden benoemd.

Waarom zijn deze activiteiten niet voldoende om het knelpunt op te lossen?

Er zijn geen activiteiten, behalve de mentorgroepen. Het belang van ons als werkgroep is, dat we er samen achter komen (door middel van het onderzoek) wat belangrijk is in het gemeente zijn om er te zijn voor deze jongeren. Wat hebben zij nodig om hier te ervaren dat ze deel van onze gemeente zijn. En het opbouwen van een relatie met God/de geloofsontwikkeling. Wat hebben de jongeren nodig om hierin te kunnen groeien.

Gesprek 3 - Alleke Hoving, lid van werkgroep KOM

Datum: 4 januari 2016

Heeft werkgroep KOM contact/samenwerking met andere hulpverleningsinstanties?

In eerste plaats heeft werkgroep KOM folders gemaakt, deze worden soms uitgereikt aan kerkleden (of ouders van kinderen) met een hulpvraag of beperking. In deze folders staat informatie over instanties waar zij contact mee kunnen maken en met een hulpvraag terecht kunnen. Werkgroep KOM staat in verbinding met een aantal instanties. Ik (Alleke Hoving), werk zelf bij stichting Het Middelpunt (Het Middelpunt kan helpen als er bij iemand sprake is van een (licht) verstandelijke beperking of psychiatrische problematiek.) Het Middelpunt werkt met en voor gezinnen, kinderen en (jong) volwassenen.) Met het Middelpunt heeft werkgroep KOM dus als vanzelfsprekend verbinding. Daarnaast hebben wij als werkgroep korte lijntjes met Cruciaal (voorheen Stichting de Driehoek) en met Eleos.

Op welke manier zijn jullie met deze instellingen in contact?

Met hulpverleningsinstanties zoals Eleos staan wij in verbinding doordat wij weten welke mensen uit de gemeente bij Eleos werken. Wanneer wij een vraag krijgen, kunnen wij zo nodig met deze kerkleden in gesprek om informatie te krijgen. Dit geldt ook voor andere organisaties. Met het Middelpunt staan wij dus vanzelfsprekend in contact, omdat ik er werk.

Verwijzen jullie kerkleden wel eens door naar een professionele hulpverleningsinstelling?

Doorverwijzen gebeurt niet vaak, we adviseren wel eens waar iemand terecht zou kunnen. Of we geven een folder mee. Tot nu toe heb ik de instantie waar ik zelf werk, Het Middelpunt, wel eens aan iemand geadviseerd.

Gesprek 4, Lian Klappe-Slager, kerkelijk werker De Fontein

Datum: donderdag 17 december 2015

Hoe lang ben je werkzaam als kerkelijk werker in De Fontein? Kun je wat meer over je functie vertellen?

Ik ben sinds 5 jaar werkzaam als kerkelijk werker bij De Fontein. Ik heb MWD en GPW gestudeerd (GPW in deeltijd). Ik heb een rol gehad in het opzetten en opstarten van het mentoraat. Momenteel loopt dit goed, er staat nu een team op. Ik zet mij nu in voor andere projecten in De Fontein. Voor het mentoraat doe ik alleen nog de toerusting. Ik word door kerkleden ook wel jeugdwerker genoemd omdat zij onder de jeugd vooral zichtbaar naar voren komt.

Kun je toelichten wat je taken binnen de gemeente momenteel zijn?

Ik ben kerkelijk opbouwwerker, dus houd me bezig met het opzetten van activiteiten, werkgroepen, etc.... totdat ze goed zelfstandig draaien en dan richt ik me op andere taken en activiteiten.

Momenteel ben ik betrokken bij het jongerenwerk van twaalf plus, ik organiseer toerusting voor jongerenwerkers en mentoren en ik help bij het opzetten en organiseren van een nieuw programma voor het vijfde jaar (The Road). Verder ondersteun ik bij de organisatie van het Mentoraat (voor jongeren van twaalf tot zestien jaar). Hier ben ik de afgelopen jaren veel tijd mee bezig geweest en nu is er een Team Mentoraat wat de organisatie van het mentoraat op zich neemt.

Ik zit ook in de Jeugdraad, om zo op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in het jongerenwerk en te ondersteunen bij de coördinatie van alles wat er voor kinderen en jongeren in de kerk te doen is op het gebied van geloofsontwikkeling en sociale activiteiten. Er is een team Heartbeat dat zich specifiek richt op

jongeren van twaalf tot vijftientwintig jaar die om wat voor reden dan ook niet (meer) of in mindere mate betrokken zijn bij de activiteiten in De Fontein. Ook in dit team zit ik samen met nog twee anderen.

Verder ben ik bezig om een aandachtsgebied Toerusting vorm te geven. Dit houdt in dat we (met het Toerustingsteam) onderzoeken via een gemeente brede enquête welke toerustingswensen de gemeenteleden hebben, zodat we toerustingsactiviteiten kunnen vormgeven die passen bij de behoeften van gemeenteleden. We zijn hiermee in de opstartfase. Momenteel zijn we bezig om een pre-marriagecourse te organiseren.

Naast deze taken, houd ik me bezig met signaleren van wat er beter zou kunnen en probeer daar samen met anderen aan te werken. Nu zijn dat bijvoorbeeld: Omgaan met vacaturevervulling en met het verwelkomen van nieuwe leden van de gemeente. Ik ben voor veel mensen een aanspreekpunt en weet hen veelal wel te verwijzen naar de juiste plekken.

Op welke manier hebben de mentoren van De Fontein kennis over ASS? (behalve het werkboekje dat aan het wordt uitgereikt door werkgroep KOM) Hebben zij bijvoorbeeld een cursus gevolgd, of zijn er professionals bij die werkzaam zijn met mensen met een beperking/autisme?

Bij de start van het mentorschap, wordt er aan de mentor gevraagd naar de ervaring met jongeren met een beperking/stoornis. Een aantal van de huidige mentoren is werkzaam in het onderwijs of in de jeugdzorg. Deze mentoren hebben meer ervaring en kennis wat betreft jongeren met een beperking. Er is een coach die de mentoren begeleidt, deze coach werkt bij 'Karakter'. De coach begeleidt mentoren. Bij de coach kunnen de mentoren terecht met vragen over jongeren met een beperking. Op deze manier worden zij hierin ondersteunt. Meer specifieke informatie over de mentoren kun je vragen aan Gerdien Veldink, coach eerstejaars mentoren. Vanaf hun twaalfde tot hun zestiende worden de jongeren in mentorgroepen ingedeeld. Iedere jaargroep heeft een andere coach die de mentoren van dat jaar begeleidt. De jongeren hebben vier jaar lang dezelfde mentor.

- Coach 1^e mentorjaar: Gerdien Veldink. Tel: 06-41124530

- Coach 2^e mentorjaar: Jeannet Prins. Tel: 038-4204822

- Coach 3^e en 4^e mentorjaar: Margreet Gosker. Tel: 038-4528577

In het vijfde jaar wordt aan deze jongeren een soort tussenjaar aangeboden. Na dit tussenjaar starten ze met de officiële catechisatie. Dit tussenjaar bestaat sinds dit jaar, er wordt op dit moment dus mee geëxperimenteerd. Tijdens dit tussenjaar wordt elke mentorgroep begeleid door twee mentoren, een mannelijke en een vrouwelijke mentor. Waarom twee mentoren? De grootste reden is dat zij elkaar als man en vrouw kunnen aanvullen. Ook is het uit veiligheidsoverwegingen. De mentoren voor dit 5^e jaar hebben geen coach die hen ondersteunt.

Na dit tussenjaar komen ze op catechisatie, dit zal nog voor het eerst gaan gebeuren. (omdat er sinds dit jaar mee is gestart). Dominees van De Fontein Jan Jansen en Hans Slotman geven beide deze catechisaties.

Gesprek 5, Gerdien Veldink, coach eerstejaars mentoren

Datum: 4 januari 2016

Wat is uw taak binnen De Fontein?

Ik heb zelf 4 jaar mentoraat gedraaid. Hierin had ik ook één jongen met ASS. Sinds afgelopen seizoen ben ik coördinator van de eerstejaars groepen mentoraat.

Ik geef vooral toerusting voor mentoren. Binnen de mentorgroepen wordt er gewerkt met blokken van 6 waarin een thema wordt verwerkt. Bij elke start van een thema is er een toerustingsavond voor mentoren. Het eerste uur wordt verzorgd door de dominee waar vooral gespitst wordt op het aankomende thema. Het tweede uur verzorg ik, dit gaat vooral over de didactische kant van het begeleiden. Hoe gaat het in de groep? Is er hulp nodig voor de groep of zijn er vragen over de begeleiding van iemand individueel in de groep? Buiten deze vaste avonden kunnen mentoren altijd een beroep doen voor hulp of begeleiding. Ik ben er dus voor vragen over hoe een groep te begeleiden? Ook geef ik begeleiding aan mentoren in de voorbereidingen voor ouderavonden.

Op wat voor manier is er ondersteuning voor mentoren omtrent ASS?

Ik heb zelf SPH gestudeerd en werkt in dit werkveld, dus ik heb kennis over verschillende doelgroepen. Hier kan beroep op worden gedaan en dit geeft zij ook aan bij de mentoren. Sommige mentoren geven aan dat zij dit prettig vinden, maar sommigen geven ook aan dat zij juist blanco willen zijn in de begeleiding van een jongere met een beperking/ASS. Dit is wel interessant, want wat vind je als kerk belangrijk hierin en wat is je standpunt hierover? Het verschilt hierin ook wat ouders vinden of willen. Sommigen willen van te voren een gesprek met de mentor over hun kind en de omgang van hun kind en sommige ouders willen dit juist niet omdat ze niet willen dat hun kind anders wordt behandeld. Er zijn best wel wat mentoren zijn die weet hebben van stoornissen, ook binnen het autistisch spectrum, maar dat er ook zeker mentoren zijn die hier helemaal niets over weten.

Geeft werkgroep KOM ook ondersteuning aan mentoren?

Vanuit KOM wordt er aangegeven en gekeken welke jongere er extra aandacht nodig heeft en hoe dit vormgegeven kan worden binnen de groep. Mocht het blijken dat het niet zal lukken met de jongeren zal werkgroep KOM kijken of er een alternatief geboden kan worden voor individuele begeleiding van de jongere.

Wordt er gewerkt met een bepaalde methodiek?

Er wordt gewerkt met het boekje 'follow up'. Dit is in principe een catechisatiemethode. Dit is een boekje met vaststaande thema's en onderwerpen. Het is in principe een houvast voor de mentoren en ik vind het ook belangrijk dat hier aan gehouden wordt, maar de mentoren zijn ook vrij om hun eigen invulling te geven.

Hoe worden mentoren geselecteerd?

Er wordt elk jaar veel gezocht naar nieuwe mentoren. De Fontein heeft heel veel jeugd, dus elk jaar zijn er weer nieuwe mentoren nodig. Er wordt elk jaar een praatje gehouden voor in de kerk waarin een oproep wordt gedaan om mentor te worden. Miniwijk coördinatoren worden gevraagd om binnen hun miniwijk rond te kijken wie er geschikt is. Dan melden mensen zich spontaan aan. Is er een nieuwe mentor wordt deze naam voorgelezen in de kerk en wordt er een zegen gevraagd. Er wordt nagedacht over van te voren een motivatiegesprek te doen met de mentor, maar dit gebeurt op dit moment nog niet. Mocht je nog meer

informatie hierover nodig hebben, misschien weet M. Leijenhorst er nog meer over, hij is voorzitter van de mentoraatgroepen.

Vindt u het goed dat wij u eventueel nog een keer bellen voor informatie mocht dit nodig zijn? En vindt u het goed dat wij uw naam benoemen in ons onderzoeksverslag?

Ja, je mag gerust nog eens bellen. En ik vind het goed dat mijn naam wordt benoemd.

Gesprek 6, Gerrit Prins, secretaris van de diaconie

Datum: 7 januari 2016

Wat is uw taak binnen De Fontein?

Ik ben secretaris van de diaconie.

Wij doen onderzoek naar jongeren met ASS in de kerk en wat de gemeente hierin kan betekenen, Mijn vraag heeft betrekking op werkgroep KOM, hebben zij ook een budget?

Nee, zij hebben geen budget, zij vallen als werkgroep onder de diaconie. Daar kan de werkgroep een aanvraag doen voor geld. Dit wordt niet zomaar goed gekeurd.

Daarnaast heb ik ook een vraag over de mentorgroepen. Beschikken zij ook over een vast budget per jaar?

Ik weet niet zeker hoeveel, omdat zij niet onder de diaconie vallen. Maar ze hebben wel een vast budget. Hier worden de cursusdagen voor de coaches en mentoren van gefinancierd.

Bijlage 2: Interview jongeren

Respondent 1:

Interviewer: *Laten we beginnen. Je naam is xx?*

Respondent: *Ja xx.*

Interviewer: *xx uit de Bijbel?*

Respondent: *Uit de bijbel, vernoemd naar een koning.*

Interviewer: *Het is vandaag 25 april.*

Respondent: *25 ja.*

Interviewer: *Over twee dagen koningsdag.*

Respondent: *Ja de koning is bijna in Zwolle.*

Interviewer: *ja ik zag het inderdaad. Ik zag al overal vlaggetjes hangen.*

Respondent: *Ik ben er ook bij. Ik ben niet echt een fan van het koningshuis. Ik vind dat ze een beetje moeten bezuinigen. Maar echt helemaal weg dat niet. Het is wel een beetje cultuur. Het lijkt me ontzettend aardige man die Willem Alexander.*

Interviewer: *ja dat denk ik ook wel. Maxima ook wel.*

Respondent: *Ja dat denk ik ook.*

Interviewer: *Nu gaan we echt beginnen. We doen dus een onderzoek vanuit de werkgroep KOM, Kerk op Maat, ken je dat?*

Respondent: *Werkgroep KOM? Nee.*

Interviewer: *Ik heb nog wel een foldertje. Je ouders hebben ook van hun een mailtje gehad. Misschien dat je één van de namen wel kent.*

Respondent: *Ja ik ken er wel een aantal.*

Interviewer: *Wij gaan dus kijken naar de wensen en behoeften van jongen met autisme. Misschien een beetje vervelend omdat te zeggen.*

Respondent: *Oh ik kan het prima hebben hoor. Ik voel me niet beledigd, want het is nou eenmaal zo.*

Interviewer: *Nou gelukkig. Dat maakt het voor mij ook wat makkelijker. We kijken of er misschien dingen zijn die we speciaal voor jullie kunnen organiseren. Of we dingen aan kunnen passen in de kerk. Of iets niets kunnen organiseren. Daar zijn wij nu mee bezig. We sturen ook een enquête naar je ouders. En we gaan met de mentoren praten. En tenslotte gaan we ook naar andere kerken kijken, of die misschien tips hebben voor deze kerk. De eerste vraag is: Hoe oud ben je?*

Interviewer: *De eerste vraag is: Hoe oud ben je?*

Respondent: *15 jaar, ik word in juni 16.*

Interviewer: *En naar welke school ga je?*

Respondent: *De Ambelt Oosterenk, helemaal aan de andere kant van Zwolle. Vlakbij het Sofia Ziekenhuis.*

Interviewer: *Fiets je daar elke dag helemaal naar toe?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Wow wat goed. Gezond bezig.*

Respondent: *Ja het is een takkeneind fietsen. Maar ja.*

Interviewer: *Leuke school?*

Respondent: *Ja ligt eraan welke afdeling je zit. De afdeling waar ik zit is wel leuk hoor. Heel veel droge grappenmakers enzo, dus dat is wel mooi.*

Interviewer: *En wat is dat voor school?*

Respondent: *Het is een school voor kinderen met autisme. Nou ja ik noem me niet echt kind meer. Maar voor leerlingen met autisme.*

Interviewer: *Oh speciale school voor autisme? Dat lijkt me wel leuk.*

Respondent: *Nou ja leuk, het is vooral goed. Wat extra begeleiding.*

Interviewer: *Ik ga eerst wat over de kerkdiensten vragen. En daarna nog wat over mentoraat. En tenslotte of je nog iets anders doet in de kerk.*

Interviewer: *Hoe vaak ga je naar de kerk?*

Respondent: *Eén keer per week op zondag.*

Interviewer: *En dan in de ochtend of in de middag?*

Respondent: *Meestal in de ochtend.*

Interviewer: Wij hebben een onderscheid gemaakt in normale kerkdiensten, zoals het normaal altijd gaat. En speciale kerkdiensten, zoals bijvoorbeeld als er een belijdenisdienst is of een doopdienst of avondmaal. Dan gaat het meestal een beetje anders dan anders. Ik ga eerst wat vragen over normale kerkdiensten. Is het een beetje duidelijk wat het verschil is?

Respondent: Ja speciale diensten zijn wat meer op kinderen en jongeren met een beperking gericht.

Interviewer: Ja die speciale diensten zijn er ook. Kan je me vertellen wat je leuk of positief vindt aan een normale kerkdienst?

Respondent: Ja nou om eerlijk te zijn ga ik er niet met heel veel plezier naar toe. Maar ik weet niet of je dominee Hans Slotman kent?

Interviewer: Ja

Respondent: Dat vind ik een fijne dominee. Die kan ook wel mooi vertellen. Zijn preken zijn meestal ook wel interessant want hij pakt vaak onderwerpen die nu actueel zijn. Hij volgt het nieuws ook wel heel goed.

Interviewer: Oké, dat vind je interessant.

Respondent: Ja je hebt ook zo'n dominee Henk Meinders. Kent u die?

Interviewer: Nee maar, je mag wel je zeggen hoor.

Respondent: Oke. Ja dat is ook wel een fijne dominee. Hij vertelt alles met veel plezier. Met een dominee Gremdaat achtige stem. Kent u die?

Interviewer: Ja die ken ik wel.

Respondent: Oke. Ja dat is ook wel een fijne dominee. Hij verteld alles met veel plezier. Met een dominee Gremdaat achtige stem. Kent u die?

Interviewer: Ja die ken ik wel. Dus dat vind je wel leuke dominees?

Respondent: Ja.

Interviewer: Dus dat maakt voor jou ook uit. Als je een dominee leuk vindt, vind je de kerk ook leuker.

Respondent: Ja wel leuker.

Interviewer: En hoelang de preek duurt. Maakt dat uit?

Respondent: Ja het liefst niet te lang. Daarom ga ik meestal naar de ochtendiensten, smiddags duren de diensten vaak wat langer.

Interviewer: Oke ja ja ja. Maakt de structuur van de kerk ook nog uit? De indeling van de kerkdienst?

Respondent: Oh nee dat maakt voor mij niet uit. Ik ken die structuur wel goed.

Interviewer: En als dat veranderd wordt, vind je dat vervelend?

Respondent: Nee op zicht niet. Maakt mij niet zoveel uit.

Interviewer: Kun je ook vertellen wat je niet zo positief vindt aan de kerkdienst?

Respondent: Ja dat het vaak vrij lang duurt.

Interviewer: Dan is het moeilijk om de aandacht erbij te houden?

Respondent: Ja en mijn gedachten dwalen dan ook vaak af.

Interviewer: Ja dat is vervelend he.

Respondent: Ja dan wil ik wel luisteren maar ga ik aan andere dingen denken.

Interviewer: Heb je nog iets anders? Maakt de dominee veel uit? Zijn er dominees die je niet zo leuk vindt?

Respondent: Ja Jan Jansen lijkt me wel een andere man, maar ik vind Meinders en Slotman beter. Omdat zij met veel plezier kunnen vertellen.

Interviewer: Waren er nog andere dingen? Of wat dat het wel?

Respondent: Dat was het.

Interviewer: Vooral de lengte vind je dus vervelend. Daarom vind je het niet zo leuk om naar de kerk te gaan.

Respondent: Ja klopt.

Interviewer: En liedjes zingen?

Respondent: Nee dan zing ik liever mijn eigen muziek die ik leuk vind.

Interviewer: Je bent niet zo'n fan van psalmen of opwekking?

Respondent: Nee ik ben meer fan van U2 of Queen.

Interviewer: Oh nou dat is helemaal goed. Maar om dat nou in de kerk te gaan zingen.

Respondent: De mannen van U2 zijn wel christelijk maar maken geen christelijke liedjes. Maar sommige ook wel hoor, die hebben wel met het geloof te maken. Ik weet niet of je "I still haven't found what I am looking for". Dat is eigenlijk gewoon een christelijk liedje. Bijvoorbeeld: I am running through the fields only to be with you. Eigenlijk enkel om bij U te zijn. Gaat eigenlijk ook over het geloof.

Interviewer: Dat kan je op meerder manieren uitleggen, en voor jou heeft het een christelijk gedachte. Dat is mooi.

Respondent: *Ja klopt, maar ik ben ook een muzikkenner. Ik ben echte U2 fan.*

Interviewer: *Leuk. Leuke muziek U2.*

Respondent: *Dan gaan we naar de volgende vraag. Wat vind je positief aan de speciale diensten? Dat kunnen dus diensten zijn voor mensen met een beperking. Maar ook bijvoorbeeld avondmaal of doopdiensten. Kan je vertellen wat je daar leuk aan vindt?*

Interviewer: *Avondmaal en dopen vind ik eigenlijk net zoals normale diensten. Maar die andere speciale diensten die wat meer zijn gericht op kinderen met een beperking vind ik wat leuker. Omdat ik die wat beter kan begrijpen. We hebben ook een dominee Adse Buursma, die komt helemaal uit Amersfoort hier naar toe. Die doet het ook wel goed. Die doet het vaak met humor erbij. Dat vind ik wel leuk.*

Interviewer: *Dat vind je ook belangrijk in de kerk? Een stukje humor.*

Respondent: *Ja een vleugje humor. Niet teveel, want het moet wel fatsoenlijk blijven. En er moet ook niet gespot worden, maar een vleugje vind ik wel leuk.*

Interviewer: *En belijdenisdiensten? Dat is 1x per jaar meestal? Dat is best wel speciaal natuurlijk.*

Respondent: *Ik kan me niet herinneren dat ik dat ooit heb meegemaakt.*

Interviewer: *ja dat is ook meestal s'middags. Dus dan is het logisch dat je dat niet kan herinneren.*

Interviewer: *Zijn er ook minder leuke dingen aan een speciale kerkdienst? Zou je dingen willen veranderen?*

Respondent: *Nee op die speciale diensten heb ik niet zoveel op aan te merken.*

Interviewer: *Die vind je wel leuk?*

Respondent: *Ja daar ga ik altijd met plezier naar toe.*

Interviewer: *Dat vind ik leuk om te horen. Een speciale dienst is voor jongeren of kinderen met een beperking. Wat er nog onderscheid gemaakt tussen beperkingen?*

Respondent: *Nee niet echt.*

Interviewer: *Oke dus vooral een makkelijkere dienst.*

Respondent: *Ja klopt, makkelijker te volgen.*

Interviewer: *Zijn er binnen de normale diensten nog dingen die je wilt veranderen?*

Respondent: *Minder zingen.*

Interviewer: *Dan heb je dus ook al een kortere dienst.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *En dan een dominee als Meinders of Slotman.*

Respondent: *Ja of een dominee als Gremdaad.*

Interviewer: *Ja wie weet. Misschien kan je die nog wel een keer vragen voor een dienst.*

Respondent: *Haha nee dat is geen gelovige.*

Interviewer: *Dus wat minder zingen. Dat hoeft van jou niet zo dat zingen.*

Respondent: *Klopt.*

Interviewer: *Oké, dan wil ik graag verder gaan met mentoraat. Hoe vaak ga jij naar mentoraat?*

Respondent: *Ik heb net twee weken geleden het seizoen afgesloten. Toen ging ik er één keer per week heen. Dat was op de woensdag of de donderdag.*

Interviewer: *Dat heb je dus net afgesloten. Je ging dus één keer per week heen.*

Respondent: *Ja. Meestal van de week na de zomervakantie tot de week voor de meivakantie. Soms viel het weleens uit doordat de mentoren wat anders hadden of dat er wat in de kerk was.*

Interviewer: *Wat vind je daarvan?*

Respondent: *Als het uitvalt? Dat vind ik wel fijn dan heb ik wat meer tijd.*

Interviewer: *Lekker vrije tijd.*

Respondent: *Lekker rustig een avond vrij.*

Interviewer: *Kun je vertellen wat je leuk vindt of positief vindt aan mentoraat?*

Respondent: *Ik vond dat ik een hele leuke en betrouwbare groep had. Dat vond ik het leuke eraan. Een groep die je serieus neemt.*

Interviewer: *Dat is fijn. Dan voel je ook veiliger om iets te zeggen.*

Respondent: *Ja, ik durfde altijd wel mijn mening te geven.*

Interviewer: *Dat is heel goed.*

Respondent: *Ik ben sowieso nooit bang om mijn mening te geven.*

Interviewer: Maar het is nog prettiger als er geen vervelende mensen in de groep zitten.

Respondent: Ja die hadden we ook niet.

Interviewer: Wat vind je van de mentoren?

Respondent: Eentje vond ik wel aardig, de ander vond ik een beetje irritant. Omdat die een heel irritante stem had. En haar taalgebruik vond ik iets te netjes. I.p.v. van shit zei ze chips. Daar kon ik wel een beetje aan ergeren.

Interviewer: Die andere was wel aardig? Daar kon je wel goed mee opschieten?

Respondent: Ja.

Interviewer: Kun je ook vertellen wat je niet zo leuk vindt aan mentoraat?

Respondent: Ja kijk mentoraat is vaak met bepaalde onderwerpen. En sommige onderwerpen vond ik interessanter dan anderen.

Interviewer: Ja dat is logisch. Ik denk dat iedereen dat wel een beetje heeft. Het ene onderwerp vind je nou eenmaal interessanter dan andere. Nog andere dingen? Of was dat het?

Respondent: Dat was het.

Interviewer: Ga je met de jongeren van je mentorgroep buiten mentoraat weleens om?

Respondent: Ik kom ze weleens tegen bij de kerk, maar voor de rest niet. De meeste contacten heb ik op school of met mijn familie.

Interviewer: En de mensen die je op school ziet, die zie je niet in de kerk?

Respondent: Nee de Ambelt is geen christelijke school.

Interviewer: Als je iets zou mogen veranderen in mentoraat? Wat zou dat dan zijn? Of is er niks dat je wilt veranderen?

Respondent: Nee daar is ook niet echt iets wat ik wil veranderen.

Interviewer: Dat kan hoor. Als je het gewoon goed vindt gaan, dan hoeft je ook niks te veranderen.

Interviewer: We hebben het gehad over mentoraat en de kerkdiensten. Zijn er daarnaast nog dingen die je doet in de Fontein? Zoals bijvoorbeeld koffie drinken?

Respondent: Nee als de dienst voorbij is fiets ik meestal direct naar huis.

Interviewer: Of bijvoorbeeld kamp met mentoraat?

Respondent: Doe ik ook niet aan mee. Er is wel een kerk kamp maar daar heb ik ook niet zo'n behoefte aan.

Interviewer: Is er een reden voor dat je er geen behoefte aan hebt?

Respondent: Ik heb niet zo heel veel met de mensen. Maar dat hoeft voor mij ook niet.

Interviewer: Dus je doet geen andere dingen in de kerk?

Respondent: Nee. Of heb je weleens ergens bij?

Interviewer: Nee dat doe ik ook niet.

Interviewer: Dan heb ik nog één laatste vraag. Het is een beetje afsluitende vraag. Zijn er naast de dingen die we besproken hebben nog dingen die je graag in de kerk wilt zien. Toen je bijvoorbeeld in een andere kerk was. Dat je dacht als we dat nou hadden in onze kerk.

Respondent: Nee niet echt.

Interviewer: Ga je naar de kerk omdat je het graag wil of omdat je moet van je ouders?

Respondent: Nou kijk, ten eerste omdat het wel moet maar het geloof moet ook worden gevoed. Net zoals je jezelf moet voeden om in leven te blijven. Je geloof moet ook gevoed worden.

Interviewer: Je wilt zelf dus ook wel?

Respondent: Ja ik stop niet met de kerk.

Interviewer: Goed om te horen. Ja, dat was het wel denk ik. Ik heb alle vragen gehad die ik wilde stellen. Dat is snel he. Dankjewel.

Respondent: Graag gedaan.

Respondent 2:

(Moeder is bij het interview aanwezig)

Interviewer: Ben je er klaar voor?

Respondent: Ja.

Interviewer: Ik wou allereerst weten hoe oud je bent?

Respondent: 14.

Interviewer: 14, oke.

Interviewer: En naar welke school ga je?

Respondent: Het Greijdanus.

Interviewer: Oh leuk, daar heb ik zelf ook op gezeten.

Interviewer: Hoe vind je het op het Greijdanus?

Respondent: Ja, leuk.

Interviewer: Ja? En wat doe je op het Greijdanus?

Respondent: Ik deed de Havo, maar ik ben nu overgezet naar TL.

Interviewer: Oke.

Interviewer: Je zit dus nu op TL, hoeveelste jaar?

Respondent: Het tweede jaar.

Interviewer: O, oke. En daar is het leuk nu?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke, wat grappig dat we op dezelfde school hebben gezeten. Even kijken hoor.. Ik ga je nu een paar vragen stellen over de kerkdienst. De eerste vraag is hoe vaak ga je naar de kerkdiensten in de Fontein. En dan heb je een aantal opties: Twee keer per week, één keer per week, één keer in de twee weken, één keer in de vier weken of minder dan één keer in de vier weken of nooit.

Respondent: Ik ga ga één keer in de twee weken, want ik zit ook op het autismehuis.

Interviewer: Oke.

Respondent: Ja, en dan ga ik s 'morgens en s' middags.

Interviewer: S 'morgens en s 'middags, dat zet ik er even bij. En dan ga je die andere week naar het Autismehuis?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke.

Interviewer: Ik ga even een uitleg geven voor ik de volgende vraag stel. Voor dit onderzoek maken we verschil tussen gewone kerkdiensten en speciale kerkdiensten. En de volgende twee vragen gaan over de gewone kerkdiensten, dus diensten waarbij niets bijzonders gebeurt. Geen doop, geen avondmaal, gewoon alles normaal. En nu ben ik wel benieuwd. Kun je vertellen wat je positief vind aan een normale kerkdienst?

Respondent: Ja, meestal staat het wel goed aangegeven op de beamer bij ons. Behalve dan de preek en het bidden. Maar dat spreekt voor zich.

Interviewer: Dus dat vind je het meest positief?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke. Nog meer dingen?

Interviewer: Hoeft niet hoor, het kan ook dat je zegt dit is voor mij het belangrijkste.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke, dan zijn we ook benieuwd of er ook dingen zijn die je niet positief vind aan de gewone kerkdienst?

Respondent: Ja, soms houden ze zich niet aan de beamer. Dus dat is lastig.

Interviewer: Hoe bedoel je dat, dan houden ze zich niet aan de beamer?

Respondent: Dan staat er dat we een liedje gaan zingen en dan daarna een ander liedje maar dan draaien ze die twee om.

Interviewer: Oja, dat hebben wij ook heel vaak, dat is vervelend.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke, en nog meer dingen waarvan je denkt: Die vind ik gewoon niet fijn?

Respondent: Nee.

Interviewer: Oke. Nou deze diensten zijn er in de Fontein wel vaker speciale diensten. Dit zijn bijvoorbeeld een doopdienst of een avondmaalsdienst of een ontmoetingsdienst of een belijdenisdienst. Hebben jullie ook ontmoetingsdiensten, dat andere mensen worden uitgenodigd?

Respondent: Ja, de Ichtusdiensten.

Interviewer: Oke, dat heet overal ook anders hé, bij veel verschillende kerken.

Respondent: Ja.

Interviewer: Ik weet niet of je wel eens naar een speciale dienst ben geweest, maar kun je vertellen wat je positief vind aan een bijzondere kerkdienst?

Respondent: Ja, we hebben zeg maar in de kerk één keer in het jaar volgens mij een Kleurrijk dienst. Daar staat alles ook met picto's op de beamer: Dan gaan we dit doen en dat is wel heel erg fijn.

Interviewer: Eén keer per jaar is dat?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke. Hoe heette die dienst zei je?

Respondent: Kleurrijk Dienst.

Interviewer: Oja, daar heb ik wel eens van gehoord. Volgens mij is die een tijdje terug nog geweest of niet?

Respondent: (vraagt aan moeder) Ja, toen was ik er wel toch? Want het gebeurt ook wel eens dat ik dan in het Autismehuis zit.

Interviewer: Ja. Dus als je net toevallig hier bent dan ga je er heen?

Respondent: Ja.

Interviewer: Dus dat zou wat jou betreft wel vaker mogen gebeuren, zo'n dienst?

Respondent: Ja.

Interviewer: Even kijken hoor. Ik ken de vragen helaas niet uit mijn hoofd dus ik moet af en toe even spieken op mijn papier, haha. Zijn er ook dingen die je minder prettig vind als er een speciale kerkdienst is?

Respondent: Ja, het is dan heel druk. Op zich is dat wel logisch want bij een doopdienst heb je ook heel veel familie die mee komt. Meestal duurt het lang.

Interviewer: Ja, langer dan een gewone kerkdienst?

Respondent: Ja.

Interviewer: Dus vooral de drukte en dat het langer duurt? En maakt het dan nog uit voor jou of er meer onbekende mensen zijn, of maakt dat niet veel uit?

Respondent: Nee, dat maakt niet uit.

Moeder: Onze gemeente is ook heel groot dus er zitten toch wel vaak onbekende mensen.

Respondent: Ja dan zit je in de kerk. Hee XX! Hee, ken ik jou?

Interviewer: Haha, ja dat is wel gek met zo'n grote gemeente. Wij hebben dat ook bij de Christelijk Gereformeerde kerk, die hebben zelfs vier verschillende gebouwen. Ik ben nu een half jaar lid en ik ken nog niet eens twintig mensen ofzo. Dus dat duurt wel even inderdaad.

Interviewer: Even kijken, dit zal ik even voorlezen. We willen er graag achter komen of er behoeften zijn die jij als jongere hebt heb als het gaat om de kerkdiensten. Nou, dat heb ik net ook al een beetje verteld. We willen graag weten of er punten in de kerkdiensten zijn die jij graag anders zou willen zien. En dan is de volgende vraag: Zijn er punten in de gewone kerkdiensten die jij mist of die je anders zou willen zien? En als dat zo is, kun je dan een voorbeeld noemen?

Respondent: Ja, dat met die liedjes wisselen zeg maar. Dat zou ik wel prettig vinden als ze zich daar iets meer aan hielden.

Interviewer: Dat ze die volgorde gewoon aanhouden?

Respondent: Ja.

Interviewer: En verder, als het gaat om bijvoorbeeld de preek of de lengte van de kerkdienst of de manier waarop de dominee praat?

Respondent: Nee, dat vind ik eigenlijk wel prima zo.

Interviewer: Oke, nou dat is mooi toch?

Interviewer: Even kijken. Nou dat waren de vragen over de kerkdienst zelf. Dan ga ik wat vragen over de mentorgroep, mentoraat. Sommigen noemen het ook weer mentoraatgroep. We willen van jou ook graag weten wat je van je mentoraat vindt. Want ik begreep dat je langer in één mentorgroep zit?

Respondent: Ja, ik zit vier jaar bij dezelfde.

Interviewer: En heb je dan ook vier jaar lang dezelfde mentor?

Respondent: Ja.

Interviewer: *Dat lijkt mij opzicht wel fijn, omdat je ze dan een beetje leert kennen.*

Respondent: *Ja, op zich wel.*

Interviewer: *En hoe vaak bezoek je jou mentoraatgroep?*

Respondent: *Eén keer per week. Alleen dan deze week niet omdat het nu vakantie is.*

Interviewer: *Oja, je hebt vakantie. Oke. En op welke dag is het? Want daar kon ik niet achter komen.*

Respondent: *Dinsdag, maar dat gaat ook in overleg met de groepen en de mentoren. Dan wordt de beste avond gepland. Het is gewoon de hele week maar één groep krijgt één dag. Stel dat je op dinsdag sport dan kom je in een ander groepje.*

Interviewer: *Oke, dat is wel handig.*

Respondent: *En ze kijken ook of het in de buurt is. Dan hoeft je niet helemaal naar Stadshagen ofzo.*

Interviewer: *Ja dat is wel handig, anders moet je iedere keer ver fietsen natuurlijk.*

Respondent: *Ja, nu ben ik degene die het dichtste bij woont. Maar dat gaat wel veranderen. Een klasgenoot van mij.*

Interviewer: *Die komt dat dichterbij wonen?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Helaas.. Oke, dus je gaat één keer per week behalve als je vakantie hebt bijvoorbeeld. En dan gaat het niet door?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Oke. Kun je vertellen wat je positief vindt aan mentoraat?*

Respondent: *Nou, bij mijn mentorgroep dan maken ze eerst een hele planning van oke, dan gaan we dat doen en dat kost dan ongeveer zoveel tijd zeg maar. En dan voordat we gaan beginnen gaan ze dat ook helemaal vertellen en als we iets anders gaan doen dan zeggen ze: Dan gaan we nu dit doen en daarvoor moet je dit pakken. En dan gaan we dat ook doen.*

Interviewer: *Oke, dus het is duidelijk wat er gaat gebeuren en wanneer het gaat gebeuren?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *En heb je dan één mentor?*

Respondent: *Twee, een man en een vrouw.*

Interviewer: *Oke, ik vraag dat omdat het de ene keer een man een vrouw is en de andere keer twee moeders.*

Moeder: *In principe mag je jezelf gewoon aanmelden en voorstellen met wie je het samen wil doen. Je ziet inderdaad koppels maar ook volwassenen die elkaar uit de kring kennen.*

Interviewer: *Dus je hoeft niet persé een echtpaar te zijn?*

Moeder: *Nee.*

Interviewer: *Oke, maar je zegt dus dat je het fijn vindt wanneer je weet wat er gaan gebeuren. Dat vind je fijn. Zijn er nog meer dingen die je fijn vindt? Bijvoorbeeld aan je mentoren..*

Respondent: *Eigenlijk alles wel.*

Interviewer: *Oke, helemaal goed hoor.*

Interviewer: *Even kijken, deze vraagt ligt al een beetje voor de hand. Kun je vertellen wat je minder positief vindt aan je mentoraat?*

Respondent: *Ja, meestal gaat iedereen door elkaar heen praten en dan gaan we van het onderwerp af waarover we begonnen. En dan duurt het langer.*

Interviewer: *Dus het is soms een beetje te gezellig?*

Respondent: *Haha, ja.*

Interviewer: *Oke, en hoeveel mensen zitten er nu in je mentorgroep?*

Respondent: *Inclusief mentoren, negen.*

Interviewer: *Oke, dat valt mee. Fijn, dan pas je met zijn allen in één huis. Want je zit gewoon bij hen thuis?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Oke, gezelliger dan in de kerk lijkt mij. Wij moesten met catechisatie altijd in de kerk zitten. Dat vond ik altijd zo saai. Zit je zo met TI-lichten in de schoolopstelling. Dan lijkt het mij thuis gezelliger, gewoon lekker op de bank?*

Respondent: *Nee, we zitten aan een tafel.*

Interviewer: *Oke. Dus dat het af en toe te druk is vind je minder fijn. En zijn er nog meer dingen waar je wel eens tegen aan loopt?*

Respondent: *Nee.*

Interviewer: *Oke. Denk je dan ook wel eens van: Wat het maar eens rustiger?*

Respondent: Nee, meer van oke, zij zijn nu over dit onderwerp bezig en het ging over dit. Oke, ja, dankje.

Interviewer: Oke, ja, op die manier. Oke.

Interviewer: Hee ik ben wel benieuwd. Ga je buiten het mentoraat wel eens met deze jongeren om?

Respondent: Ja, één van hun wel maar dat is ook één van mijn klasgenootjes, dus. Die kom ik in principe elke dag tegen. En met de rest niet eigenlijk.

Interviewer: Oke. Dus die zie je heel vaak, die klasgenoot?

Respondent: Ja.

Interviewer: En de rest die je gewoon met mentoraat en verder niet?

Respondent: Ja, en af en toe op school.

Interviewer: Want zij zitten ook allemaal op het Greijdanus?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oke, dat is ook wel leuk.

Interviewer: Nou, deze vraag die vroeg ik net ook al bij de kerkdiensten. Zijn er punten binnen jou mentorgroep die je mist of die je anders zou willen zien? Zou je iets willen veranderen?

Respondent: Nee, eigenlijk niet.

Interviewer: Het is gewoon goed zo?

Respondent: Ja

Interviewer: Nou, mooi toch? Oke, en verder qua drukte enzo? Daar heb je niet zo'n last van dat het je hindert mij om dingen te leren bijvoorbeeld?

Respondent: Nee.

Interviewer: Oke. We vliegen er door heen he? Ik vind dat altijd wel grappig, voordat je gaat interviewen dan denk ik: Dat zal wel zo lang gaan duren. Maar je gaat het soms best wel snel door heen.

Interviewer: Dit stukje gaat nog over activiteiten binnen de Fontein. Niet het mentoraat en de kerkdiensten maar alle andere activiteiten die er binnen de kerk worden georganiseerd.

En dan is de vraag: Ga je naast de kerkdiensten en de mentorgroep naar andere georganiseerde activiteiten in de Fontein? Zo ja, welke?

Respondent: Ik ben mee op jeugdkamp geweest. Maar dat was denk ik meer met het mentoraat toch? (kijkt naar moeder)

Moeder: Ja, maar dat is wel buiten je mentorgroep om. We hebben binnen onze miniwijken activiteiten en als zij dan bij ons is, niet bij het autismehuis zeg maar, dan gaat ze wel mee.

Interviewer: Oke, en wat voor activiteiten worden er bij jullie miniwijk georganiseerd?

Moeder: We hebben meestal gewoon gezellige activiteiten. Gewoon ontspannen met elkaar bezig zijn. Er worden ook Bijbelstudies georganiseerd maar daar doet zij niet aan mee. En verder heb je de barbecues, of dat je bij de één een voorgerecht eet, bij de ander een hoofd gerecht en bij nog iemand een nagerecht.

Respondent: Ja, en dan krijg je dit. Voorgerecht: Soep. Hoofdgerecht: Soep. En wat zou dan het nagerecht zijn?

Interviewer: Haha, verrassing! Dat zijn wel leuke dingen.

Moeder: (richting dochter) En dan wil jij ook wel mee he, bij zulke dingen?

Respondent: Ja, maar vorige keer kon dat niet. Toen kwam dat kaartje binnen: 2 april.. Hee, was dat niet die dag dat ik op het Autismehuis zat?

Interviewer: Ja, dat is dan wel jammer hé, dat je dat moet missen. Want waar is het Autismehuis ook al weer?

Respondent: In Zwolle, het zit op de Hertestraat. Ze hebben nu zelfs drie locaties maar waar die andere zit dat weet ik niet echt.

Moeder: Ze hebben de Koers, de Cirkel en de Toren volgens mij. En die is net nieuw.

Respondent: Ik zal het wel eens vragen.

Interviewer: Nou ja, voor dit interview hoef ik het ook niet persé te weten. Maar het is wel interessant. Maar Jeugdkamp ben je wel eens geweest. Ga je daar elk jaar heen of gewoon één keertje?

Respondent: Vorig jaar was de eerste keer.

Interviewer: Oke, en hoe vond je dat?

Respondent: Ja, dat was op zich wel leuk maar het was wel heel druk.

Interviewer: Veel jongeren bij elkaar, weinig slapen..

Respondent: Ja. En met een dropping wordt je het verste weg gedropt omdat de leiding dat graag wil. Maar we waren wel als eerste terug omdat de rest compleet de verkeerde kant op liep.

Wij liepen gewoon naar de weg.

Interviewer: Dat is wel leuk, zo'n dropping. Als het tenminste niet in het donker is..

Respondent: *Bij ons wel, met volle maan.*

Interviewer: *Oei, dat lijkt mij wel spannend.*

Respondent: *Het was de hele tijd zo van: Oke, de maan was aan deze hand dus dan moeten we... Net als of je de maan vertrouwd. Die verplaatst gelukkig niet.*

Interviewer: *Dus iedereen hing alles af van de maan die avond?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Maar zou je vaker naar jeugdkamp willen gaan?*

Respondent: *Ja, ik weet het niet. Het was op zich wel gezellig, maar wel heel druk.*

Interviewer: *Ja. Eerst maar eens kijken als het weer is.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Oke. Maar die activiteiten zijn ook tof. Tenminste, ik hoor veel kringen die alleen Bijbelstudie doen. Dus ik vind het altijd heel leuk als mensen meer doen. Dat bindt denk ik wat meer.*

Respondent: *Ja, de barbecue is echt wel traditie. Dat doen we ieder jaar.*

Interviewer: *Oke, wat leuk. Moet ik bij onze kring ook maar eens voorstellen.*

Interviewer: *Nou, dat zijn dus vooral het jeugdkamp en dingen binnen de kring. De vraag die er nog bij staat is: Waarom ga je wel of niet naar deze activiteiten? Waarom ga je bijvoorbeeld naar het jeugdkamp toe?*

Respondent: *Vorig jaar was het de eerste keer zeg maar, dat ik daar heen zou gaan. En mama die zei dat dat heel leuk was. Dus toen dacht ik, nou dan ga ik daar wel heen. En als het niet leuk is dan is het toch maar voor heel even.*

Interviewer: *Ja, dan is het ook zo weer voorbij. Dus je moeder heeft je een beetje overgehaald?*

Maar het viel mee toch?

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Nou, dan heb ik nog een vraag, de laatste. Dit is eigenlijk een beetje een algemene vraag. Zijn er naast de punten die we besproken hebben andere dingen die je graag zou willen zien in De Fontein? En dat maakt dan niet uit of dat in de kerkdienst is, of in mentoraat of activiteiten die je graag zou willen in de kerk. Alles mag.*

Respondent: *Niet dat ik weet eigenlijk.*

Interviewer: *Oke, nooit gedacht van: Dat wil ik doen met mentoraat, of?*

Respondent: *Nee, aan het eind van het jaar hebben we met mentoraat ook altijd op de dag zelf dat we mentoraat hebben en dan gaan we iets leuks doen met mentoraat. Zeg maar vorig jaar gingen we lasergamen en dit jaar wouden ze gaan paintballen.*

Interviewer: *Dat doe je aan het eind van het jaar, om het af te sluiten? Leuk.*

Respondent: *Maar dat is in principe gewoon mentoraat, dus.*

Interviewer: *Ja, dat is er gewoon al. Leuk hoor, toffe dingen allemaal. En verder zijn er geen dingen waarvan je denkt, dat zou ik echt graag willen doen met mensen uit de kerk? Of iets dat je terug zou willen zien in de kerkdienst?*

Respondent: *Nee, niet echt. Ja, dat de dominees anders moeten doen. Amen zeggen aan het eind.*

Interviewer: *Jullie hebben twee dominees, toch? Amen zeggen, doet hij dat niet?*

Respondent: *Nee.*

Interviewer: *Waarom niet denk je?*

Respondent: *Eerst zij hij aan het eind van de preek amen en nu was het: 'Ja, kortom de preek vat samen dat Jezus onze goede herder is. En dan: liedje inzetten. Oh, was dit het einde van deze preek? Oh, oke!*

Moeder: (tegen dochter) Ja, dat vind jij lastig he?

Respondent: *Ja, als we dan ergens anders zijn kan ik er nog wel wat mee zeg maar. Dan is het gewoon van: Dat doen ze hier nooit dus dan doen ze dat nu ook niet omdat ik er ben. Maar als dat eerst wel in je eigen kerk is en daarna opeens niet, dat is wel schakelen.*

Interviewer: *Ja, en is dat jullie vaste dominee die dat doet?*

Respondent: *Ja, nu doet hij het de ene keer wel en de andere keer wel en de andere keer niet.*

Interviewer: *Een beetje chaotisch is hij?*

Respondent: *Als hij een zin hebt dat ongeveer de titel van het liedje is dat we daarna gaan zingen dan zegt hij geen amen.*

Interviewer: *Oke, is dat dominee Slotman?*

Respondent: *Ja, maar volgens mij doet Jansen dat ook wel eens.*

Interviewer: *Oke, en wat vind je van dominee Jansen dan?*

Respondent: *Die praat veel te veel.*

Interviewer: *Ja? Te lang ook, of?*

Respondent: *Dat valt nog wel mee, maar dominee Slotman die maakt er meestal nog wel iets leuks van zeg maar. En dominee Jansen gaat het hem echt puur om dat we er iets van leren zeg maar. En wat hij bedoelde met dat hij het heeft geschreven.*

Interviewer: *En hoe maakt Slotman er iets leuks van? Hoe doet hij dat?*

Respondent: *Laatst was het met Koning Willem Alexander die Amalia riep omdat ze weg moesten ofzo.*

Interviewer: *Haha, ja hij is een goede toneelspeler hoorde ik. Ik heb hem één gehoord, toen deed hij een bakker na. Dat was heel leuk. Maar verder ben je tevreden over de dominees?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Ja, sommigen praten gewoon echt teveel he? Maar Jansen is ook ouder?*

Moeder: *Valt mee volgens mij, hij is wel iets ouder dan Slotman maar volgens mij scheelt het niet heel veel.*

Interviewer: *Zijn er verder nog dingen die jij kwijt wil hierover? Mag alles zijn.*

Respondent: *Nee, niet echt.*

Interviewer: *Nou, dan was dat het einde van dit interview. Ik zet hem uit hoor.*

Respondent 3:

Interviewer: Weet je nog waar dit gesprek over ging?

Respondent: Ja over de jongeren, zo iets.

Interviewer: Ja, jongeren in de kerk van de Fontein in Stadshagen waar jullie in zitten. En dan is de opdracht voor school is dat wij moeten kijken wat de jongeren van de kerk vinden. Wat ze wel leuk vinden en wat ze niet leuk vinden. En ik heb een paar soort van onderwerpen, de ene onderwerp gaat over de kerkdienst zelf op de zondag. Ander onderwerp is de mentoraat en een ander onderwerp gaat over andere activiteiten in De Fontein. Daar ga ik naar vragen. En ik denk dat het een half uur duurt, maar dat zullen we wel zien. Ik heb hier een papier, soms ik schrijf ik wat op, maar eigenlijk hoef ik natuurlijk niet te schrijven want het wordt allemaal opgenomen, maar dat is voor mijzelf gewoon wel handig. Ja?

Respondent: Ja

Interviewer: Oké, jouw naam is xx.

Respondent: Ja.

Interviewer: Het is vandaag de 20e vandaag, 20 april. En jij bent een man.

Respondent: Ja.

Interviewer: Hoe oud ben je?

Respondent: 13. Bijna 14.

Interviewer: Ja? Wanneer word je 14?

Respondent: 20 mei.

Interviewer: Oh ja, dus nog een maand.

Respondent: Ja.

Interviewer: Naar welke school ga je?

Respondent: Nou, ik zit al op De Boog. Dat is niet de basisschool, maar een middelbare school. Het heet eigenlijk Talentstad maar eerst was het De Boog.

Interviewer: Is dat langs de drukke weg?

Respondent: Nee, niet bij de Gamma, maar bij Assendorp.

Interviewer: Oh, zit daar ook een Talentstad?

Respondent: Ja. Maar het is ... dus het gaat.

Interviewer: Oké, Talentstad dus. En is het ook zo dat je al een richting moet kiezen?

Respondent: Het is Talentstad praktijkonderwijs en dan mag je volgend jaar mag je kiezen of je dan zeg maar in boeken gaat werken en dan heb je een kant met boeken werken en dat je heel weinig praktijk gaat doen en je hebt nog een andere kant daar ga je gewoon heel veel praktijk doen.

Interviewer: Oh ja, maar dat moet je volgend jaar kiezen.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oh ja oké. Dus je kan er voor kiezen om wat meer met je handen te doen en wat meer praktijk.

Respondent: Ik heb liever wat meer praktijk.

Interviewer: Ja?

Respondent: Ja. Dat vind ik gewoon leuk.

Interviewer: Oh ja. Nou, dat is handig als je het al weet.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oké, nou ik zei net al wat we willen weten over wat je van de kerkdiensten vindt in De Fontein. Dan is mijn eerste vraag of je wel naar de kerk gaat?

Respondent: Ik ga eigenlijk altijd wel naar de kerk, maar als ik bij de boerderij ben ga ik daar wel naar de kerk bij de boerderij, maar dit keer ben ik bij het Hotel geweest dan ga ik niet naar de kerk.

Interviewer: Dus als je een weekend weg bent, is dat een logeershuis ofzo?

Respondent: Nou, het is gewoon een hotel. Maar het is ook een boerderij. Het is een boerderij maar dan gaan we ergens naartoe en dan.. de boerderij ligt in Kampen en dan soms gaan we naar een hotel.

Interviewer: Oh joh, dat klinkt leuk. Dus als je een weekend weg bent ga je niet naar de kerk. Maar als je in Zwolle bent ga je. (gaat de meerkeuze bij langs)

Respondent: 1 keer per week. Dan ga ik s ochtends naar de kerk.

Interviewer: Oké, dus behalve als je naar de boerderij of hotel gaat ga je normaal gesproken 1 keer.

Respondent: Ja. Ik ben wel een keer naar de middagdienst geweest, maar ik ga meestal naar de ochtenddienst.

Interviewer: He kun je vertellen wat je positief vindt aan een normale kerkdienst? Want wij hebben het verdeeld in normale en speciale kerkdiensten. Weet jij het verschil?

Respondent: Ja.

Interviewer: Want speciale kerkdiensten zijn doopdiensten en jongerendiensten enzo.

Respondent: Ja.

Interviewer: Maar de normale diensten, wat vind je daar positief aan?

Respondent: Ik vind het wel weer leuk, maar ik zou denk ik wel iets meer voor de kinderen doen. Dat ze dan zeg maar wel iets leuker voor de kinderen doen. Want ze hebben wel Bijbelklas en dat, maar iets voor de jongeren net als van mijn leeftijd, dat ze daar nog iets voor doen.

Interviewer: Oké. De volgende vraag is, kun je vertellen wat je negatief vindt, en dan zeg je eigenlijk dat er te weinig wordt gedaan voor de kinderen.

Respondent: ja voor de jongeren en voor de kleine kinderen

Interviewer: en je zei ook dat je het ook wel leuk vindt in de kerk, kan je benoemen wat je positief vindt in de kerk?

Respondent: Ja, de laatste tijd vind ik het wel leuk om naar de kerk te gaan want ja, het gaat gewoon en ik kan er goed naar luisteren maar soms ga ik ook tekenen en dan pak ik een boekje. En mijn vader zei ook een keer van, als je in de kerk zit kan je ook lekker uitrusten en gewoon lekker luisteren en dat ook.

Interviewer: Ja, dat is ook zo ja. Je hoeft natuurlijk niks. Dat vind je wel positief.

Respondent: Ja.

Interviewer: oké, duidelijk. En wat je niet positief vindt zei je dus van er is niet zo veel aan voor de jongeren en voor de kinderen.

Respondent: Ja.

Interviewer: Zijn er nog meer dingen die je negatief vindt?

Respondent: Nee.

Interviewer: He en kun je ook zeggen wat je positief vindt aan de speciale kerkdiensten?

Respondent: Ja dat vind ik ook wel weer leuk want dat doen ze wat meer voor de kleine kinderen dat ze het wat meer snappen want als er een normale dienst is dan snappen de kinderen er helemaal niets van, dan alleen de Bijbelklas.

Respondent: Ja.

Interviewer: Snap je het zelf dan ook beter?

Respondent: Ja, met dominee Slotman dan snap ik er wel wat van. Met een kleurrijke dienst vind ik het ook wel fijn.

Interviewer: En wat vind je niet positief aan een speciale kerkdienst?

Respondent: Dat weet ik niet.

Interviewer: Nee?

Respondent: Nou dat ze zeg maar ja, misschien is het een beetje raar maar dat ze misschien, dat ze zeg maar dat ze met de collecte dat ze dat heel lang doen.

Interviewer: Oké, dat het lang duurt zeg maar.

Respondent: Ja. En dat ze dan nog als de collecte is geweest dat ze dan nog gaan zingen en dat ze dan zeg maar niet dat je daarna naar huis mag.

Interviewer: dus dat duurt je dan te lang?

Respondent: Ja. Ik heb ook wel eens een keer bij een kerkdienst in Zwolle dan was het een kleine kerk en alles dan gingen ze bij de deur staan en dan kon je gewoon buiten kletsen

Interviewer: Oh ja, dan kost het minder tijd.

Respondent: Ja, dan kan je gewoon gelijk er uit.

Interviewer: Zijn er ook punten binnen de kerkdienst die je mist of anders zou willen zien?

Respondent: (stilte) uh, dat weet ik niet.

Interviewer: Je mag alles zeggen he.

Respondent: Ja..

Interviewer: als je iets zou willen veranderen in de kerkdienst, wat zou dat dan zijn?

Respondent: De kerkdienst iets korter houden.

Interviewer: Ja?

Respondent: Ja.

Interviewer: Waarom wil je dat?

Respondent: Ja met vooral het einde zeg maar.

Interviewer: Met wat je net vertelde? Met de collecte enzo?

Respondent: Ja

Interviewer: *Oké, dus het duurt iets te lang.*

Respondent: *Ja, en ook andere tijden.*

Interviewer: *Ja?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Wat voor tijden zou jij dan willen?*

Respondent: *nou bij een andere kerkdienst in Kampen hebben ze zeg maar half tien, dan begint de kerk. En dan daarvoor kan je zeg maar 's ochtends nog een beetje uitslapen en dan heb je zeg maar normaal begint de kerkdienst om negen uur en dan moeten er vroeg mensen zeg maar om acht uur of half acht of half negen moeten ze er uit en dan kan je nog ja tot kwart voor negen blijven liggen en dan is de kerkdienst ongeveer elf uur afgelopen en dan heb je ook nog wat extra tijd.*

Interviewer: *Ja. Ja precies. Want jullie hebben nu volgens mij negen uur 's ochtends.*

Respondent: *Ja tot en met 10 uur. Nee tot kwart over tien of half tien. Of nee, niet om half tien maar half elf.*

Interviewer: *oh ja, en dan om elf uur begint dan de volgende kerkdienst.*

Respondent: *Ja dat ongeveer tot half een of kwart over twaalf.*

Interviewer: *Oké, dus de tijden zou je anders willen zien en dat zou je half 10 uur fijne tijd vinden.*

Respondent: *Of kwart voor tien, daartussen, maar niet 10 uur.*

Interviewer: *Oké, het volgende onderwerp is de mentorgroep. We willen graag weten wat je van de mentorgroep vindt. Eerste vraag is hoe vaak je de mentorgroep bezoekt, hoe vaak ga je daar heen?*

Respondent: *Elke week. Het is een keer in de week.*

Interviewer: *Kan je vertellen wat je positief vindt aan de mentorgroep?*

Respondent: *Ik vind het wel fijn, want je kan zeg maar het is een klein groepje en dan doe je daar een paar jaar mee, dat is wel fijn. En ja, voor de rest weet ik niet.*

Interviewer: *je hebt dus zeg maar de eerste groep, dat zijn een aantal jongeren en dan blijf je de hele tijd de zelfde groep.*

Respondent: *ja tot en met...*

Interviewer: *Tot dat je naar catechisatie gaat toch? Of dat je zestien bent. Hoe heet dat ook alweer?*

Respondent: *Ja, dat je met de dominee gaat eh...*

Interviewer: *Hoe heet dat, catechisatie?*

Respondent: *Ik noem het altijd mentoraat.*

Interviewer: *Ja. Maar je blijft dus vier jaar in dezelfde groep.*

Respondent: *Ja*

Interviewer: *En dat vind je fijn*

Respondent: *Ja. Maar sommige zijn wel een beetje druk. Want eerst fietste ik altijd met de jongens mee, en dan gingen ze altijd een ander weggetje en dat vond ik altijd irritant. Dus nu fiets ik altijd met de meiden mee.*

Interviewer: *Oh, want die gaan dezelfde weg*

Respondent: *Ja die gaan dezelfde weg en een meisje die ken ik ook wel goed. En ik weet niet of je meneer xx kent?*

Interviewer: *Nee, volgens mij niet.*

Respondent: *Die werkt ook bij Talentstad waar ik ook op school zit, en dat dochttertje zit ook op mentoraat.*

Interviewer: *Oh ja, dus je kent haar vader van school en dat meisje van de kerk.*

Respondent: *Ja, en daarom fiets ik met hun mee. En ik ken ook nog hun broer.*

Interviewer: *Oh ja, je kent ze dus gewoon goed en daarom fiets je met hen mee.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *dus wat je positief vindt is dat je dezelfde groep blijft.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *En wat vind je negatief aan de mentorgroep?*

Respondent: *Ik weet niet. Iets eerder misschien? Dat de tijd iets eerder moet zijn, zo iets? Want normaal begint het om zeven uur en dan ben ik altijd heel laat thuis.*

Interviewer: *Hoe laat zou je dan willen?*

Respondent: *Van kwart voor zeven tot kwart voor acht.*

Interviewer: *Nog meer dingen? Zijn er nog meer dingen die je niet positief vindt?*

Respondent: *Nee dat weet ik niet*

Interviewer: *Het hoeft ook niet he*

Respondent: *Nee.*

Interviewer: *Ga jij buiten de mentorgroep ook met jongeren uit de groep om?*

Respondent: Nee. Maar de andere kinderen die op de mentorklas zitten zitten allemaal op Greijdanus en ik zit als enige op Talentstad.

Interviewer: oh ja, dus je komt ze op school niet tegen

Respondent: Nee. Als ik op Greijdanus had gezeten was het wel anders geweest, dan was ik ze wel tegen gekomen.

Interviewer: Ja precies. Dus je ziet de jongeren niet buiten de groep om.

Respondent: Nee. Maar ik zie ze wel binnen de groep en ik heb ook een fietsgroep en een mentorgroep en daar whatsappen we ook soms in.

Interviewer: Wat is de fietsgroep?

Respondent: Dat is met die meiden.

Interviewer: Oh ja met hen spreek je dan af. Daar is een appgroepje van gemaakt.

Respondent: Ja

Interviewer: Oh dat is wel handig.

Respondent: Ja en ik ben beheerder

Interviewer: Oh echt, dus je kan mensen zo er uit gooien en er mensen in doen

Respondent: Ja, dat vind ik altijd wel fijn.

Interviewer: Ja. Want waarom vind je dat fijn?

Respondent: Oh dat vind ik gewoon fijn dan heb ik al de vier meiden en dan kan ik gewoon een beetje zien hoe ze doen en dan, ja.

Interviewer: Oké. He, en zijn er ook punten die je anders zou willen zien of die je mist binnen mentoraat?

Respondent: Ja, niet echt.

Interviewer: Nee?

Respondent: Nee ik zie niks buiten de mentorgroep.

Interviewer: Want als je iets zou kunnen veranderen binnen de mentorgroep, wat zou dat dan zijn?

Respondent: De tijden.

Interviewer: Oh ja, de tijden.

Respondent: Ja

Interviewer: Van het uur zelf he, je mag alles zeggen, gewoon ook met de mentor of met het boekje.

Respondent: Ja, want als we aan het einde zeg maar altijd klaar zijn dan gaan we altijd nog wat drinken, dan zijn we om acht uur altijd klaar en dat duurt dan nog tien minuten en dat vind ik altijd niet zo fijn dat ik dan heel laat thuis ben. En als we het dan iets eerder doen tot kwart voor dan heb je zeg maar nog tien minuten en dan ben je ongeveer vijf over acht ben je thuis

Interviewer: Dan kan je de laatste kwartier wat je anders voor mentoraat hebt kan je voor drinken doen en dan ben je wat eerder thuis.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oh ja, oké.

Interviewer: Dat was de laatste vraag over mentoraat. Nu over andere activiteiten binnen de Fontein. Ga je naast de kerkdiensten en de mentorgroep naar andere activiteiten van de Fontein?

Respondent: Niet vaak, maar soms ook wel. Het is maar net wat ik leuk vind. Eerder ging ik ook wel naar Sonrise bij dat veld daar.

Interviewer: Oh, Sonrise ja.

Respondent: Ja, dan ging ik daar altijd een beetje sporten, maar nu doe ik dat niet meer.

Interviewer: Dat is in de zomervakantie toch? Of ook in andere vakanties?

Respondent: Nee, het is elke woensdag

Interviewer: Oh, elke woensdag. En is dat ook vanuit de Fontein?

Respondent: Ja, het is vanuit de Fontein

Interviewer: Ah, en daar ging je eerst altijd wel heen, dan ging je sporten

Respondent: Ja en ik ging eerder altijd naar hutendorp maar ik denk dat ik dit jaar daar niet meer naar toe ga want ik heb altijd als ik daar ben dan heb ik een stom groepje en dan ga ik wat anders doen en dan ga ik halverwege altijd naar huis en ik denk dat ik dat nu niet ga doen.

Interviewer: Nee, dus dan heb je het eigenlijk niet zo leuk dan.

Respondent: Nee. Ik vind het wel een leuke organisatie voor Stadshagen, maar voor mij is dat een beetje te oud.

Interviewer: Nee en als je het echt niet leuk vindt moet je het ook niet doen als je het al een paar keer hebt geprobeerd.

Respondent: Ik heb het in ieder geval geprobeerd.

Interviewer: Ja, je hebt het ervaren hoe het is. En van daaruit denk je het is niks voor mij.

Respondent: Nee.

Interviewer: *Oké, dus je ging eerst nog altijd wel naar Sonrise en naar Huttendorp, maar dat is nu allebei niet meer he?*

Respondent: Nee.

Interviewer: *Of dat je nog wel activiteiten met andere mensen in je kerk? Dus niet alleen vanuit je mentorgroep maar dat je iets met andere mensen doet uit de kerk. Snap je wat ik bedoel?*

Respondent: *Ja, een klein beetje.*

Interviewer: *Het kan natuurlijk zijn, ik vroeg net of je nog wel eens mensen ziet vanuit je mentorgroep. Dat was niet zo, die zaten op een andere school. Maar misschien doe je ook nog wel eens dingen met andere mensen, misschien met volwassen mensen of van een groep boven je ofzo.*

Respondent: *Ja met een meneer en die komt dan soms op woensdag en dan gaan we altijd iets doen.*

Interviewer: *Oké, met een wat oudere meneer?*

Respondent: *Ja met iemand die ongeveer de leeftijd heeft van mijn vader, ongeveer 45 ongeveer.*

Interviewer: *Want wat voor dingen ga je dan doen?*

Respondent: *Dan ga ik van die vormen, dan heb je allemaal van die stippen en dan heb je allemaal vormen die je moet zoeken en daar word ik dan heel rustig van. Het lijkt heel kinderachtig, maar je leert er echt heel rustig mee om te gaan en je leert er heel veel van en je, ja.*

Interviewer: *Ja, ik kan het me wel voorstellen hoor. Want je kan je richten op een ding, en het is gezellig.*

Respondent: *Ja, je kan je ergens op concentreren.*

Interviewer: *Ja, dat kan ik me voorstellen. En dat doe je samen met hem en hij komt dan hier?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Oké. Dat was alweer de laatste vraag van de activiteiten. En dan eigenlijk nog even een overige vraag. Zijn er naast de punten die we hebben besproken, zijn er nog andere dingen die je graag zou willen zien in De Fontein? Het mag alles zijn van de kerk. Dingen die je wil veranderen of die je wil toevoegen in de kerk.*

Respondent: *Ja, misschien klinkt het heel gek maar een nieuw kerkgebouw.*

Interviewer: *Waarom zou je een nieuwe kerkgebouw willen?*

Respondent: *Nou dit kerkgebouw, ik zou zeg maar iets groter. Want nu is het al wel groot, maar soms zijn er mensen in de kerk en dan zijn er al helemaal mensen bij die balken bij de extra stoelen dat het daar al helemaal vol zit en dan ook meer kamers waar mensen kunnen werken en vergaderen.*

Interviewer: *Oké, dat is een duidelijk punt die je wil veranderen of wil toevoegen. Zijn er nog andere dingen?*

Respondent: *Nee, dat was het.*

Interviewer: *He en zijn er nog dingen niet besproken die je wel kwijt wil?*

Respondent: *Nee, ik weet niet.*

Interviewer: *Oké, zal ik hem stoppen dan? (audio opname)*

Respondent 4:

Interviewer: Dit interview is verdeeld in drie delen. Dit interview gaat over hoe jij het vindt in de kerk. Dan gaat het er over wat je van de kerkdienst vindt op zondag, maar ook wat je van mentoraat vindt. Ik weet niet of je er heen gaan, maar dat zullen we dan wel zien.

Respondent: Ik heb het net afgesloten, net afgelopen zeg maar.

Interviewer: Het seizoen is net afgelopen bedoel je?

Respondent: Ja.

Interviewer: Dan heb je dus wel ervaring mee dat je er heen gaat dus. En dan is er daarna nog even kort een onderdeel over overige activiteiten in de kerk. Die zijn er natuurlijk ook altijd. Dus dat zijn de drie onderdelen. En het eerste onderdeel gaat over de kerkdiensten. Dan is mijn eerste vraag, hoe vaak ga je naar de kerkdiensten?

Respondent: Twee keer per dag.

Interviewer: Dus als het zondag is ga je 's ochtends en 's middags.

Respondent: Ja. Ik ga niet elke dag twee keer.

Interviewer: Ja, dan wordt het echt een hobby.

Respondent: Elke zondag twee keer.

Interviewer: Ja, precies. Oké. We hebben een scheiding gemaakt tussen normale kerkdiensten en speciale kerkdiensten. Of nou ja, weet je het verschil? Speciale kerkdiensten zijn lofprijzingsdiensten, belijdenisdiensten of een avondmaal dienst. Of wat hebben jullie allemaal nog meer in De Fontein?

Respondent: Doopdiensten bijvoorbeeld.

Interviewer: Nou normale diensten heb je natuurlijk ook, en die hebben we nu eerst. Kan je vertellen wat je positief vindt aan een normale kerkdienst?

Respondent: Dat vind ik heel moeilijk.

Interviewer: Dus eigenlijk, welke dingen in de kerkdienst vind je positief.

Respondent: Ik vind de preek wel positief alleen ligt het er aan wie er preekt. Want wij hebben twee dominees en wanneer dominee Slotman preekt is het heel makkelijk en dan begrijpt iedereen het eigenlijk wel, alleen als dominee Janssen preekt is het een beetje wat voor meer volwassenen. Het is wat moeilijker om te volgen.

Interviewer: Je begrijpt de preken van dominee Slotman beter?

Respondent: Ja, maar dat is ook omdat meneer Janssen wat langer van stof is zeg maar dus dan dwaal je snel af.

Interviewer: Duren zijn preken ook langer?

Respondent: Ja.

Interviewer: Oké. Zijn er nog meer dingen die je positief vindt aan een normale kerkdienst

Respondent: Nee niet echt veel.

Interviewer: Je benoemde net al een beetje dat bij Janssen de preken een beetje langdradig vindt, maar kan je ook vertellen wat je nog meer niet positief vindt aan de kerkdienst?

Respondent: Ja, dat het tijd kost.

Interviewer: Hoe bedoel je?

Respondent: Ja je kan in die tijd ook wat anders doen, maar ja je gaat naar de kerk. En je doet het ook voor God zeg maar. Het is ook niet zo dat ik niet naar de kerk zou willen gaan.

Interviewer: Maar je kan ook thuis zitten en je eigen dingen doen.

Respondent: Ja, dat zou kunnen.

Interviewer: He en als je kijkt naar bijvoorbeeld de lengte van de preek, nou dat heb je net al gezegd of de begeleiding van de liederen en zo, structuur van de kerkdienst. Zijn er daar in dingen die je niet positief vindt?

Respondent: Nee.

Interviewer: Nee? Nou ja, het hoeft natuurlijk niet he. We hoeven niet heel erg te zoeken naar iets.

Interviewer: Naast de normale diensten zijn er in de Fontein ook speciale kerkdiensten, ontmoetingsdiensten, doopdiensten, avondmaal diensten, belijdenisdienst. Wat vind je positief aan de speciale diensten?

Respondent: Ja ik vind het altijd fijn dat het wordt aangepast. Bij een doopdienst wordt uitgelegd waarvoor de doop nou is en dat vind ik wel mooi zeg maar en wanneer een belijdenis gedaan wordt dan is er ook zo iets van, ook als je steeds ouder wordt dan ga je steeds meer over nadenken over wat je nou eigenlijk belooft. En dan denk je, zou ik het ook gaan doen? Ja, eigenlijk wel. Maar nu nog niet. Dus je staat er steeds meer bij stil wat je nou eigenlijk doet in de kerk. En in het geval van dopen wat er met je is gebeurd.

Interviewer: *Dus doordat er ook uitleg is over wat er allemaal gaat gebeuren enzo ga je zelf ook nadenken.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Oké. Zijn er nog meer dingen positief?*

Respondent: *Uh...*

Interviewer: *Kunnen dezelfde dingen als net zijn he, ik heb hier staan: lengte van de preek, inhoud van de preek, begeleiding van de liederen, ontmoeting van gemeenteleden, structuur.*

Respondent: *Dat ligt er eigenlijk een beetje aan welke mensen er belijdenis doen, want zij kiezen de liturgie uit. Alleen als het psalmen zijn vind ik het een beetje neutraal, maar als het opwekkingsliederen zijn vind ik het wel positief. En belijdenisdiensten enzo kiezen ze vaak opwekkingsliederen uit, dus dat vind ik wel positief.*

Interviewer: *Want wat vind je fijn aan opwekkingsliederen?*

Respondent: *Dat zingt veel fijner. Het is veel sneller.*

Interviewer: *Ja, dat is zo. Dat vind je fijn?*

Respondent: *Ja. Niet per se dat het langer duurt, maar bij psalmen zing je wat meer gedragen.*

Interviewer: *He en wat vind je niet positief aan speciale kerkdiensten?*

Respondent: *Dat ze langer duren. Dat is wel echt een ding, want ik denk je hebt een klein moment voor dopen en als dat moment langer zou duren is niet erg, maar dat duurt vaak langer... (door lawaai niet hoorbaar). Maar dat vind ik op zich niet nodig.*

Interviewer: *Zijn er punten binnen de kerkdienst die je mist of anders zou willen? Dus als je iets zou willen veranderen in de kerkdienst, wat zou dat dan zijn?*

Respondent: *Ik heb echt geen idee. Nee, ik vind het wel goed zo eigenlijk.*

Interviewer: *Dan gaan we nu door naar de mentorgroep. Hoe vaak bezoek je jouw mentorgroep?*

Respondent: *Dat was één keer per week.*

Interviewer: *Elke keer als er mentor was dan was jij er?*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Kan je vertellen wat je positief vindt aan de mentorgroep?*

Respondent: *Je kunt er alles kwijt. Je kunt alles vertellen en je weet ook dat het zeg maar niet overal komt zeg maar.*

Interviewer: *Dus wat er wordt vertelt blijft binnen de mensen die er zijn.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Zijn er nog meer dingen?*

Respondent: *Ja, je leert heel veel over verschillende onderwerpen. We hadden bijvoorbeeld Openbaringen behandeld, dat vond ik wel fijn. Het is mij nooit gelukt om Openbaringen helemaal te lezen, en dat wilde ik dan wel en elke keer als er een beeld van de hemel is wou ik dan opschrijven en dan heb je uiteindelijk iets waar je een tekening van kan maken. En dat heb ik nooit gedaan, maar daar dus soort van wel.*

Interviewer: *Omdat je het daar hebt besproken kan je er wel een beeld van maken ergens.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Dat vind ik wel een heel leuk idee als dat uh, dat wordt dan wel een bijzondere tekeningen denk ik.*

Respondent: *Ja, stukjes wel en stukjes niet. Stukjes weggelaten.*

Interviewer: *He en wat vind je niet positief aan de mentorgroep?*

Respondent: *.... Eigenlijk niets.*

Interviewer: *Nee? Je mag alles zeggen hoor.*

Respondent: *Ja weet ik, maar ik weet niets.*

Interviewer: *He ga je buiten de mentorgroep ook met de jongeren om?*

Respondent: *Ja op school wel, maar verder niet. Als zij niet op school en niet bij mentoraat en niet in de kerk zijn, dan zie ik ze niet.*

Interviewer: *Je spreekt niet met ze af.*

Respondent: *Maar goed, daar heb ik ook helemaal geen tijd voor. Ik ben zelf natuurlijk heel veel bezig met mijn huiswerk.*

Interviewer: *Oh, dus je bent buiten school 's avonds ook wel aan het leren.*

Respondent: *En 's middags.*

Interviewer: *Oh wat een druk bestaan man. Zijn er punten binnen de mentorgroep die je mist of die je anders zou willen zien? Dus als je iets zou kunnen veranderen in de mentorgroep, wat zou dat dan zijn?*

Respondent: *Ik heb zelf in twee mentorgroepen gezeten zelf, de eerste die was van twee mensen die hadden al mentorgroep gedaan en meteen daar achter gingen ze nog een keertje doen en die hebben het twee jaar volgehouden en daarna kregen ze kinderen allebei dus werd het wat moeilijker zeg maar, en ook, ze werden er*

heel moe van. Dus ben ik naar een andere groep gegaan is onze mentorgroep opgesplitst. En ja, de laatste groep was meer officieel en ging meer met het boekje werken. En de eerste groep was met alleen maar jongens. Maar ik kan niet zeggen wat ik beter vond, de eerste was leuker en de tweede was leerzamer dus.

Interviewer: *Wat vond je er van dat je twee groepen hebt gehad?*

Respondent: *Ja op zich niet heel erg ofzo. Ja, het is gebeurd, daar kunnen ze niks aan doen en ik kan het ook wel begrijpen. En verder heb ik in de tweede groep zoals ik net zei, ik vind ze allebei even goed.*

Interviewer: *Nou, gelukkig maar. En zou je nog wat willen veranderen?*

Respondent: *Nee, dat dus niet. Ik vond de eerste leuker, maar de tweede was meer volgens het boekje. En ik vind het dus alsnog, omdat je wel veel leert vind ik het wel even leuk.*

Interviewer: *Ja precies ik snap het. En aan de hele mentoraat en aan de inhoud daarvan, zou je daar iets aan willen veranderen?*

Respondent: *Meer activiteiten denk ik. Meer activiteiten dat je ook echt gaat doen met alle mentorgroepen, dat doen we wel een keer per jaar ofzo. Maar dat doe je met alle mentorgroepen, dan gaan we barbecueën of naar een klim bos naar zo'n parcours en je gaat elk jaar op kamp. Dat is een keer per jaar zeg maar, dat zou voor mijn part wel vaker kunnen.*

Interviewer: *Je vindt het leuk om vaker iets leuks te doen.*

Respondent: *Een keer per twee maand.*

Interviewer: *Oké, dat is een duidelijk iets wat je zou willen veranderen. Oké, dat ging over mentoraat.*

Interviewer: *Laatst, de activiteiten binnen De Fontein. Ga je naast de kerkdiensten en mentoraat ook naar andere activiteiten van De Fontein?*

Respondent: *Nee. Kamp ja.*

Interviewer: *Dat hoort bij mentoraat denk ik of niet.*

Respondent: *Uh ja, dat doe je met je mentoraat inderdaad.*

Interviewer: *Weet je ook waarom je niet naar de activiteiten gaat?*

Respondent: *Nou, het is niet verplicht zeg maar. Je Sunrise daar kan je heen, maar eerst had ik zelf ook sport dus ik ben daar nooit heen gekomen en daarna viel mijn volleybalteam een beetje uit elkaar. Dan zou ik zeg maar twee niveaus terug moeten ofzo, dan wordt het minder leuk. Want ik was al bijna te oud voor mijn niveau dus dan wil ik niet nog meer groepjes terug dus toen ben ik gestopt. En ja, daarna heb ik eigenlijk nog geen sport gedaan dit jaar en ja, ik weet niet, ik zou dan naar Sunrise kunnen gaan, maar dan zit ik daar zeg maar en ja, dan kom ik daar heen en ja het is onbekend dus dan zit je daar een beetje van ja, wat moet ik daar nu doen. En sowieso wil ik wel een andere sport gaan doen. En als ik dat niet ga doen dan heb ik tijd voor mijn huiswerk. Want dat wordt natuurlijk ook steeds drukker. Want als ik nu terug kijk op de vierde dan denk ik wel van, eigenlijk heb ik daar dit jaar geen tijd voor gehad.*

Interviewer: *Dus het wordt ook steeds drukker rondom school.*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *En doordat Sunrise doordat je daar nooit heen bent geweest was het onbekend en dus minder leuk. Oké. Nog andere redenen? Waarom je niet naar activiteiten heen gaat?*

Respondent: *Ik heb er nooit van gehoord of ik ben er niet echt mee in contact meegekomen.*

Interviewer: *Zijn er naast de dingen die we besproken hebben andere dingen die je graag zou willen zien in De Fontein? Dingen die je wil veranderen of die je wil toevoegen ofzo?*

Respondent: *...*

Interviewer: *Nee?*

Respondent: *Nee.*

Interviewer: *Dan was dit de laatste vraag.*

Respondent 5:

Interviewer: De datum van vandaag is 26-04-2016, dan gaan we naar het geslacht, maar dat kan ik wel zien.

Respondent: Ja, haha.

Interviewer: Hoe oud ben je?

Respondent: Ik ben nu 13.

Interviewer: 13 jaar, oké top.

Interviewer: Nou dan zijn wij wel benieuwd, naar wat voor school ga je, waar zit je op school?

Respondent: Ik ga naar het Greijdanus in Zwolle.

Interviewer: In welke klas zit je dan?

Respondent: Klas één.

Interviewer: In de eerste, en welk niveau doe je dan?

Respondent: Ik doe TL/ Havo

Interviewer: Heb je dan net toets week gehad?

Respondent: Nee, dat heb ik nog niet in de eerste, we hebben gewoon toetsen en SO's

Interviewer: Gaat het goed op school? En vind je het leuk?

Respondent: Ja, het gaat wel goed op school.

Interviewer: Maar je vindt het niet altijd leuk?

Respondent: Haha, nee.

Interviewer: Moet je veel huiswerk maken?

Respondent: Ja, best wel

Interviewer: Weet je al wat je wil gaan doen? Of je TL of Havo wil gaan doen?

Respondent: Nou ik wil in de tweede klas ook nog TL/Havo doen, maar ik ben van plan om in het derde jaar havo te gaan doen.

Interviewer: We hebben als onderzoeksgroepje voor school, gekeken hoe we kunnen kijken wat de jongeren van de kerk vinden. Je hebt natuurlijk de kerkdiensten op zondag, maar er is ook mentor groep, dat hoort ook bij de kerk en misschien zijn er ook nog wel andere activiteiten waar je naar toe gaat. Ik weet niet zo goed wat de kerk allemaal organiseert, maar misschien zeg je wel dat je dat ook leuk vindt. Dus we hebben drie onderdelen bedacht waarvan wij vinden dat die bij de kerk horen. Ook hebben we in de laatste vragen ruimte om te vertellen wat je nog meer zou willen in de kerk ook al past het niet bij de drie onderwerpen.

We willen graag beginnen met de kerkdiensten

Respondent: Oké

Interviewer: We hebben bedacht dat er gewone kerkdiensten zijn en speciale kerkdiensten. Gewone kerkdiensten zijn de normale kerkdiensten op zondag, maar de speciale kerkdiensten zijn de diensten met Dopen, belijdenis op opwekkingsdiensten. Wij denken dat sommige mensen de gewone kerkdiensten leuker vinden dan de speciale en andere mensen de speciale leuker vinden dan de gewone.

Respondent: Ik vind de speciale diensten wel leuker.

Interviewer: Ja? Oké, nou daar gaan we straks ook vragen over stellen, dus dan kunnen we opschrijven dat je dat leuker vindt. Eerst willen we kijken hoe vaak ga je ongeveer naar de kerk? **Respondent:** Nou meestal ga ik gewoon zondags naar de kerk.

Interviewer: En ga je dan één keertje of twee keertjes?

Respondent: Meestal ga ik dan in de ochtend en heel af en toe ga ik in de middag.

Interviewer: Dan kruis ik aan één keer in de week.

Interviewer: Wat vind je leuk/prettig aan de gewone kerkdiensten? Wat vind je positief aan de gewone diensten? Ik heb hier een paar voorbeelden bijgeschreven: bijvoorbeeld, hoe lang de preek is, wat er in de preek wordt verteld, de teksten van de liederen of de muziek, dat je de eigen mensen die bij je in de kerk zitten ziet of dat je weet we hebben een vaste volgorde in de dienst, een vaste structuur vind ik wel prettig. Dat zijn een paar voorbeeldjes die we bedacht hebben.

Respondent: Poe.

Interviewer: Beetje lastige vraag of niet?

Respondent: Ja, die is wel lastig. Nou, dat er leuk.. nee. Dat er soms leuke liederen zijn, ik vind het een beetje lastig omdat we het ook altijd gewoon over God hebben enzo.

Interviewer: Wat vind je niet zo prettig aan de gewone diensten? Dat je zegt: nou dat vind ik minder leuk aan de gewone diensten.

Respondent: Nou we hebben natuurlijk wel mentoraat maar, dat als je in de gewone dienst zit, dat het meer voor de oudere mensen is. Dat de jongeren gewoon eigenlijk niet, ja dat ze het gewoon saai vinden enzo.

Interviewer: En weet je ook hoe dat komt? Wat zijn dan dingen die de oudere mensen wel leuk vinden en jongeren niet zo leuk vinden.

Respondent: Nou, nou, ik denk dat het gewoon een beetje word verteld dat we het saai vinden, gewoon zo als het in de Bijbel staat en ik denk dat als je het iets, het iets op een verhaalvormiger doet, bijvoorbeeld die in de kinderbijbel staat, dan is het misschien ook al meteen een beetje leuker. Dus gewoon meer hoe ze het vertellen, dat jongere dan sommige dingen niet helemaal snappen.

Interviewer: Jaja, dat kan ik me helemaal voorstellen. Dus dan bedoel je meer hoe ze het vertellen in de preek?

Respondent: Ja, je snapt het wel, maar misschien vind je het gewoon een beetje saai om te luisteren enzo.

Interviewer: Even kijken hoor, dus wat je dan wel prettig vindt aan de diensten is dat het gaat over God.

Respondent: Ja dat is, Ja dat, ja gewoon dingen bijbrengen en vertellen. Ja ook denk ik wel hoe je moet leven. Al die soort dingen.

Interviewer: Even kijken hoor.. Want dan hebben we daarna bedacht. Hé, de speciale diensten. De opwekkingsdiensten of de belijdenisdiensten, dan heb je vaker een band, of misschien ken de Durk de Boer (gastheer) wel, die dan in plaats van de dominee een praatje doet. Soms is er bijvoorbeeld mime. Dat soort diensten bedoelen we een beetje, kun je misschien vertellen of je daar iets prettig aan vindt of dat je het juist niet prettig vindt.

Respondent: Ja, ik vind de opwekkingsdiensten met die band altijd wel leuk. Uhm. Dat vindt ik wel leuk dat het niet zo saai is. Het zijn niet echt psalmen, het is meer gewoon. Ja, vindt ik best leuk. Naja, ik weet niet. Ik geloof niet dat het heel vaak gebeurt, maar toneelstukjes vind ik ook wel leuk.

Interviewer: Is dat dan zeg maar dat ze het meer vertellen, en dat het minder saai is?

Respondent: Ja, dan wordt het gewoon leuker.

Interviewer: En snap je het dan ook beter wat ze bedoelen, of..?

Respondent: Ja ik denk het wel, dan wat op een leuke manier vertellen en eigenlijk laten zien hoe het gebeurt.

Interviewer: En wat vind je niet zo leuk aan de speciale diensten? Zijn er ook dingen, waarvan je denk dat vind ik niet zo prettig?

Respondent: Er zal vast wel iets zijn, maar ik weet nu niet heel goed ofzo.

Interviewer: Oké, zullen we die dan even open laten? Dan zet ik even een streepje voor de vraag.

Respondent: Ja.

Interviewer: Oké, nu hebben we gekeken wat je misschien wel leuk vindt en wat je niet leuk vindt, maar we vinden ook belangrijk om te horen. Hé misschien heb je wel ideeën, stel ja kan iets veranderen in de kerkdiensten, wat zou dan iets zijn waarvan je zou zeggen: dat zou ik heel fijn vinden, dan zou ik het fijner vinden om in de kerk te zitten?

Respondent: Nou, wat ik al een beetje zei, iets kinderlijker. Wat aangenamer/leuker wordt verteld. En dat is denk ik niet alleen uh.. voor de jongeren, maar dat de ouderen dat ook fijn vinden.

Interviewer: Zou je dat dan bijvoorbeeld iedere zondag willen? Of bijvoorbeeld 1 keer in de twee weken?

Respondent: Nou, aan de ene kant iedere week. Dat zou wel leuker zijn. Je heb nu wel kindermoment, maar meestal is het dan voor de kleinere kinderen bedoeld.. Dan zullen ze misschien zeggen, je hebt mentoraat, maar dan vindt ik dat niet echt.. Want je moet alsnog naar de kerk dus.

Interviewer: Dus als ik het goed begrijp: zoals het kindermoment vindt ik best wel leuk, alleen is dat voor de kleine kinderen.

Respondent: Ja, ook, maar ook dat het iets meer in een kerkdienst aan moet worden besteed.

Interviewer: Dan gaan we nu kijken naar de mentorgroep. Eigenlijk wisten we niet zo veel van wat de mentor groep is, dus dat was een beetje lastig maar, we zijn benieuwd naar wat je prettig vindt in jouw mentorgroep. Ik weet niet, is het je eerste mentorgroep?

Respondent: Eerste.

Interviewer: Hoe vaak heb je dan mentorgroep avond?

Respondent: Ik heb één keer per week mentor op maandag.

Interviewer: Oké! Had je gister dan ook, of om de vakantie niet?

Respondent: *Nee, maar soms is het ook gewoon niet hoor, ik geloof dat het nog een paar keer is en dan stopt het ook.*

Interviewer: *En als de mentorgroep is, ga je dan altijd heen?*

Respondent: *Ja eigenlijk wel, het is wel een soort van verplichting denk ik.*

Interviewer: *Van de mentorgroep of dat je ouders dat graag willen?*

Respondent: *Ook mijn ouders, maar ook.. ja ik weet niet ook wel een beetje verplicht denk ik.*

Interviewer: *Wat vindt je prettig/leuk in de mentorgroep?*

Respondent: *Ik vindt het wel gezellig.*

Interviewer: *Wat vind je dan gezellig? Wat hoe groot is zo'n mentorgroep?*

Respondent: *We zijn met zeven kinderen met mij er bij en dat met twee leiders. Dus in totaal negen.*

Interviewer: *En is iedereen er altijd?*

Respondent: *Soms niet als iemand ergens naar toe moet ofzo, maar eigenlijk wel.*

Interviewer: *Iedereen voelt zich wel een beetje verplicht ook dan?*

Respondent: *Ja ik denk het wel.*

Interviewer: *Het is wel een gezellig groep dus?*

Respondent: *Jawel.*

Interviewer: *Je hebt ook momenten dat je denkt nu vindt ik het niet zo gezellig?*

Respondent: *Nou, ik heb wel iemand er in die ik niet zo.. haha..fijn vindt. Maar voor de rest is het wel gewoon gezellig.*

Interviewer: *En is dat dan een leider of een andere jongere?*

Respondent: *Nee, een jongere.*

Interviewer: *Die doet niet aardig of niet leuk?*

Respondent: *Nou, laten we zeggen vervelend. Hij zit ook bij mij in de klas.*

Interviewer: *Oké, dus daar kom je hem ook tegen? Zitten er meer mensen bij je in de klas die ook bij jou in de mentor groep zitten?*

Respondent: *Nee.*

Interviewer: *Even kijken hoe we met de vragen zitten hoor. Met de jongeren die bij jou op mentoraat zitten, spreek je daar ook buiten mentoraat wel eens mee af? Dat je iets leuks gaat doen of..*

Respondent: *Uhm, nou niet echt. Ik heb wel een vriend in zitten, maar die zat er, die kende ik al.*

Interviewer: *De rest zijn niet echt vrienden?*

Respondent: *Nee, we zijn ook maar met drie jongens. De rest meiden.*

Interviewer: *Ik ben eigenlijk ook wel heel benieuwd wat je dan doet op zo'n mentor avond. Heb je dan een boekje ofzo?*

Respondent: *We hebben wel een boekje, maar soms gebruiken we dat, we lezen wel uit de bijbel. We maken soms ook wel dingen, we bespreken soms ook wel dingen. Ja zo dus.. beetje opdrachten gewoon. Een beetje van die christelijke dingen gewoon.*

Interviewer: *Ja, en mag je dan zelf dingen kiezen waar je over wil praten?*

Respondent: *Nee, ze hebben meestal wel gewoon onderwerpen. We moeten volgens mij nog aan het vierde blok beginnen, ik weet niet waar die over gaat. Maar je hebt dus een blok en daar gaat het dan over.*

Interviewer: *Moet je dan ook soms dingen thuis maken?*

Respondent: *Nee, dat heb ik nog niet gehad. Allen moest ik een keer mijn geboorte kaartje mee nemen. Maar niet echt huiswerk nee.*

Interviewer: *Oké, vindt je het fijn als je uit het boekje bezig gaat of dat je liever zelf wil kiezen of Bijbel lezen?*

Respondent: *Ik vind het wel leuk als er gepraat wordt.*

Interviewer: *Er zat één vriend bij je in de mentorgroep toch? En jullie zijn met drie jongens...*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *En zijn er dingen in de mentorgroep waarvan je zegt: als ik iets zou mogen veranderen in mentoraat, dan zou ik dat veranderen?*

Respondent: *Misschien even overslaan, er is vast wel iets, maar ik weet het nu niet heel goed.*

Interviewer: *Misschien kunnen we straks nog even kijken dan...*

Respondent: *Ja.*

Interviewer: *Dan hadden we andere activiteiten in de kerk, uh bijvoorbeeld de soos of volgens mij is er altijd een familieweekend, misschien is er nog wel iets van een club ofzo waar je heen kunt. Zijn er activiteiten naast de kerkdienst of mentoraat waar je ook heen gaat?*

Respondent: *Er is op vrijdag wel vanaf 8 uur soos, ik weet niet of dat bij de kerk hoort, maar dat is er wel in het kerkgebouw.*

Interviewer: *En ga je daar ook heen?*

Respondent: *Ik ben maar twee keer heen geweest.*

Interviewer: *Zou je vaker heen willen?*

Respondent: *Uhm. Ik weet niet. Ik vind het aan de ene kant op zich wel leuk, maar op vrijdag avond blijf ik vaak ook wel gewoon thuis. Maar het is wel leuk.*

Interviewer: *Oké.*

Respondent: *Ik heb ook nog wel iets anders, het is niet echt in de kerk, maar misschien ken je het wel. Sunrise.. Dat is van de Athletes in action, dat is elke woensdag avond. Daar ga ik ook wel vaak naar toe.*

Interviewer: *Ik ken het inderdaad dat het in de vakantie dan een week is.*

Respondent: *Ja, dat is in de meivakantie.*

Interviewer: *Wat doen jullie met elkaar op de woensdag avond?*

Respondent: *Sporten.*

Interviewer: *Waarom ga je daar dan juist wel of niet heen?*

Respondent: *Nou, naar de soos ga ik meestal niet echt heen, omdat ik gewoon zin heb om een beetje te chillen. Ja, dat... en bij Sunrise ga ik meestal heen omdat ik het gewoon leuk vind.*

Interviewer: *Om het sporten of om de mensen die er komen?*

Respondent: *Sporten en omdat het een christelijk groepje is, dat ook.*

Interviewer: *Op vrijdag avond ga je liever thuis chillen dan naar de soos.*

Respondent: *Ja eigenlijk wel.*

Interviewer: *Dat is dan relaxter ofzo?*

Respondent: *Dan ga ik meestal met op mijn mobiel ofzo.*

Interviewer: *Ga je wel eens naar andere kerkdiensten in plaats van naar de Fontein?*

Respondent: *Soms als je bijvoorbeeld bij familie bent ofzo. Dit weekend ben ik nog bij mijn neefje geweest.*

Interviewer: *Welke kerk was dat dan?*

Respondent: *Ik weet niet welke dat was, het was in Lelystad. Misschien de Lichtbron ofzo, ik weet het eigenlijk niet.*

Interviewer: *Hoe vond je het om daar in de kerk te zitten? Wat vond je daar leuk aan of niet zo leuk aan? Of leek het heel erg op de Fontein.*

Respondent: *Ja, leek op de Fontein denk ik.*

Interviewer: *Oké, was er een band ofzo?*

Respondent: *Misschien hebben ze die wel, maar die was er nu niet.*

Interviewer: *En was er iets in de kerk waarvan je dacht: Heel!, dat vind ik leuk, misschien kunnen we dat in de Fontein ook wel doen.*

Respondent: *Niet persé.*

Interviewer: *Als laatste vraag is er ruimte om te kijken of je nog iets gemist hebt in de vragen. Iets waarvan je denkt: misschien kunnen we het daar nog een over hebben. Maar laten we eerst even kijken naar de vragen die we open hebben gelaten.*

Interviewer: *Wat vind je niet zo prettig aan de speciale kerkdiensten? Dus met de band, avondmaal etc.*

Respondent: *Nou ik weet niet, ik heb het zelf nog nooit echt meegemaakt, maar ik heb het wel eens gehoord. Dat als er bijvoorbeeld opwekking is, dat soms ouderen uit de kerk lopen.*

Interviewer: *en dat vindt je niet leuk?*

Respondent: *Nee, het gaat eigenlijk niet echt.. naja.. het is maar een lied. Ik weet niet ik heb het zelf niet echt meegemaakt maar.. ik weet niet of het in de Fontein is gebeurt, maar ik heb wel eens gehoord dat het in een andere kerk wel eens gebeurt.*

Interviewer: *En vind je dan dat de mensen die weg lopen, niet weg moeten lopen. Of dat je geen opwekking moet zingen omdat dat vervelend is voor die mensen?*

Respondent: *Dat ze niet weg moeten lopen, want het is voor God en het zijn ook maar gewoon liederen.*

Interviewer: *En ik was wel benieuwd, met de gewone kerkdiensten heb je natuurlijk helemaal een vaste structuur. Eerst ga je staan, dan krijg je de zegen, dan een lied, aan het eind collecte en dan nog een laatste lied. En bij de speciale dienst word er nog wel eens gewisseld in de volgorde. Vind je dat vervelend? Denk je dan: dat vind ik*

vervelend, of dat maakt me niks uit, of dat vind ik juist fijn dat het wat losser is of ik vind het juist fijn dat het duidelijk is?

Respondent: *Ja, het is ook leuk dat in de speciale dienst kinderen wat dingen doen. Ik mocht een keer voorlezen in de kerk. Dat is wel leuk. Dat het iets anders is en dat kinderen de kans geven.*

Interviewer: *Maar je hebt niet dat je het vervelend vindt, of juist fijner vind als het los is of een vaste structuur?*

Respondent: *Nou misschien is het soms niet heel leuk, maar ik denk dat het niet heel veel uitmaakt.*

Interviewer: *En wat vind je dan niet heel leuk?*

Respondent: *Ik denk dat de structuur niet heel veel uit maakt, maar wel dat je soms aan het begin gaat bidden en de andere keer helemaal op het einde. Dat moet je denk ik ook niet doen. Maar dat het in een speciale kerkdienst soms iets anders gaat dat vind ik niet erg. Niet overdreven veranderen.*

Interviewer: *En dan hadden we de vraag wat je wil veranderen in de mentoraat open gelaten. Wat zou iets zijn waarvan je denkt dat zou ik wel willen veranderen. Als dat kan, maar ook als het misschien niet meteen kan.*

Respondent: *Uhm...*

Interviewer: *Misschien wil je wel niks veranderen hoor. Misschien vindt je het wel helemaal geweldig.*

Respondent: *Nou die irritante jongen, maar daar kun je toch niet zo veel aan doen. Voor de rest is het wel goed.*

Interviewer: *Wordt daar ook over gepraat?*

Respondent: *Ja, ik heb met diegene is het al wel vaker, het gaat de laatste tijd wel beter.*

Interviewer: *Zijn er nog andere dingen die je wilt vertellen over de kerk, waar ik nog niet naar heb gevraagd? Dat je denkt: He! Dat vindt ik leuk, dat vindt ik echt niet leuk.. of misschien kunnen we dat nog een keertje proberen met elkaar als kerk.?*

Respondent: *Ja, misschien iets vaker leuke dingen organiseren. Voor mensen in de kerk. Dat doen ze ook wel, maar misschien iets vaker.*

Interviewer: *Wat voor leuke dingen denk je dan aan?*

Respondenten: *Tja.. dat je een dag van alles en nog wat doet... even sporten en daarna eten en ja... misschien ook een beetje Gamen. Gewoon al die dingen die we wel leuk vinden.*

Interviewer: *Dus dan een keer een hele dag? En dan met de hele kerk of alleen de jongeren?*

Respondent: *Jongeren, maar kan ook is een keer met ouderen. Dat je bijvoorbeeld een keer een dag organiseert met jongeren en dan voor ouderen en dan samen.*

Interviewer: *Ik weet niet of de ouderen zo goed kunnen gamen.. haha.*

Respondent: *Of gewoon wat anders, bijvoorbeeld een high tea voor de vrouwen.*

Interviewer: *Had je verder nog dingen?*

Respondent: *Niet persé denk ik.*

Bijlage 3: Groepsgesprek

Invulling mentorgroep

Hoelang geeft u al mentoraat?

Tweede jaar.

Eerste jaar.

Vierde jaar, met dezelfde groep meegelopen. Dat heb ik net afgerond met eten in de kerk in mei.

Derdejaars groep, samen met mijn man.

Hoe geeft u invulling aan mentoraat?

- Er is een methode, Follow-Up. Actief mee begonnen, jongeren proberen te betrekken bij het boekje en het onderwerp. Ik was in het begin heel positief over het boekje maar op een gegeven moment begonnen jongeren af te haken en nu zijn we echt op zoek naar losse onderwerpen en zijn op spelenderwijs bezig. We hebben dat boekje een beetje losgelaten.
- Wij zoeken een beetje een middenweg. In het eerste jaar hebben we het boekje best wel centraal gehad. Er zit een duidelijke structuur in en ze weten een beetje wat er van hen verwacht wordt en hoe de avond verloopt. Op een gegeven moment heb je zelf ook wel een beetje gehad met het boekje en een hoofdstuk is ook best wel lang dus dat kunnen we niet allemaal op 1 avond behandelen. Dan halen we de praktische dingetjes eruit. Er was bijvoorbeeld een opdracht met kleien, dat hebben we toen gedaan. Dan merken we dat ze dat wel heel erg leuk vinden. En dan kun je prima de opdrachten uit het boek erbij halen en dan merken we ook wel dat ze gemotiveerder zijn om dat te doen. We vonden het best wel een handige leidraad omdat we op deze manier onderwijsverzorging niet echt gewend zijn. Dan is het ook best wel veilig voor jezelf. En dit jaar merken we dat we het nog wel wat meer aan het loslaten zijn. En dat we ook een spel als kaarten op tafel wel eens gebruiken en dat we proberen filmpjes te zoeken en dat we vooral de meest praktische dingen uit het boekje gebruiken. Doen en in een spelsituatie praten over een thema.
- Ik vind het ook wel herkenbaar. In het begin hebben we ons heel erg aan het boekje gehouden. We merkten dat dat niet werkte dus we hebben dat losgelaten. We lezen het hoofdstuk wel door van te voren maar we hebben zoiets van als ze dit onthouden dan zou dat mooi zijn. We proberen dat gewoon mee te geven voor zo'n avond. En inderdaad die praktische opdrachten die vinden ze vaak wel leuk. Daar willen ze wel wat mee doen. Bij ons vinden ze het wel leuk om stellingen te doen. Soms ook een avondje knutselen. Dat vinden ze ook leuk.
- We hebben een heel diverse groep van zeven mensen. Verschillende niveaus. Dus je moet van alles wat doen. Uitgangspunt is wel altijd het boekje geweest. Ook omdat er bepaalde speerpunten zijn over het hele mentoraat gezien die je graag wil meegeven wanneer je ze overdraagt zeg maar. Dus dat probeer je het wel te bereiken. Het boekje hou je als basislijn vast en dan ga je op zoek naar mogelijkheden. Kennis vind ik belangrijk. De invulling van mentoraat ligt ook aan wat voor groep je hebt. Doeners en denkers verschillen heel erg. Uitdaging hoe breng je de verschillende niveaus bij elkaar.
- Kahoot. Een soort van quizje via de telefoon, de antwoorden zijn ook direct te zien op een beamer. Geweldige app. Dat vinden ze heel leuk.
- We hebben dat één keer gedaan. We hebben ook twee of drie keer zelf de kinderen een quiz laten verzorgen.
- Bijeenkomst duurt een uur en een kwartier. Drie kwartier aandacht is veel. Dat hopen we te bereiken.
- Heerlijk om te horen. Wij hebben te horen gekregen, je hebt anderhalf uur dus je moet anderhalf uur mentoraat geven. Wij vonden dat veel te lang.
- Het is wel een goed streven maar vaak lukt dat niet.
- Kennisoverdracht vind ik moeilijk. Als het net zo gaat als met aardrijkskunde vroeger, dat het dan voor even is en je vergeet het weer, wat heb je daar dan aan.
- Gezelligheid is voor mij nummer één, en kennisoverdracht is bij mij nummer twee. Wat er overgebracht kan worden is leuk en wat er niet overgebracht wordt, nou ja we hebben vier jaar de tijd. En het is niet meer de tijd van kennisoverdracht. Mensen moeten het leuk vinden om te geloven. En dat vind ik belangrijk om over te brengen.
- Dat is ook belangrijk. Ze moeten zich veilig voelen, prettig voelen. Dat er onderling goed op elkaar gereageerd wordt. En als je het over ASS hebt dan is dat best wel een dingetje soms. Maar ik denk dat kennisoverdracht evengoed wel belangrijk is. Als je in tijd van moeite zit en het wil niet in je leven, dan

is het heerlijk dat je een Bijbeltekst of een psalm ineens weet. Dat het in je hoofd zit. Dat de Heilige Geest iets ophaalt in jou wat je weet. En dat moet je wel weten, anders komt het niet naar boven borrelen. Dus je zal iets aan kennis moeten hebben over wie God is en wat hij gedaan heeft en hoe de Bijbel in elkaar zit zijn hele basale dingen die de basis van je geloof is.

- Ja maar er zijn meer plekken waar je dat kan leren. Voor mij is het echt niet belangrijk. Het komt op allerlei verschillende manieren binnen. En er blijft meer hangen dan je denkt. Juist van de spontane opmerkingen blijft veel hangen.

Interviewer: Als je kijkt naar jongeren met ASS, waaraan denken jullie dat zij behoefte hebben in mentoraat?

- Ik zeg betrokkenheid. Dat de jongere met ASS erbij hoort. Deze jongen heeft moeite met kennis opnemen en vragen stellen. Hij zit ook altijd naast één van ons. En dat hij geaccepteerd wordt. Dat vind ik het belangrijkste. De ouders hebben we er ook bij betrokken, en volgens mij is dat wat de jongere zelf ook wel wil.
- Wij hebben twee kinderen met ASS. Eén jongen is er later bij gekomen. Deze jongen kan best wel nadrukkelijk aanwezig zijn en zijn verhaal vertellen maar ik merk ook aan hem dat hij dat fijn vindt om toehoorders te hebben. Dus dat proberen we te reguleren dat de anderen aan bod komen maar de anderen ook. En hij weet ook heel veel. Een hoogbegaafde jongen. Dus we gebruiken hem ook wel eens voor zijn kennis. En dat hij erbij hoort en geaccepteerd wordt is heel belangrijk. Die avonden zijn zo veilig, we kennen elkaar door en door, we weten een beetje hoe iedereen is, en dat weten zij ook. De hele setting zorgt ervoor dat ze daar goed zitten. De avonden zijn ook best wel voorspelbaar. Dat zijn goede dingen om te praten over het geloof. En dat meisje is wat stiller. Voor haar is het er mogen zijn en accepteren ook echt belangrijk. Haar moet je wel wat meer overhalen dat zij ook mag vertellen wat ze wil zeggen. En dat wil ze ook wel en kan ze ook goed. Er is een globale vaste structuur. En van te voren vertel ik wat we die avond gaan doen, waar we naar toe werken en wanneer de afsluiting is.
- We hebben ook één in het groepje die liever niet komt maar hij komt wel elke keer. De eerste vijf of zes keer heb ik apart met hem in de keuken gezeten omdat hij niet durfde bij de rest in de kamer te zitten. Ik werk ook al tien jaar lang met autisme, dus ik heb wel wat ervaring. Ik ging bij hem zitten, en eerst wilde hij niets zeggen na een poosje wel en later wilde hij ook mee naar de kamer. Heel knap van hem. Het leuke is, ik merk nu ook dat hij zich vertrouwd voelt in het groepje. Hij leert nu om met anderen om te gaan. Soms is hij heel moe, dan komt hij terug van de zorgboerderij en moet dan ook wel eens huilen in het groepje. Dan hoeft hij ook niets, dan kan hij gewoon lekker luisteren. Dat huilen dat kan gewoon. Door dat groepje wordt dat ook geaccepteerd. Hij wordt dan niet uitgelachen. Ze kunnen nu ook met elkaar lachen, ze hebben nu ook een band met elkaar. Geen speciale behandeling geven, dat is denk ik ook heel belangrijk.
- Wij hebben twee jongens in de groep met ASS. Heel verschillend. 1 met klassiek autisme en de ander heeft PDD-NOS. Dit hebben we niet uitgelegd in de groep, ze zijn gewoon mee gaan draaien. Die jongen met PDD-NOS is het eerste jaar heel erg ontregeld geweest door het overlijden van zijn oma. En daardoor was ie er eigenlijk nooit. Wel het lijntje goed aangehouden met hem en nu komt hij trouw. Ik dacht dat hij af zou haken. Het is een vrij stille jongen. En wat ik aan hem merk is dat hij letterlijk denkt. Daar moet je goed omdenken met wat je zegt. En een vaste structuur is voor hem heel belangrijk. De jongen met klassiek autisme zit er bij hoort erbij geniet ervan. Maar er gaat ook heel veel langs hem heen. Wat belangrijk is dat ze voelen van, je hoort erbij. Dat merk ik ook aan de groep zelf, dat ze door hebben dat anderen anders zijn maar dat er wel een band is.

Interviewer: Hoe bewerkstellig je dat er niemand buitengesloten wordt, als de groep voor vier jaar bij elkaar blijft?

- Ik denk door het voorbeeld te geven. Door zelf te laten zien hoe je met de ander om gaat. Positief reageren op al je kinderen dat dat invloed heeft op hoe ze met elkaar omgaan
- Ik moest dat wel echt forceren, door de anderen bij elkaar te zetten zonder de jongen met ASS. Dat hebben we geforceerd gedaan en duidelijk gemaakt dat hij er ook bij hoort. Waar hoort hij bij. Hij fietste eerst met de jongens mee naar mentoraat, maar dat ging niet goed, nu fietst hij met de meiden mee en dat gaat wel goed. Dat soort dingen hebben we ook allemaal moeten uitzoeken. De ouders zijn er ook bij betrokken, die zijn er twee keer geweest. Ik heb wel wat moeten ondernemen om hem er echt bij te betrekken. Ik heb een zoon met PDD-NOS. Hij heeft geen mentoraat gehad. Omdat hij 16 was toen we hierheen verhuisden en hij heeft individuele catechisatie. Dat is voor hem het beste en hij vraagt niet waarom hij apart heeft en waarom hij niet in een groep zit. Hij vindt het prima om alleen te krijgen. Het kan zijn dat iemand er buiten valt en dan is er een oplossing dat er individuele catechisatie of mentoraat gegeven wordt.

Interviewer: Hebben jullie nu ook iemand in de groep voor wie dat misschien goed kan zijn?

- Wij hebben ook met de ouders overlegd en deze gaven aan dat ze juist wilden dat hij in een groep mentoraat kreeg. Dat hij erbij hoort dat hij hecht aan een groep. Dat is voor elk kind verschillend.
- De ouders van het kind in mijn groep twijfelden juist of hij apart of in een groep mentoraat zou krijgen. Ik vond dat hij wel in een groep zou passen, dus daar heb ik wel aan getrokken. Maar hij moest er nog wel wat aan doen.
- Het is ook wel leerzaam voor de andere kinderen, je moet samen kerk zijn. Ze moeten ook leren dat ze met leeftijdsgenootjes leren omgaan die iets hebben en dat dat niet raar is maar dat dat gewoon zo is.
- Sommige komen ook van speciaal onderwijs dus die kennen de andere leeftijdsgenoten niet. Dat is ook een bijkomende factor of iemand onderdeel kan worden van de groep of niet.
- Ik zie dat de jongen in mijn groep erg gegroeid is in de groep en nu ook meer contact maakt en grapjes maakt met andere groepsleden. Dat is voor hem denk ik ook wel positief.
- Er is geen groep met allemaal mensen met ASS. Daar is bewust voor gekozen omdat het dan moeilijk is om extra begeleiding te geven.

Kennis van de mentoren

In hoeverre heeft u kennis van ASS?

Interviewer: Volgens mij zit het met de kennis van ASS wel goed in deze groep. Er is ook een coach, is er dan ook mogelijkheid om vanuit daar begeleiding te krijgen als je geen kennis hebt van ASS?

- ik denk van wel.
- Toen wij begonnen zeiden ze wel dat er aandacht voor was maar was dat er niet echt. Als ik had aangekaart had dat ik daar moeite mee had en dat ik daar graag meer over had willen weten dan was er wel naar een oplossing gezocht.
- Volgens mij krijg je dat ook niet automatisch toegeworpen maar moet je daar wel naar op zoek. Je moet er echt om vragen om de informatie te krijgen
- Maar het is wel belangrijk dat dat mogelijk is.
- Dat is op zich wel een goeie we krijgen wel toerustingsavonden, ongeveer twee keer per jaar. Maar dan wordt ASS niet specifiek genoemd. Op zich zou dat wel goed zijn om daar aandacht aan te besteden. En een stukje toerusting daar aan te doen. Dat kan wel goed zijn.
- Er wordt nu gevraagd of je vrijwillig iemand met ASS in de groep wil. Als je dan ervaring hebt is dat makkelijker. Dat wordt elke nieuwe groep gevraagd.
- De coaches houden wel de vinger aan de pols.
- Tijdens een toerustingsavond merk je ook wel dat er meerdere groepen zijn met een jongere met ASS. Dan is er overleg mogelijk tussen de mentoren. Of over de verschillen van kinderen, dat is prettig
- Als je terughoudend bent om dingen te delen over jouw groep, dan wordt er ook niet naar gevraagd. Je kan verzuipen als je niets aangeeft.
- Dan helpt het ook wel dat je met zijn tweeën bent.
- Aan het begin moeten die lijntjes misschien nog korter zijn. Vooral als je geen ervaring hebt.

Heeft u volgens uzelf voldoende kennis over jongeren met ASS?

- Basiskennis wel, maar het blijft iets boeiends en ongrijpbaars om ook echt te bedenken wat er allemaal in die hoofden gebeurt. Dat blijft gewoon moeilijk.
- Ik denk dat je nooit voldoende informatie hebt. Aan de andere kant moet je ook wel alles weten om die kinderen te begrijpen? Spanningsboog tussen gewone kinderen en kinderen met ASS vind ik ook pittig, de gewone kinderen zijn natuurlijk ook niet 'gewoon'. Iedereen heeft eigenlijk een gebruiksaanwijzing.

Interviewer: Jullie gaven net aan dat het best pittig is om een groep jongeren vier jaar lang te begeleiden.

Zouden jullie het dan anders willen?

- Nee, ik denk dat het op zich wel een goed systeem is. Het gebeurt wel eens een keer dat je je niet kunt voorbereiden, maar ik vind dat je je als begeleider moet voorbereiden, de stof door moet nemen. Dan kan het best zijn dat de avond anders verloopt. Maar het is goed wanneer je een plan hebt en daar wat studie van maakt en weet waar je het over hebt.
- Ik ben ouderling en diaken geweest en ik vond het verschrikkelijk om zo lang zo'n functie uit te voeren. Maar het idee hierbij was dat je instapt bij een partner die al meer ervaring heeft. Je trekt een jaar met een ouderling op en dan wordt er een nieuwe diaken aan die ouderling gekoppeld. Dat is voor mentoraat ook een idee, je stapt in bij een mentor die al twee jaar draait en over twee jaar stapt er weer iemand anders in. Deze wordt ingewerkt door de oude.
- Dat is wel een idee ja, maar dat gaat dan zo geleidelijk aan dat de kinderen dat niet door hebben en ze weer gewend zijn aan de andere mentor.

- Ik heb gezegd dat ik het mentoraat samen met mijn man wilde doen. Zo zijn de lijntjes kort en kun je ze in je huis ontvangen. Ze worden opgenomen in je huis, dat vond ik mooi daaraan.
- Ik heb juist gekozen om dit met iemand anders dan mijn partner te doen. De ene keer is het bij mij, de andere keer bij hem. De één bereidt de avond voor, de ander zorgt dat de jongeren in zijn huis goed ontvangen worden. Dit geeft voor mij rust.
- Het is wel goed dat het bespreekbaar blijft. Als je het mentoraat met je partner doet dan kan het je bijvoorbeeld teveel worden. Wanneer dit zo is, is het dan mogelijk dat een ander aansluit?
- Ik vind het praktische werk niet erg, ze komen iedere week bij mij. Het is meer het voorbereiden, en de ene keer gaat het goed en heb je een voldaan gevoel, de andere keer niet. Om de week zou misschien wat meer ruimte geven maar ik denk dat dit minder goed werkt.
- Ja, ook als je kijkt naar de aanwezigheid en de structuur. Wij hebben de toetsweken nu niet ingeroosterd terwijl ze wel in het jaarrooster staan. Ook de vakanties is er geen mentoraat.

Interviewer: Hoe is de opkomst van de jongeren in jullie groep?

- Ze moeten van hun ouders elke week dus ze komen ook elke week. Maar niet omdat ze zelf willen hoor, het moet hé.
- Soms is er één ziek of is er teveel huiswerk, maar over het algemeen zijn ze er.
- Ik heb niet het idee dat het 'moeten' van de ouders meespeelt. Wij proberen elke keer een verslagje van de avond naar de ouders van de jongeren te doen. Hierop krijgen we iedere keer erg positieve reacties. We hebben ook een app-groep waar de jongeren zelf ook positieve reacties na sommige avonden op zetten. Wij willen zo graag het geloof over dragen en doen wat moet, maar je moet het ook kunnen loslaten.
- Dat is waar, ze hoeven bij ons ook niet te stampen en dingen uit hun hoofd te leren, al zijn er ouders die dit wel graag zien. Maar je moet toch echt weten waar je het met elkaar over hebt. Dus zoeken in je bijbel, waar staat wat ook al weer? Wel ermee vertrouwd raken. Het is niet alleen maar kennisoverdracht maar ook je gevoel bij, laat zien hoe enthousiast je ervan bent, hoe groot God is en wat er in je leven gebeurt. Dat is belangrijk.
- Wat ik het liefst zou willen, is dat de jongeren er spontaan heen zouden gaan. Inclusief de jongeren met ASS.

Aansluiting/participatie in de groep

Interviewer: Krijgen jullie wel eens reacties van de jongeren met ASS, wat ze van mentoraat vinden?

- De jongen bij mij in de groep is positief, hij vind het hartstikke leuk. Hij vind het gezellig om bij mij te zijn en om erbij te horen.
- Ik heb er niet specifiek naar gevraagd, maar ik denk dat eentje het allemaal wel goed vind, die draait mee. En uit de aanwezigheid van de ander maak ik op dat hij er moeite voor doet om elke keer te komen. Hij komt niet alleen als zijn ouders het zeggen, maar ook als hij vanuit zijn oma komt. Dat is voor mij wel een bevestiging dat hij toch wil komen. Hij doet mee en heeft zijn plekje. Hij denkt volgens mij ook 'Dit hoort, dus ik ga er heen.'
- Wij hebben eens per jaar een evaluatie met de ouders. Dan hoor ik van de ouders hoe ze het vinden. De jongen met ASS zegt thuis dat hij het op zich niet leuk vindt, maar dat is alleen als ze er naar zouden vragen. De ouders zeggen dat hij er verder niets over verteld. Mentoraat is mentoraat en thuis is thuis.
- Wat leuk is is dat ze de laatste tijd wat langer blijven zitten, als het voorbij is blijven ze soms nog wel tien minuten zitten. Daar zit de jongen met ASS dan ook bij. Dat is voor mij dan een goed teken.
- In de leeftijd die deze jongeren hebben is de vraag: Gaan deze jongeren naar de kerk, blijven ze geloven, blijven ze ermee doorgaan. In deze fase wordt dit bepaald.
- Ja, wij willen heel graag dat de kinderen zelf willen. Maar er moet gewoon soms een gewoonte bijgebracht worden waardoor op den duur het geloof gaat leven. De kans is op deze leeftijd groter dat het muntje valt in deze gewoonte.
- Het gevoel bij ASS is veel minder als bij ons. Wij gaan eerst uit gewoonte naar de kerk en je voelt op een gegeven moment dat je gelooft. Bij hem is dat echt niet zo. Dit vind ik wel echt een moeilijk punt.

Interviewer: Merk je dat goed in de groep?

- Nee, bij de jongere bij mij in de groep zit nog niet, maar we zitten ook nog in het eerste jaar,
- Ik merk dit ook niet, voor de jongeren die ik heb zijn de ouders bepalend. Als deze trouw en consequent zijn in alles, dan komt de jongere daar een heen eind mee. Maar het gaat ook om de aansluiting in de kerk. Hoor je ergens bij en is er aansluiting met jeugd of mensen uit de kerk die een beroep op je doen: Waar was je?

- Mijn zoon is 19 en heeft geen aansluiting in de kerk. Hij heeft PDD-NOS en kent bijna niemand in de kerk. Als hij de kerk uitloopt is er bijna niemand die hem aanspreekt of ziet staan. Dit is ook wel een punt dat wij moeten oppakken. De jongeren met ASS die wij nu binnen mentoraat begeleiden, hoe krijgen die een plek binnen de kerk. Er is nu de basis van deze mentorgroep waarin wij hen als het ware meetrekken. Als ze naar de kerk gaan dan zien ze weer hun mede mentorgroep leden. Als ik in de kerk kom dan kijk ik altijd om mij heen of ik mijn jongeren zie.
- Ja, ik ben ook heel benieuwd hoe het nu verder gaat met de jongeren onderling. Ze hebben veel whatsapp groepen. Ik ben benieuwd of ze dit aan gaan houden en horen ze er dan nog allemaal bij?

Interviewer: Wat verwacht je zelf?

- Ik ben wel bang dat alles uit elkaar gaat vallen ja. Voor een jongere met ASS is dit wel een risico want dan horen ze er niet meer bij. Ik zou wel willen dat deze jongeren in de kerk heel concreet gaan worden ingezet. Gelukkig wordt hier al over nagedacht. Bij de CGK hebben ze dit al, dan worden ze op verschillende plekken gezet. Bijvoorbeeld meedraaien in het beam-team, met de koster, het geluid. Ze mogen kiezen en krijgen een taak.
- Mensen met ASS zijn ideaal voor het beam-team. Dit zijn mensen die dat soort dingen kunnen. Vorige keer heb ik aangegeven bij een muziekgroep dat een aantal van de jongeren uit mijn mentorgroep een instrument speelt, en gezegd: Doe er wat mee. Ze moeten mensen dus ook actief benaderen.
- Ja, acties worden er met de jongeren wel gedaan. Helaas zijn deze vrijblijvend. Ik merk aan onze jongeren dat ze helemaal geen zin hebben om vrijblijvend met iets bezig te zijn. Ze hoeven het ook niet van de ouders, dus ze doen het niet. Als je dat nou eens gewoon maakt dan is het vanzelfsprekend.
- We krijgen regelmatig als mentor een mail of de jongeren aan iets mee willend doen. Bijvoorbeeld: Wie wil er met kerst de kaarsen aansteken? Nou, en wie wilde dat? De jongen met ASS. Helemaal top. Met zijn drieën hebben ze dit uiteindelijk gedaan.
- Maar hoe betrekken we die jongeren met ASS nou bij de kerk? Als mentoraat leuk is dat is heel mooi, maar dan moeten ze de kerk nog leuk vinden.
- Ja leuk, dat hoeft het gewoon niet altijd te zijn. Het is ook aanleren en voorhouden, ermee leven. Betrokkenheid vind ik wel ontzettend belangrijk. Dat je in de kerk mensen tegen komt die je al kent. Hoe leg je contact met elkaar, als volwassenen en jongeren. Juist met de leeftijd waarbij ze hun hoofd omdraaien omdat ze je kennen.
- Wij hebben een aantal keer een mentoraatavond besteed met het formuleren van vragen. Met deze vragen gingen de jongeren dan bij gemeenteleden op bezoek. Dit is belangrijk, dan kennen deze mensen ook weer de gezichten van die jongeren. Zo proberen we dan nieuwe contacten te maken.

Interviewer: Jullie hebben al veel dingen benoemd die jongeren met ASS nodig hebben. Zijn er nog meer dingen, misschien meer specifiek waarvan jullie denken: Dit hebben ze nodig in de groep?

- Volgens mij is erkenning het allerbelangrijkste. Dat ze voelen dat ze er mogen zijn. Dat voelt iedereen aan, ongeacht of je ASS hebt of niet. En duidelijkheid en voorspelbaarheid. Maar dat, ja er is toch een bepaalde structuur. En daardoor gaat het denk ik goed, want dat is wel iets wat belangrijk is. Stel dat je telkens een wisselend programma hebt, dan zouden ze dat niet helemaal bij kunnen houden.
- Een voorbeeld is een opdracht uit het boekje: Neem iets van jezelf mee een laat dat zien. Ik heb dat samen met de jongen met ASS besproken en ik heb zijn ouders er ook in betrokken. Hij had iets gevonden wat hij echt zelf had gemaakt, iets dat echt uniek was. Dit had hij op het speciaal onderwijs gemaakt. De anderen in mentoraat waren allemaal verbaasd, heb jij dat gemaakt? En zo plaats je hem op een voetstuk.
- Ja, je moet zoeken naar de dingen die ze goed doen, hier complimenten over geven. Ik denk ook wel dat er basis kennis als mentor nodig is over ASS. Als je kennis hebt over de logica van het denken. Als mentor moet je er toch wel een beetje van af weten.

Interviewer: Ook als groep zijnde?

- Je kunt het wel uitleggen, maar dat hoeft niet altijd. Als je er zelf maar op bedacht bent, als mentor zijnde. Met 'The Road' hebben we ook in een groep over een stelling gepraat. Hier zat een jongen met klassiek autisme bij. De stelling die werd besproken was zo vaag, dat hij dacht: Wat is dit? Waar gaat dit over? Dan is het goed om het concreet te maken, te vertalen. Datzelfde geldt voor het boekje dat we gebruiken bij mentoraat, sommige dingen komen bij jongeren met ASS helemaal niet over. Sommige dingen moeten concreter, dit moet je wel weten als mentor.

Interviewer: Je hebt nu met een jongen een keer samen een opdracht voorbereid, toen ze iets moesten meenemen van zichzelf. Is dat belangrijk, om het samen te doen?

- Ja, dat hij bijvoorbeeld met zijn ouders de goede keus maakt. Ja, dat is belangrijk. Als mentor moet je voor deze jongere(n) dus wat meer voorbereiden.
- Het is in ieder geval altijd goed om met de jongeren, en dat geldt voor ze allemaal, te zoeken naar waar ze goed in zijn. Het gaat al snel over de dingen waar ze niet goed in zijn, die komen al snel boven tafel.
- Een spel als Kaarten op tafel kan daar ook bij helpen, dat is ontzettend leuk. Dat kun je elk jaar weer gebruiken, dan zie je ook weer groei in de antwoorden.
- Wij laten ze af en toe zelf voorbereiden. Daar zit dan ook de jongen bij met ASS. Het valt me dan op dat ze eigenlijk gelijkwaardig worden allemaal. Dan hebben ze lol samen en dat verbindt hen, en dat is prachtig.
- Bij ons werkte het zelf laten voorbereiden weer niet. Maar dat ligt er ook heel erg aan wat voor kinderen het zijn en hoe de groep is en hoe groot deze is.

Interviewer: In ons onderzoek richten wij ons natuurlijk op de behoeften van jongeren met ASS in het speciaal. Is het volgens jullie nodig om onderscheid te maken tussen jongeren met ASS en jongeren in het algemeen?

- Ik vind het wel nodig. Het zijn hele kwetsbare jongeren. Jongeren zijn sowieso al heel kwetsbaar in die periode. Dat jij (andere mentor) een opdracht samen met jou jongere met ASS hebt uitgedacht was heel mooi, dat was anders niet gelukt. Dat had anders misschien en hele verkeerde avond kunnen zijn voor hem. Ik denk dat die zorgvuldigheid echt nodig is. Juist wel in een heterogene groep.
- En ook wel kennis inderdaad. Op het moment dat je niet snapt waarom de jongere bepaald gedrag heeft en je weet niet wat het inhoudt dan kun je het verkeerd interpreteren. Wat vervelend, die zit te pesten... terwijl daaronder een oorzaak zit die je dan misschien niet weet. Kennis is dus wel noodzakelijk voor de mentors, maar het hoeft niet veel te zijn vind ik.
- Het is belangrijk om de sterke kant van de jongere op te sporen. Niet alleen de zwakke kanten te zien van de stoornis. De jongeren met ASS moeten begrepen worden. Als wij hen proberen te begrijpen, dan kunnen ze uiteindelijk in de kerk en in de maatschappij begrepen worden.
- Ja, je kunt kijken naar: Wat voor schatkist is het? Wat zit er in?
- Het geldt eigenlijk voor alle kinderen. Het is altijd zoeken naar wat voor soort kind je voor je hebt en hoe het in de groep gaat, hoe is de interactie. Maar kennis, dat is inderdaad wel belangrijk.

Interviewer: Zijn er dingen niet besproken, waarvan jullie het belangrijk vinden dat die wel worden gezegd?

- Ik vind het gaaf om te werken met iemand die ASS heeft.
- Ik ook, ik werk nu tien jaar met mensen met autisme en ik vind het een heerlijke doelgroep. Hele mooie mensen.
- Ik denk dat het contact met de ouders van de jongeren met ASS ook belangrijk is. Maar dat is eigenlijk ook al wel gezegd. Dat je bij de ouders polst en vraagt hoe dingen zitten. Ouders kennen hun kinderen het beste.
- De jongeren in onze groep 'kregen we', we wisten eerst niet dat er iemand met ASS bij zat. De ene keer hoor ik het van de ouders zelf, dat hun kind ASS heeft. De andere keer hoor ik dat bij de indeling.
- Bij mij was het zo dat één van de ouders verbaasd was dat wij niet wisten dat hun kind AS had, terwijl hij bij mij in de groep zat. Ze vonden het niet vervelend maar waren wel een beetje verbaasd.
- Het kan ook nog zo zijn dat er een kind in je groep zit waarvan niemand het in de gaten heeft maar dat er bij jezelf een lampje gaat branden.

Bijlage 4: vragenlijst en enquête samenwerkende kerken

Koningskerk:

Kerk: Koningskerk Zwolle

Naam: Ouderling en ex-lid taakgroep + aanvulling Lennard Pors, Jongerenwerker.

Datum: 15 april 2016

1. Wordt er in jullie gemeente aandacht geschonken aan mensen met ASS? Zo nee; was hier in het verleden wel aandacht voor? Zo ja; wat is de reden dat er nu geen aandacht meer aan besteed wordt?

Momenteel is er geen taakgroep die zich bezig houdt met het onderwerp autisme in de kerk. In het verleden is hier wel over nagedacht en zijn er ook wat aanpassingen gedaan. Tot vier jaar terug zat ik in de taakgroep die zich onder andere bezig hield met dit onderwerp. De reden waarom er op dit moment geen aandacht wordt gegeven aan dit thema is omdat er eigenlijk geen vragen vanuit de gemeente komen over dit onderwerp. Dit betekent dat er nu geen taakgroep is die zich specifiek bezig houdt met ASS in onze gemeente. Er is wel een taakgroep werkzaam die zich ook bezig houdt met jongeren, maar niet over het onderwerp autisme.

Aanvulling:

Na het stellen van deze vragen is er contact opgenomen met de jongerenwerker van de Koningskerk om eventuele aanvulling te krijgen. De jongerenwerker vertelt dat zij werken vanuit maatwerk. Wanneer er een vraag komt vanuit een jongere of een gemeentelid wat betreft aanpassingen voor hun ASS zal er gekeken worden wat er voor hun gedaan kan worden.

Zo is er een aanvraag geweest voor individuele catechisatie. Er zijn nu een paar jongeren met ASS die hier behoefte aan hebben en die hier gebruik van maken. Wat betreft de ouders van de jongeren wordt er een keer in het jaar een avond georganiseerd om met elkaar te delen en te spreken over ASS van hun kinderen.

2. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? Zo ja, welke, en op welke op leeftijdscategorie(en) richten deze activiteiten zich? Zijn er mensen met ASS die zich (positief of negatief) uiten over deze activiteiten?

Voordat ik in de taakgroep kwam werd er niets gedaan voor mensen met autisme in de kerk. Het enige wat er al was, was een soort verloop van de dienst op de beamer. Dan stond er onder elkaar wat er in die kerkdienst zou gaan gebeuren. Op een gegeven moment kwamen er vanuit drie gezinnen vragen van ouders over hun kind met autisme. Ik ben vanuit de taakgroep bij deze ouders op bezoek gegaan om te inventariseren wat hun vragen waren. Er was op deze avond ook iemand van Het Koningskind aanwezig.

Eén gezin is al snel naar de VEZ vertrokken waardoor dit contact verder geen vervolg had. De twee andere gezinnen bleken allemaal persoonlijke wensen voor hun kind te hebben. Het ging uiteindelijk om persoonlijke aandacht voor het kind in kwestie. Dit waren wensen die te specifiek waren om gemeente breed door te voeren. De twee gezinnen waarmee een gesprek is geweest gaven beiden aan dat het voor hun kind zo onrustig was in de kerkdienst. De structuur van een kerkdienst wordt tegenwoordig regelmatig doorbroken gaven de ouders aan. Hun kinderen hadden er de behoefte aan om alles voorgeschied te krijgen, ze willen het liefst geen toeters en bellen. Een van de gezinnen ging op een gegeven moment de kerk in Windesheim bezoeken, in deze kerk is namelijk alles voorspelbaar en wordt er in dezelfde bewoordingen gepraat. De

kinderen waar het om ging zijn inmiddels groter, dus dit is nu geen item meer. Grote activiteiten voor mensen met ASS zijn er tot nu toe niet geweest.

Jongerenwerker:

Er wordt individuele catechisatie gegeven aan een aantal jongeren met ASS.

3. Zijn er ook aanpassingen in de gemeente speciaal gericht op mensen met ASS? Wat is uw ervaring met deze specifieke aanpassingen? (Denk aan: ondersteuning van de kerkdienst met pictogrammen, het uitreiken van liturgie voorafgaand aan de kerkdienst e.d.)

Er is naar aanleiding van de gesprekken die ik in de vorige heb beschreven een aantal aanpassingen gedaan. Deze waren wel minimaal. Een voorbeeld hiervan is dat er nu pictogrammen op de beamer staan om aan te geven wat er na een bepaald onderdeel volgt (bijv. tijdens het Bijbelgedeelte staat er een pictogram dat er daarna een lied wordt gezongen). Omdat ik zelf niet meer in de taakgroep zit heb ik op dit moment geen zicht op de ervaringen met mensen met autisme met de pictogrammen op de beamer.

4. Wordt er in jullie gemeente specifiek aandacht geschonken aan de categorie jongeren van twaalf tot achttien met ASS? Zo ja, op welke manier? Zo niet; Wat denkt u dat deze jongeren nodig hebben in de kerk en wat denkt u dat deze jongeren aanspreekt?

Hier verwijs ik jullie door naar mijn vorige antwoorden. Meer kan ik hier niet over zeggen. Het enige wat ik weet is dat er op dit moment geen specifieke aandacht wordt geschonken aan mensen, dus ook jongeren met ASS in de gemeente.

5. Zijn er onderdelen in de kerk (zoals de kerkdienst, catechisatie, mentorgroep e.d.) waar u ziet dat deze meer aanpassing zou kunnen gebruiken met het oog op jongeren met ASS? (Denk aan een aparte verenigingsgroep of individuele catechisatie/vereniging aan jongeren met ASS)

Nee, ik hoor inmiddels bij de oudere groep in de kerk dus ik heb daar momenteel eigenlijk geen zicht op of ideeën over.

Jongerenwerker:

Ik zie verder niet iets anders waar veranderingen of aanpassingen voor gedaan kunnen worden.

Plantagekerk:

Naam: Rianne Hutten

Kerkelijke gemeente: Plantagekerk Zwolle

Kerkelijke functie: lid commissie jeugdwerk

Datum: 10 mei

1. Wordt er in jullie gemeente aandacht geschonken aan mensen met ASS? Als dit niet zo is, was hier in het verleden wel aandacht voor? Zo ja, wat is de reden dat er nu geen aandacht meer aan besteed wordt?

Voor zover ik weet geen vaste aanpak of aanbod. Mijn ervaring is wel dat er op maat met ouders wordt meegedacht hoe bijvoorbeeld catechisatie of andere activiteiten goed zijn af te stemmen op de wensen van ouders en jongeren/kind.

2. Kunt u vertellen op welke manier u zich inzet voor mensen met ASS in uw gemeente? a. Hoe wordt deze inzet gewaardeerd door mensen met ASS?

Als jongeren voor het eerste in aanraking komen met het jeugdwerk (leeftijd van 12 jaar) is er contact met ouders en gelegenheid voor ouders om samen te kijken hoe jeugdwerk goed aansluit bij de jongeren. Dit kan op ouderavonden en ouders worden via de mail benaderd of er bijzonderheden zijn wat van belang is dat jeugdwerkers weten.

3. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? Zo ja, welke, en op welke leeftijdscategorie richten deze activiteiten zich? Hoe worden deze activiteiten gewaardeerd?

Niet dat ik weet.

4. Wordt er in jullie gemeente specifiek aandacht gegeven aan jongeren met ASS? Zo ja, op welke manier? Zo niet: Wat zijn uw ideeën over de behoeften van jongeren met ASS in een kerkelijke gemeente?

Niet dat ik weet

5. Zijn er onderdelen in de kerk (zoals de kerkdienst, catechisatie, mentoraat e.d.) waar u ziet dat deze meer aanpassing zou kunnen gebruiken met het oog op mensen met ASS?

Ik denk zelf dat dit heel afhankelijk is per persoon en dat mensen met ASS zelf beste kunnen aangeven waar ze tegenaan lopen en wat anders kan. Wel zie ik dat het sociale aspect veel van mensen met ASS vraagt. Dus om je op je gemak te voelen in een groep en hier onderdeel van zijn vraagt meer aandacht. Ik bekijk het vooral vanuit het perspectief van jeugdwerk en ik denk dat we hierin wel meer aandacht mogen hebben voor jongeren met ASS problematiek. Ik denk dat we jongeren gedurende de jaren beter kunnen volgen in hoe het hun bevalt en meedenken wat we kunnen doen om ALLE jongeren het gevoel te geven dat ze er mogen zijn en erbij horen. Dit vraagt denk ik extra aandacht van het jeugdwerk.

Opstandingskerk:

Naam: Saskia Walgjen en Jenneke Steen

Kerkelijke gemeente: GKV, Opstandingskerk Zwolle

Kerkelijke functie: voorzitter Koepel Zorg en gewoon lid

Datum: 10 mei 2016

1. Wordt er in jullie gemeente aandacht geschonken aan mensen met ASS? Zo nee; was hier in het verleden wel aandacht voor? Zo ja; wat is de reden dat er nu geen aandacht meer aan besteed wordt?

Wisselend. 2x in de maand is er een club van kinderen (basisschool leeftijd), met oa ASS problematiek. Die hebben een eigen samenkomst in een zaaltje in de kerk. Reden hiervan is dat de gewone diensten te veel prikkels bevatten. Vanuit Koepel Zorg hebben we contact met catecheseleiders en verenigingleiders om eventuele kinderen/jongeren met ASS aangepaste catechese of vereniging te bieden. Desnoods 1:1. Tegelijk geven we advies aan leiders in situaties waarbij de kinderen/jongeren meedraaien met de reguliere groepen. Onze predikanten hebben 2 jaar geleden met een aantal volwassenen met ASS een aantal gespreksavonden gehad met oa het onderwerp Autisme in de kerk. Hoe verlopen de diensten, wat gaat er goed, wat kan er beter, wat is prettig, wat helemaal niet.

Conclusie was dat ook binnen ASS er een grote veelzijdigheid is, en dat het onmogelijk is om met ieders (on)mogelijkheden rekening te houden..

2. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? Zo ja, welke, en op welke op leeftijdscategorie(en) richten deze activiteiten zich? Zijn er mensen met ASS die zich (positief of negatief) uiten over deze activiteiten?

Ja, de Schatzoekers plusclub. Voor kinderen van basisschoolleeftijd die de gewone diensten niet kunnen bezoeken.. DE geluiden hierover zijn vrijwel altijd positief Wel is er soms spraken van schaamte. Er moet een over een drempel gestapt worden. En dan het eerder genoemde voorbeeld van de gespreksgroep met de predikanten. Onderling is er contact tussen ouders en echtparen. Dit gebeurt op persoonlijk initiatief, dit is niet iets wat wij vanuit de kerk organiseren. Aantal jaar geleden is er een gespreksgroep geweest voor ouders met jonge kinderen met ASS. We merken wat dat doordat het maatschappelijk en op scholen meer bekend is waardoor ze beter integreren in de bestaande dingen. Het is niet meer leuk om speciaal te zijn. Zo veel mogelijk meedoen in de gewone dingen..

3. Zijn er ook aanpassingen in de gemeente speciaal gericht op mensen met ASS? Wat is uw ervaring met deze specifieke aanpassingen? (Denk aan: ondersteuning van de kerkdienst met pictogrammen, het uitreiken van liturgie voorafgaand aan de kerkdienst e.d.)

Nee, niet meer. Een pictogram die niet op het juiste moment passeert of de juiste emoties weergeeft, geeft meer problemen dan geen pictogrammen. We zijn er dus mee gestopt

4. Wordt er in jullie gemeente specifiek aandacht geschonken aan de categorie jongeren van twaalf tot achttien met ASS? Zo ja, op welke manier? Zo niet; Wat denkt u dat deze jongeren nodig hebben in de kerk en wat denkt u dat deze jongeren aanspreekt?

Minimaal. Enkel aanbod van aangepaste catechese of vereniging. Liefst meedoen met de gewone groepen. We proberen ze wel in beeld te houden.

5. Zijn er onderdelen in de kerk (zoals de kerkdienst, catechisatie, mentorgroep e.d.) waar u ziet dat deze meer aanpassing zou kunnen gebruiken met het oog op jongeren met ASS? (Denk aan een aparte verenigingsgroep of individuele catechisatie/vereniging aan jongeren met ASS)

Ons is opgevallen dat structuur loslaten soms ook bevrijdend kan werken. Als je bijv. van de structuur afwijkt geeft het veel onrust. Als de liturgie niet vast staat kan je er ook niet aan ergeren of storen.

Christelijk gereformeerde kerk Zwolle:

Naam: Jessica ten Kate / Erna van Dijk / Thijs Warnaar

Kerkelijke gemeente: Christelijk Gereformeerde Kerk Zwolle

Kerkelijke functie: coördinator kinderwerk eXtra / coördinator Steunpunt Kind & Gedrag

Datum: 7 mei 2016

1. Wordt er in jullie gemeente aandacht geschonken aan mensen met ASS? Zo nee; was hier in het verleden wel aandacht voor? Zo ja; wat is de reden dat er nu geen aandacht meer aan besteed wordt?

Er wordt zeker aandacht geschonken aan – met name kinderen met o.a. – ASS. In het verleden was hier wellicht minder ruimte voor; er komt echter steeds meer kennis van en ervaring met (kinderen met) ASS binnen een kerkelijke gemeente. Ouders van kinderen met ASS/ADHD hebben regelmatig aan de bel

getrokken (omdat hun kinderen uitvielen in het reguliere kinderwerk en soms zelfs niet meer in de kerk konden komen) en hebben de handen ineen geslagen. Samen met kerkelijk werkers wordt er gewerkt om de kerk/jongerenwerk meer ASS-vriendelijk te maken. Binnen de CGK Zwolle is het Steunpunt Kind & Gedrag al geruime tijd actief. Het steunpunt zet zich in voor kinderen met ASS en/of ADHD zodat zij beter kunnen meedraaien in het kerkelijk jeugdwerk. Het steunpunt is tevens vraagbaak voor ouders en jeugdwerkers uit de CGK Zwolle.

2. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? Zo ja, welke, en op welke op leeftijdscategorie(en) richten deze activiteiten zich? Zijn er mensen met ASS die zich (positief of negatief) uiten over deze activiteiten?

Vorig seizoen is gestart met Kinderwerk eXtra: Prikkelarm en gestructureerd jeugdwerk gericht op kinderen en jongeren met bijvoorbeeld ASS. Hierbij wordt niet zozeer gekeken naar leeftijd, maar meer naar hoe het kind/de tiener functioneert (informatieverwerking, niveau, prikkelgevoeligheid). Op 2 van de 3 kerkelijke locaties draait maandelijks een Kindernevendienst eXtra tijdens de ochtenddienst, totaal 3 groepen. Deze groepen richten zich met name op kinderen van 8-14 jaar. Het programma volgt een vaste structuur en samen Bijbel lezen en uitleggen en doorpraten hierover vormt het centrale punt. Omdat de kinderen de hele kerkdienst bij de eXtra groep zijn, is de ochtend voor hen prikkelarm. En ouders kunnen zo rustig in de kerk zitten, met evt. andere kinderen. Een heel aantal van hen ging al jaren 'om en om' naar de kerk, omdat hun kind met ASS niet mee kon naar de kerkdienst. Ook is er een jongensclub eXtra die om de week een avondprogramma heeft, dit betreft de leeftijdsgroep van groep 6-1e klas VO. Een kleine club met extra leiding en een programma met vaste structuur. Hier is veel aandacht voor groepsvorming en gezellig samen bezig zijn. De respons van kinderen én ouders op deze activiteiten is erg positief; de betreffende kinderen vinden op deze manier hun eigen plekje en contacten binnen de gemeente. Sommige van hen kwamen al een tijdje niet meer in de kerk en doen nu weer mee. Ouders voelen zich gesteund, doordat er vanuit de kerk aandacht is voor hun kind/gezin en de zorgen/vragen/eenzaamheid die het opvoeden van een kind met ASS met zich meebrengt. Dit is erg waardevol, voor de kinderen en ouders, maar ook voor de betrokken leiding van de betreffende activiteiten.

3. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? Zo ja, welke, en op welke leeftijdscategorie richten deze activiteiten zich? Hoe worden deze activiteiten gewaardeerd?

Bij bijzondere kinderdiensten (meerdere diensten per jaar) wordt al jarenlang een pictoblad gemaakt wat aan het begin van de dienst wordt uitgereikt, zowel aan kinderen als aan volwassenen. Dit wordt verzorgd door het Steunpunt Kind & Gedrag. Daarnaast is de liturgie van de kerkdiensten vooraf via het intranet (het interne – voor leden bedoelde - gedeelte van de website) één of enkele dagen vooraf in te zien. Dit is niet specifiek bedoeld voor mensen met ASS, maar geeft wel de mogelijkheid om tevoren enige voorspelbaarheid/houvast te geven.

4. Wordt er in jullie gemeente specifiek aandacht gegeven aan jongeren met ASS? Zo ja, op welke manier? Zo niet: Wat zijn uw ideeën over de behoeften van jongeren met ASS in een kerkelijke gemeente?

Dit staat in de kinderschoenen, maar er wordt aan gewerkt. Naast de al lopende Kindernevendienst eXtra (leeftijd t/m 15 jaar) en de jongensclub eXtra wordt voor komend seizoen gekeken naar eventuele mogelijkheden voor een (vorm van) catechese eXtra, en overige reguliere kinder- en jeugdactiviteiten waarbij een eXtra-variant wenselijk kan zijn. Maar bovenal wordt gekeken in hoeverre kinderen en jongeren – waar nodig met (kleine) aanpassingen – zo lang mogelijk kunnen blijven meedraaien

in het reguliere kinder- en jongerenwerk. Waar nodig wordt hierbij vanuit het kinderwerk eXtra en het Steunpunt Kind & Gedrag meegedacht, informatie gegeven etc.

Er wordt in principe gebruik gemaakt van reguliere methoden, die op onderdelen wordt aangepast. Het meest belangrijke voor welke vorm van aanbod dan ook is de voorspelbaarheid, de kleinschaligheid en daarmee de vertrouwdheid die je in dergelijke groepen weet te creëren. Vaak is met kleine aanpassingen in het programma en/of kennis bij de leiding het prima mogelijk voor kinderen/jongeren met ASS om in de reguliere groepen mee te draaien.

5. Zijn er onderdelen in de kerk (zoals de kerkdienst, catechisatie, mentoraat e.d.) waar u ziet dat deze meer aanpassing zou kunnen gebruiken met het oog op mensen met ASS?

Er is binnen de gemeente voor de eerste 2 jaren VO huiscatechese. Dit is in vaste, kleine en voorspelbare groepen. Hierin draaien ook kinderen met ASS regelmatig goed mee. Vanaf de derde klas VO verandert de structuur en worden de groepen groter, dit is een moment dat tieners minder makkelijk mee kunnen komen (en afhaken). Voor komend seizoen wordt gezamenlijk met de verantwoordelijke kerkelijk werker(s) gekeken of andere jongerenactiviteiten met wellicht kleine aanpassingen en aandachtspunten ook/beter 'behapbaar' zijn voor jongeren/tieners met ASS. Ook is er al geruime tijd binnen de gemeente de mogelijkheid voor catechese-op-maat; dit wordt in overleg met de betreffende jongere(n) en hun ouders vorm gegeven.

Binnen de jaargroepen (soort jeugdvereniging) voor het VO (beginnend in de brugklas, 4 jaar lang dezelfde samenstelling/leiding) merken we dat jongeren snel afhaken; dit heeft o.a. te maken met de grootte van de groep en de (tijds)belasting. Wellicht is er met een gezamenlijke catechese/jaargroep-invulling voor deze specifieke groep kinderen/jongeren, die minder gericht is op leeftijd, hierin een stap te zetten.

De kerkdienst zelf blijft een aandachtspunt. Er is steeds meer aandacht voor de liturgie, voor medewerking van gemeenteleden en combo's, voor presentaties op de beamer. Voor veel mensen een mooie en waardevolle toevoeging, maar voor kinderen met ASS betekent dit extra prikkels en minder voorspelbaarheid.

Bijlage 5: Uitwerking vragenlijst samenwerkende kerken

Vraag 1. Wordt er in jullie gemeente aandacht geschonken aan mensen met ASS?

	Wel aandacht	Geen aandacht	Reden
Plantage kerk	Maatwerk op aanvraag, bijvoorbeeld individuele catechisatie.	Geen vaste aanpak of aanbod.	
Opstandingskerk	Werkgroep KoepelZorg, contact met catechese leiders en advies aan leiders. In gesprek met ouderen met ASS voor evaluatie.		Gewone diensten te veel prikkels.
CGK	Ja, vooral voor kinderen.		Ouders trokken aan de bel, kinderen vielen uit in het reguliere kinderwerk.
Koningskerk	Ja, individuele catechisatie en ieder jaar een avond voor ouders.		In de kerk is Maatwerk, aanpassing voor mensen met ASS gebeuren op aanvraag.

Vraag 2. Worden er activiteiten georganiseerd die speciaal gericht zijn op mensen met ASS? A. zo ja, welke en op welke leeftijdscategorie(en) richten deze activiteiten zich? Zijn er mensen met ASS die zich (positief of negatief) uiten over deze activiteiten

	Wel activiteiten	Geen activiteiten	Leeftijdscategorie	Respons
Plantage kerk		Niet dat ik weet	n.v.t.	n.v.t.
Opstandingskerk	Schatzoekersplus-club voor kinderen met (o.a.) ASS Aangepaste catechese en vereniging		Basisschoolleeftijd	Vrijwel altijd positief. Sprake van schaamte/drempel
CGK	eXtra: jeugdwerk gericht op kinderen en jongeren met bijvoorbeeld ASS. Jongensclub eXtra		Kinderwerk eXtra: 8 tot 14 jaar Jongensclub eXtra: groep 6 tot eerste klas VO	Erg positief;
Koningskerk	Individuele catechisatie voor jongeren met ASS. Verloop van de dienst op de beamer.		Onbekend	Onbekend

Vraag 3. Zijn er ook aanpassingen in de gemeente speciaal gericht op mensen met ASS? a. Wat is uw ervaring met deze specifieke aanpassingen? (Denk aan: ondersteuning van de kerkdienst met pictogrammen, het uitreiken van liturgie voorafgaand aan de kerkdienst e.d.)

	Wel aanpassingen	Geen aanpassingen	Ervaringen
Plantage kerk		Geen aanpassingen	
Opstandingskerk		Geen aanpassingen.	
CGK	-Pictoblad bij kinderdiensten. -Liturgie is één of enkele dagen vooraf te zien op het intranet.		Niet beschreven.
Koningskerk	-Minimale aanpassingen. -Pictogrammen op de beamer.		Niet beschreven.

Vraag 4. Wordt er in jullie gemeente specifiek aandacht geschonken aan de categorie jongeren van twaalf tot achttien met ASS? Zo ja, op welke manier? Zo niet; Wat denkt u dat deze jongeren nodig hebben in de kerk en wat denkt u dat deze jongeren aanspreekt?

	Wel aandacht	Geen aandacht	Behoeftte jongeren
Plantagekerk		Geen aandacht	Geen antwoord verkregen
Opstandingskerk	-Aangepaste catechese of vereniging		Geen antwoord verkregen.
CGK	-Kindernevendienst eXtra (leeftijd t/m 15 jaar) en de jongensclub eXtra. - Kleine aanpassingen om mee te kunnen draaien in regulier kinder – en jongerenwerk.		-Voorspelbaarheid, kleinschaligheid en creëren van vertrouwdsheid. -Met kleine aanpassingen en kennis leiding kunnen meedraaien in het reguliere kinder- en jongerenwerk.
Koningskerk		Voor zover bekend geen specifieke aandacht voor jongeren met ASS.	Geen antwoord gekregen.

Vraag 5. Zijn er onderdelen in de kerk (zoals de kerkdienst, catechisatie, mentorgroep e.d.) waar u ziet dat deze meer aanpassing zou kunnen gebruiken met het oog op jongeren met ASS? (Denk aan een aparte verenigingsgroep of individuele catechisatie/vereniging aan jongeren met ASS)

	Wel aanpassingen	Reden
Plantagekerk	Ik denk dat we jongeren gedurende de jaren beter kunnen volgen in hoe het hun bevalt en meedenken wat we kunnen doen. Dit vraagt denk ik extra aandacht van het jeugdwerk.	om ALLE jongeren het gevoel te geven dat ze er mogen zijn en erbij horen.
Opstandingskerk	Geen antwoord	n.v.t.
CGK	Andere jongerenactiviteiten met wellicht kleine aanpassingen en aandachtspunten. Wat betreft gezamenlijke catechese/jaargroep invulling kan een stap gezet worden wat omtrent ASS. Beamerpresentaties en combo's in de dienst kan voor kinderen met ASS extra prikkels zijn en minder voorspelbaarheid.	beter 'behapbaar' zijn voor jongeren/tieners met ASS.
Koningskerk	Ik zie verder niet iets anders waar veranderingen of aanpassingen voor gedaan kunnen worden.	n.v.t.

Bijlage 6: Informed consent interview jongeren

Bijlage 7: Informed consent groepsgesprek mentoren

Bijlage 8: Labels

	Categorie				
	Kerkdiensten	Mentoraat	Behoefte	Andere kerken	Activiteiten
Codering					
Dominee	Interessant vertellen. Actueel. Humor. Ligt er aan wie er preekt				
Inhoud preek	Positief 2x . Reguliere kerkdiensten: onbegrijpelijk, saai. Speciale kerkdiensten: uitleg over gebeurtenissen.		Kinderlijkere preek.		
Inhoud dienst	Liederen. Opwekking. positief. drukte.		Speciale aandacht voor jongeren en kinderen 2x.	Bijbelklas met extra leiding. Liturgie van te voren bekend	
Lengte preek	Positief.				
Lengte dienst	Duurt te lang. 5x		Korter 2x.		
Structuur	Afwijkend 5x.	Structuur en planning 4x. Afwijkend 2x	Vastere structuur.		
Sociale contacten		Vaste groep. Gezelligheid 2x. Veilige sfeer 3x. 1 vriend. Vervelend groepslid. Geen contact 4x. Verbeteren vaardigheden 3x.	Geen behoefte 2x. Sport en aandacht (Sonrise). Aansluiting, betrokkenheid 6x. Concrete taak in de kerk 2x.	Aansluiting 2x.	Gezelligheid. Onbekende mensen. 2x
Leerzaam		Leert veel 2x. Serieus 2x. Sommige onderwerpen.			
Ondersteuning	Picto's. Toneel Uitbeelden.	Eerst apart zitten, dan bij rest groep. Contact ouders en mentoren. Ondersteuning bespreken opdracht.	Maatje in de kerk.	Picto's beamer 2x. Individuele catechisatie 2x. Op aanvraag. Minimaal 2x	Maatje in de kerk
Invulling mentoraat		Praktische opdrachten. Kahoot. Stellingen. Avond knutselen. Te druk 2x	Kennis van de mentoren over ASS 4x. Ouders betrekken.	Club met extra leiding	

Bijlage 9: Uitwerking groepsgeprek

Thema's

Vragen	Invulling mentoraat		Kennis van de mentoren		Aansluiting/ participatie in de groep		
	<i>Hoe lang geeft u al mentoraat?</i>	<i>Hoe geeft u invulling aan mentoraat?</i>	<i>In hoeverre heeft u kennis van ASS?</i>	<i>Heeft u volgens uzelf genoeg kennis over jongeren met ASS?</i>	<i>Hoe reageert de rest van de groep op de jongere met ASS?</i>	<i>Wat vinden de jongeren met ASS zelf van mentoraat volgens u?</i>	<i>Wat denkt u dat de jongere met ASS in uw mentorgroep nodig heeft? Op basis waarvan denkt u dat?</i>
Gezamenlijk antwoord	Verschillend, van een jaar tot vier jaar. Als mentoren houdt je voor vier jaar dezelfde groep en groei je dus mee. Dit is wel zwaar omdat het een verbintenis is voor vier jaar. Maar het zorgt er wel voor dat er een band opgebouwd kan worden met de jongeren.	Er is een methode voor mentoraat, Follow-Up. Deze wordt door de mentoren wel als leidraad gebruikt voor de structuur. Er wordt door de mentoren ook wel eens afgeweken van de methode. Dan wordt er een spel gedaan of een film gekeken. Er moet ook gekeken worden naar de verschillende niveaus en interesses van de jongeren. Kennisoverdracht is ook belangrijk hoewel dat ook moeilijk gevonden wordt.	Basiskennis wel, maar het blijft iets boeiends en ongrijpbaars om ook echt te bedenken wat er allemaal in die hoofden gebeurt. Dat blijft gewoon moeilijk.	Je hebt nooit voldoende informatie. We krijgen wel toerustingsavonden, ongeveer twee keer per jaar. Maar dan wordt ASS niet specifiek genoemd. Op zich zou dat wel goed zijn om daar aandacht aan te besteden om een stukje toerusting daar aan te doen. Dat kan wel goed zijn.	Die avonden zijn zo veilig, we kennen elkaar door en door, we weten een beetje hoe iedereen is, en dat weten zij ook. De hele setting zorgt ervoor dat ze daar goed zitten. Dat zijn goede dingen om te praten over het geloof. Wat belangrijk is dat ze voelen van, je hoort erbij. Dat merk ik ook aan de groep zelf, dat ze door hebben dat anderen anders zijn maar dat er wel een band is. Geen speciale behandeling geven, dat is denk ik ook heel belangrijk.	Over het algemeen zijn alle jongeren positief. Ze vinden het leuk en gezellig om er te zijn en om er bij te horen. Uit hun aanwezigheid maken ze op dat ze de moeite doen om te komen. De meeste jongeren gaan uit gewoonte/verplichting.	Het is belangrijk om niet alleen de beperkingen te zien, maar ook de kwaliteiten van een jongeren met ASS. Het is belangrijk dit te becomplimenteren. Erkenning geven aan de jongere is het belangrijkste. Hierin is ook kennis van de mentoren belangrijk, het is wel goed om beter te begrijpen waar bepaald gedrag vandaan komt en hoe je kan ondersteunen. Het is belangrijk dat de jongere zich onderdeel voelt van de groep en dat kan goed met plezier. Lol verbindt. Het is ook erg belangrijk om een globale vaste structuur te hebben.

Afwijkend
antwoord

Gezelligheid is voor mij nummer één, en kennisoverdracht is bij mij nummer twee. Wat er overgebracht kan worden is leuk en wat er niet overgebracht wordt, nou ja we hebben vier jaar de tijd. En het is niet meer de tijd van kennisoverdracht. Mensen moeten het leuk vinden om te geloven. En dat vind ik belangrijk om over te brengen.

Spanningsboog tussen gewone kinderen en kinderen met ASS vind ik ook pittig, de gewone kinderen zijn natuurlijk ook niet 'gewoon'. Iedereen heeft eigenlijk een gebruiksaanwijzing.

Als je terughoudend bent om dingen te delen over jouw groep bij een toerustingsavond, dan wordt er ook niet naar gevraagd. Je kan verzuipen als je niets aangeeft.

Eén jongen met ASS zegt thuis dat hij het op zich niet leuk vindt, maar dat is alleen als ze er naar zouden vragen. De ouders zeggen dat hij er verder niets over verteld. Mentoraat is mentoraat en thuis is thuis.

Het kan goed zijn om met ouders te overleggen/samenwerken .
